

STOSOWANIE TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA W POLSCE ANALIZA I REKOMENDACJE RAPORT

dr hab. Paweł Wiliński

Katedra Postępowania Karnego UAM, Trybunał Konstytucyjny

dr Jacek Izydorczyk

Uniwersytet Łódzki

prof. Delaine R. Swenson, J.D.

Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL
Instytut na rzecz Państwa Prawa

prok. Dariusz Raczkiewicz

Prokurator w Wydziale do Spraw Przeszeczności Zorganizowanej Naczelnej
Prokuratury Wojskowej w Warszawie
– Stowarzyszenie Prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej

adw. Łukasz Lewandowski

Izba Adwokacka w Lublinie

sędzia Małgorzata Wasylczuk

Sąd Okręgowy w Warszawie – SSP IUSTITIA

Naczelnik Marlena Gilewicz

Wydział Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości

PROJEKT FUNDACJI INSTYTUTU NA RZECZ PAŃSTWA PRAWA

Lublin – Poznań – Warszawa 2008

Spis treści

WPROWADZENIE	5
CZĘŚĆ I	
Paweł Wiliński „Konstytucyjna ochrona praw osoby tymczasowo aresztowanej”	7
CZĘŚĆ II	
Jacek Izydorczyk „Stosowanie tymczasowego aresztowania w kontekście instytucji <i>Habeas Corpus</i> , prawo do obrony”	33
CZĘŚĆ III	
Delaine R. Swenson Instytucja tymczasowego aresztowania w Polsce. Analiza i rekomendacje oparte na ogólnych zasadach prawa oraz orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	43
CZĘŚĆ IV	
Dariusz Raczekiewicz „Wybrane zagadnienia z zakresu stosowania tymczasowego aresztowania oraz proponowane zmiany związane z tym środkiem zapobiegawczym”	51
CZĘŚĆ V	
Łukasz Lewandowski „Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce”	61
CZĘŚĆ VI	
Małgorzata Wasylczyk „Stosowanie tymczasowego aresztowania w Polsce. Analiza i rekomendacje	65
CZĘŚĆ VII	
Marlena Gilewicz „Analiza statystyczna zagadnień związanych z tymczasowym aresztowaniem”	75

FUNDACJA INSTYTUT NA RZECZ PAŃSTWA PRAWA

FUNDACJA jest organizacją pozarządową utworzoną przez polskich i amerykańskich prawników związanych z Wydziałem Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Powstała na przełomie 2001 i 2002 roku, w celu wspierania inicjatyw zmierzających do podnoszenia świadomości prawnej społeczeństwa, podnoszenia kwalifikacji zawodowych prawników, promowania prawa europejskiego i idei integracji europejskiej, działania na rzecz ochrony praw człowieka i reformy systemu edukacji prawniczej.

Fundacja od początku swej działalności promuje ideę bezpłatnego poradnictwa prawnego i edukacji klinicznej. Główne działania Fundacji koncentrują się na bezpłatnym poradnictwie prawnym, szkoleniu prawników i edukacji prawnej społeczeństwa. Jednocześnie dzięki wielu kontaktom z organizacjami poza granicami kraju Fundacja uczestniczy w projektach prawno-porównawczych. W czerwcu 2007 r. w ramach Fundacji rozpoczęło swoją działalność Centrum Prawo w Interesie Publicznym (*Public Interest Law Resource Center*).

Projekt „Stosowanie tymczasowego aresztowania w Polsce. Analiza i rekomendacje” był realizowany jako jeden z obszarów działalności Centrum Prawa w Interesie Publicznym współfinansowanym z Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie stanowi wynik analizy problematyki stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce. Przygotowano je przede wszystkim pod kątem praktycznych problemów, z jakimi spotykają się praktycy prawa na różnym etapie stosowania przepisów prawa normujących omawianą instytucję. Raport ma być próbą odpowiedzi na społecznie ważne pytania dotyczące stosowania w Polsce tymczasowego aresztowania. Zawiera on również rekomendacje skierowane do poszczególnych grup zawodów prawniczych, dotyczące praktyki stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego, aby z jednej strony spełnione zostały cele dla jakich środek ten jest stosowany, z drugiej zaś, by jego stosowanie nie wiązało się z nieuzasadnioną uciążliwością dla podejrzanego, który zawsze jest podmiotem toczącego się postępowania karnego i który na każdym etapie stosowania tymczasowego aresztowania korzysta przeciw z domniemania niewinności.

Opracowywanie raportu i prace zespołu powołanego przez Fundację na rzecz Państwa Prawa zbiegły się w czasie z wydaniem przez Komitet Ministrów Rady Europy bardzo ważnego dla Polski dokumentu – Tymczasowej Rezolucji KM/ResDH (2007)75 – dotyczącej wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w 44 sprawach przeciwko Polsce dotyczących nadmiernej długości aresztów tymczasowych. Rezolucja przyjęta została przez Komitet Ministrów 6 czerwca 2007 r.

Trybunał w wydanym dokumencie „mając na uwadze znaczną liczbę wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w których stwierdzono naruszenia przez Polskę art. 5 § 3 Konwencji ze względu na nadmierną długość tymczasowego aresztowania oraz zważywszy na fakt, iż wynikający z art. 46 § 1 Konwencji obowiązek każdego państwa respektowania wyroków Trybunału obejmuje szybkie przyjęcie środków indywidualnych, w celu usunięcia skutków naruszenia, jak również obowiązek przyjęcia środków generalnych, które zapobiegą nowym naruszeniom Konwencji, podobnym do tych już stwierdzonych w wyrokach Trybunału, zachęca polskie władze ze względu na ciężar systemowego problemu, który dotyczy nadmiernej długości aresztów tymczasowych do:

- dalszego analizowania i wprowadzania kolejnych środków mających na celu skrócenie długości aresztów tymczasowych, z uwzględnieniem podjęcia możliwych środków legislacyjnych i zmiany praktyki sądowej w tym zakresie, aby zapewnić zgodność z wymogami ustanowionymi przez Konwencję i orzecznictwo Trybunału; oraz w szczególności:
- podjęcia właściwych środków uświadamiających („awareness measures”), ukierunkowanych na władze biorące udział przy zastosowaniu tymczasowego aresztowania jako środka zapobiegawczego, włączywszy sędziów sądów karnych oraz prokuratorów;
- zachęcenia sądów krajowych oraz prokuratorów do wzięcia pod rozwagę stosowania alternatywnych środków zapobiegawczych przewidzianych w ustawodawstwie krajowym, takich jak na przykład poręczenie majątkowe, dozór policyjny, zakaz opuszczania kraju;
- ustanowienia jasnego i skutecznego mechanizmu, pozwalającego na śledzenie trendów w długości aresztów tymczasowych.

Jednocześnie Trybunał oczekuje na dalsze informacje, dotyczące dodatkowych środków, które są planowane albo już zostały podjęte w celu respektowania wyroków dotyczących nadmiernej długości aresztów tymczasowych.

Przedstawiona przez ekspertów zaproszonych do współpracy przy niniejszym projekcie analiza problematyki stosowania w Polsce tymczasowego aresztowania stanowi po części próbę wskazania takich środków zaradczych, tak w zakresie praktyki stosowania tymczasowego aresztowania, jak również w zakresie ewentualnych zmian ustawowych. Mamy nadzieję, iż przybliżą one Polskę do spełniania standardów wynikających ze zobowiązań międzynarodowych, jak i prawidłowego stosowania przepisów krajowych.

Niniejszy raport składa się z opracowań przygotowanych przez poszczególnych przedstawicieli zawodów prawniczych na co dzień stosujących w praktyce przepisy normujące stosowanie tymczasowego aresztowania. Dzięki temu zawiera on analizę stosowania tego środka zapobiegawczego przez sędziego, prokuratora i adwokata z uwzględnieniem specyfiki ich zawodu i różnej roli jaką pełnią w postępowaniu karnym. Dzięki temu zróżnicowaniu punktów widzenia raport zawiera wiele po raz pierwszy w jednym miejscu zebranych spostrzeżeń i wniosków. Do przygotowania raportu zaproszono również przedstawicieli doktryny, co pozwoliło uzyskać analizę obowiązujących w Polsce rozwiązań prawnych na tle rozwiązań obowiązujących w innych systemach prawnych i postawienie ciekawych wniosków *de lege ferenda*.

Ważną częścią raportu jest wnikliwa analiza orzecznictwa polskiego Trybunału Konstytucyjnego w sprawach związanych z tymczasowym aresztowaniem.

Do prac w zespole ekspertów Minister Sprawiedliwości delegował pracowników Wydział Statystyki, którzy udostępnili posiadane przez Ministerstwo Sprawiedliwości dane statystyczne. Część z nich, dotycząca stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce, została dołączona do niniejszego raportu.

Podkreślenia wymaga, że raport zawiera w opracowaniach przedstawionych przez poszczególnych ekspertów część wniosków i zaleceń pokrywających się, ale i takich, które z punktu widzenia poszczególnych ról procesowych są zupełnie różne. Różnorodność spostrzeżeń i wniosków w opracowaniach poszczególnych ekspertów świadczy to o tym, że omawiana problematyka wymaga dalszych pogłębionych analiz i monitoringu. Stąd naszym zamiarem jest, by ten raport stał się przedmiotem jak najszerszej dyskusji (także w trakcie organizowanej w ramach projektu konferencji).

Wersja elektroniczna raportu dostępna jest na stronie internetowej Fundacji www.fipp.org.pl

Poznań, 15 kwietnia 2008 r.

Marek Siudowski
Koordynator Projektu

CZĘŚĆ I

Dr hab. Paweł Wiliński

Katedra Postępowania Karnego UAM, Trybunał Konstytucyjny

Konstytucyjna ochrona praw osoby tymczasowo aresztowanej

WSTĘP	8
1. Konstytucja, jako źródło praw i wolności osoby tymczasowo aresztowanej	9
a) Istota tymczasowego aresztowania w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego	9
b) Ostateczne orzeczenie w myśl art. 79 ust. 1 Konstytucji	10
2. Podstawowe prawa i wolności jednostki a tymczasowe aresztowanie	12
a) Ochrona wolności człowieka, ograniczenia wolności – art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji	12
b) Nietykalkość osobista i wolność osobista – art. 41 ust. 1 Konstytucji	13
c) Prawo do kontroli legalności pozbawienia wolności – art. 41 ust. 2 Konstytucji	14
d) Gwarancje praw zatrzymanego – art. 41 ust. 3 Konstytucji	15
e) Humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności – art. 41 ust. 4 Konstytucji	16
f) Prawo do odszkodowania – art. 41 ust. 5 Konstytucji	16
g) Prawo do obrony – art. 42 ust. 2 Konstytucji	16
h) Domniemanie niewinności – art. 42 ust. 3 Konstytucji	17
i) Prawo do sądu – art. 45 ust. 1 Konstytucji	17
j) Prawo do dwuinstancyjnego postępowania – art. 78 i 176 Konstytucji	19
3. Stosowanie tymczasowego aresztowania w świetle Konstytucji i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego	20
I. Przesłanki przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania – art. 263 § 4 k.p.k.	20
II. Okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji – art. 249 § 1 i art. 263 § 3 k.p.k.	23
III. Kontakt z oskarżonym pozbawionym wolności	24
IV. Cel stosowania środków zapobiegawczych – art. 249 § 1 k.p.k.	25
V. Prawo do rozpoznania sprawy przez niezawisły sąd – art. 250 § 1 k.p.k.	27
VI. Wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego – art. 254 k.p.k.	28
VII. Przesłanki stosowania i przedłużenia tymczasowego aresztowania – art. 258 § 2 k.p.k.	29
VIII. Obliczanie terminów tymczasowego aresztowania w innej sprawie – art. 263 § 3 k.p.k.	30
IX. Dostęp do akt postępowania w związku z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania	32

WSTĘP

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w zakresie ochrony praw osoby tymczasowo aresztowanej. Po pierwsze, wskazano w nim na zasadniczą ewolucję podejścia do orzeczeń w przedmiocie tymczasowego aresztowania z punktu widzenia ich ostateczności stanowiącej podstawę poszukiwania ochrony w Konstytucji. Po drugie, przedstawiono zakres zarzutów podnoszonych przed Trybunałem Konstytucyjnym, wskazujących na możliwe naruszenie praw i wolności konstytucyjnych. Po trzecie, wskazano motywy rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego zarówno w zakresie, w jakim odmawiał dokonania kontroli zaskarżonych przepisów, jak też w zakresie orzeczeń, w których dokonywał tej oceny.

Opracowanie obejmuje rozstrzygnięcia, które zapadły w toku postępowania głównego, jak i kontroli wstępnej w przypadku skarg konstytucyjnych. Choć postanowienia wydane w trakcie wstępnej kontroli skarg konstytucyjnych odnoszą się przede wszystkim do formalnych warunków skarg konstytucyjnych, to jednak ze względu na ich skutek (postanowienie o odmowie nadania biegu skardze konstytucyjnej) mają istotne znaczenie dla skarżących. Ponadto wskazują na zasadnicze powody i uchybienia skarżących przesądzające o nieskuteczności wnoszonych skarg.

1. Konstytucja, jako źródło praw i wolności osoby tymczasowo aresztowanej

a) Istota tymczasowego aresztowania w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego

Trybunał Konstytucyjny, zgodnie z kompetencjami wynikającymi z art. 188 Konstytucji, nie został powołany do sprawowania wymiaru sprawiedliwości ani tym bardziej nadzoru nad nim. Jego zasadnicza rola sprowadza się do kontroli zgodności norm niższego rzędu z Konstytucją, w tym także dotyczących podstawowych praw i wolności jednostki określonych w Konstytucji. Z tego powodu orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego nie może stanowić podstawowego źródła wiedzy o stosowaniu przepisów dotyczących tymczasowego aresztowania. Jednak w dotychczasowym dorobku Trybunału Konstytucyjnego znaleźć można orzeczenia odnoszące się do tego środka zapobiegawczego, a także tezy odnoszące się do oceny odpowiednich przepisów kodeksu postępowania karnego. Odnoszą się one przede wszystkim do oceny obowiązujących przepisów z punktu widzenia gwarancji praw i wolności konstytucyjnych.

Spośród ogólnych ocen formułowanych przez Trybunał Konstytucyjny, odnoszących się do tymczasowego aresztowania, wskazać można m.in.: następujące istotne tezy:

- 1) uregulowania ustawowe, na podstawie których możliwe jest pozbawienie wolności, muszą spełniać najwyższe wymagania, szczególnie co do stopnia precyzji¹;
- 2) tymczasowe aresztowanie nie jest „karą”, gdyż tymczasowo aresztowanemu przysługuje domniemanie niewinności, a karę wymierzyć można jedynie winnemu²;
- 3) każda decyzja o zastosowaniu tymczasowego aresztowania pozostaje w rękach sądu, chodzi o wypełnienie, z jednej strony, standardu demokratycznego państwa prawnego – wszak tymczasowe aresztowanie godzi w jedną z podstawowych wolności konstytucyjnych – ale z drugiej strony, także o zrodzenie nadziei na wydatne ograniczenie niepokojącego zjawiska, jakim jest przedłużające się, faktyczne pozbawianie wolności bez prawomocnego wyroku sądowego³;
- 4) tymczasowe aresztowanie w oczywisty sposób wkracza w konstytucyjnie chronioną wolność osobistą człowieka. Z przepisów procedury karnej wynika, że jest ono wyjątkowym środkiem zapobiegawczym, stosowanym dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania, a także w celu zapobieżenia popełnieniu przez oskarżonego nowego ciężkiego przestępstwa.⁴
- 5) z funkcji procedury karnej nie wynika zakaz poddawania osoby niewinnej wynikającym z niej dolegliwościom. Celem unormowań procedury karnej jest takie ukształtowanie postępowania, aby odpowiedzialności karnej, skonkretyzowanej w przepisach prawa materialnego, podlegały wyłącznie osoby, które rzeczywiście dopuściły się czynu przestępnego. Biorąc jednak pod uwagę, iż stwierdzenie, że dana osoba nie może być uznana za sprawcę przestępstwa, nastąpić niekiedy może dopiero po przeprowadzeniu postępowania sądowego, należy przyjąć dopuszczalność (i konieczność) poddania „dolegliwościom” wynikającym z procedury karnej osoby, która nie jest sprawcą czynu zabronionego.⁵

¹ Wyrok TK z dnia z dnia 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU 7/A/2006, poz. 85.

² Wyrok TK z dnia z dnia 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU 7/A/2006, poz. 85.

³ Wyrok TK z dnia z dnia 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU 7/A/2006, poz. 85.

⁴ Wyrok TK z 17 lutego 2004 r., SK 39/02, OTK ZU 7/2A/2004.

⁵ Postanowienie TK z 10 listopada 2004 r., Ts 118/04, OTK ZU 2005/3B/117.

- 6) instytucja „tymczasowego aresztowania” z istoty swojej ma być bowiem nie tylko instytucją „aresztowania”, a więc znacznego ograniczenia wolności osobistej, ale i środkiem „tymczasowym” – stosowanym jedynie przez czas określony wobec osoby nieskazanej, objętej domniemaniem niewinności⁶;
- 7) szczególna powinnost cięży też na ustawodawcy zakreślającym lub zmieniającym konkretne ramy danej instytucji prawnej, gdy instytucja ta funkcjonuje w treści Konstytucji, posiadając w niej określone znaczenie, jak to ma miejsce w wypadku instytucji tymczasowego aresztowania wymienionej w art. 41 ust. 3 Konstytucji. W przeciwnym razie normatywna treść Konstytucji mogłaby być zmieniana przez ustawodawstwo zwykłe, nadające istniejącym terminom konstytucyjnym nowe, odmienne znaczenie bądź wprowadzając instytucje prawne tylko z pozoru nowe, posiadające jednak treść już ugruntowaną i związaną z normą konstytucyjną.⁷
- 8) instytucja tymczasowego aresztowania, zgodnie z obecnie przyjętym kształtem wskazuje na wyjątkowość tego środka zapobiegawczego i ograniczoną możliwość jego stosowania. Realizację konstytucyjnego prawa do obrony i ochrony wolności osobistej tymczasowo aresztowanemu zapewniają nadto liczne gwarancje procesowe, m.in.: stosowanie tymczasowego aresztowania tylko na podstawie postanowienia sądu, nakaz jego uchylenia, gdy ustaną przyczyny, wskutek których zostało zastosowane, możliwość zaskarżenia postanowienia o tymczasowym aresztowaniu oraz składania w każdym czasie wniosków o jego uchylenie, wreszcie udział obrońcy w przesłuchaniu oskarżonego przed zastosowaniem tego środka i możliwość porozumiewania się z obrońcą podczas jego trwania, a nade wszystko ograniczony czas stosowania tymczasowego aresztowania, wzmocniony koniecznością odstąpienia od jego stosowania, gdy istnieje poważne niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia oskarżonego lub aresztowanie rodziłoby wyjątkowo ciężkie skutki dla oskarżonego lub jego najbliższej rodziny⁸

b) Ostateczne orzeczenie w myśl art. 79 ust. 1 Konstytucji

Skarga konstytucyjna jest podstawowym środkiem ochrony praw i wolności konstytucyjnych przysługujących jednostce. Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.

W dotychczasowym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego przeważał jednak pogląd, że orzeczenia zapadające w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania nie są ostatecznymi orzeczeniami w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji. W konsekwencji Trybunał odmawiał nadania biegu skargom konstytucyjnym opartym na takich podstawach. W konsekwencji jedyną drogą podważenia konstytucyjności przepisów dotyczących tymczasowego aresztowania były pytania prawne i wnioski. Zasadnicza zmiana umożliwiająca w istocie dokonanie w trybie skargi konstytucyjnej merytorycznej oceny zarzutów zgodności z Konstytucją przepisów kodeksu postępowania karnego dotyczących stosowania tymczasowego aresztowania, nastąpiła w wyniku wydania wyroku SK 58/03.⁹ Tym samym

⁶ Wyrok TK z dnia 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU 7/A/2006, poz. 85.

⁷ Wyrok TK z dnia 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU 7/A/2006, poz. 85; por. też wyrok TK z 27 kwietnia 2005 r. o sygn. P 1/05, OTK ZU nr 4/A/2005, poz. 42.

⁸ Wyrok TK z dnia 17 lutego 2004 r., SK 39/02, OTK ZU nr 2/A/2004, poz. 7.

⁹ Wyrok TK z dnia z dnia 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU 7/A/2006, poz. 85.

Trybunał otworzył drogę indywidualnego kwestionowania tych regulacji. Rozstrzygnięcie to ze względu na swój zakres i skutki ma niewątpliwie znaczenie rewolucyjne. Z tego powodu zasadnym wydaje się przybliżenie stanowiska Trybunału w tym zakresie.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału „orzeczenie władzy publicznej ma charakter ostateczny, gdy skarżącemu nie przysługuje już od niego środek odwoławczy, ani też nie toczy się żadne postępowanie, w ramach którego orzeczenie to może zostać zmienione lub uchylone. Trybunał Konstytucyjny może wkroczyć dopiero po wyczerpaniu wszelkich procedur pozwalających na rozstrzygnięcie sprawy. Inaczej mówiąc skarga konstytucyjna spełnia przesłankę przewidzianą w art. 79 Konstytucji dopiero wtedy, gdy nie istnieją już żadne możliwości poddania wyroku, decyzji lub innego rozstrzygnięcia przewidzianej procedurą kontroli.”¹⁰

Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, wskazujące na brak waloru ostatecznego orzeczenia w zakresie postanowień o stosowaniu tymczasowego aresztowania, oparte było na następujących założeniach:

- 1) wydane postanowienia nie mają charakteru ostatecznego, bowiem służą zapewnieniu prawidłowego toku postępowania karnego;
- 2) orzeczenie nie jest tak długo ostateczne w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji, jak długo toczy się postępowanie, w ramach którego orzeczenie to może zostać zmienione lub uchylone;
- 3) tymczasowo aresztowanemu przysługują dalsze środki ubiegania się o uchylenie tymczasowego aresztowania;
- 4) przewidziane w procedurze karnej rozstrzygnięcia w przedmiocie środków zapobiegawczych nie noszą znamion *rei iudicatae*;
- 5) przewidziane w procedurze karnej rozstrzygnięcia w przedmiocie środków zapobiegawczych nie są objęte zasadą *ne bis in idem*, bowiem oskarżonemu w każdym czasie przysługuje wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego;
- 6) oskarżony i jego obrońca w każdej chwili mogą ponowić wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego; ustawa nie przewiduje ani terminu, ani przesłanek tego żądania, a wcześniejsza odmowa, choćby podtrzymana przez nadrzędną instancję, nie stanowi przesłanki negatywnej do występowania z ponownym wnioskiem.¹¹

Zmiana podejścia Trybunału Konstytucyjnego, wyrażona wyrokiem wydanym w pełnym składzie oparta została na następujących argumentach:

- 1) skarga konstytucyjna służy eliminacji z systemu prawa przepisów niezgodnych z Konstytucją, nie zaś poprawie błędów organów stosujących prawo;
- 2) jej celem jest eliminacja przepisów, których dalsze stosowanie narusza określone prawo lub wolność konstytucyjnie chronioną;
- 3) chodzi więc o to, by określone prawo czy wolność skarżącego nie mogła być dłużej naruszana w majestacie obowiązującego prawa;

¹⁰ Zob. postanowienie TK z 5 grudnia 1997 r., Ts 14/97, OTK ZU nr 1/1998, poz. 9; tak samo między innymi postanowieniami TK z: 21 stycznia 1998 r., Ts 27/97, OTK ZU nr 2/1998, poz. 19; z 20 maja 1998 r., Ts 76/98, OTK ZU z 1999 suppl., poz. 53; postanowienie TK z 20 maja 1999 r., Ts 76/98; OTK ZU Nr I(30)/1999, poz. 53; zob. też wyrok TK z dnia 10 lipca 2000 r., SK 21/99.

¹¹ Zob. m.in. postanowienie TK z 10 stycznia 2001 r., SK 2/00, OTK ZU nr 1/2001, poz. 6; postanowieni TK z 9 maja 2006, OTK ZU 2006 / 5B / 242.

- 4) każde postępowanie w przedmiocie tymczasowego aresztowania, wszczęte na skutek złożenia odpowiedniego wniosku, jest w tym sensie (konieczności ochrony praw jednostki) postępowaniem nowym, toczącym się niejako od początku;
- 5) w przeciwnym wypadku kontrola konstytucyjności podstawy zastosowania (czy przedłużenia) tymczasowego aresztowania mogłaby przynieść osobie wskazującej na naruszenie jej konstytucyjnych praw i wolności efekt dopiero wówczas, kiedy nie miałyby już dla niej w istocie żadnego znaczenia;
- 6) takie ujęcie niweczyłoby w konsekwencji wymiar gwarancyjny skargi w odniesieniu do osoby najbardziej zainteresowanej skutecznością deklarowanej konstytucyjnie gwarancji.

W związku z powyższym Trybunał wskazał, że „istotą orzeczenia ostatecznego, w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji, jest jego związek z danym prawem lub wolnością konstytucyjnie chronioną, nie zaś związek z toczącym się innym postępowaniem, nawet gdyby postępowanie to z punktu widzenia organu je prowadzącego miało charakter główny i zasadniczy, zaś postępowanie, w wyniku którego wydano orzeczenie dotyczące praw i wolności skarżącego, należało uznawać za jedynie poboczne, dodatkowe czy służebne wobec postępowania głównego.”¹²

2. Podstawowe prawa i wolności jednostki a tymczasowe aresztowanie

Katalog podstawowych praw i wolności konstytucyjnych wskazany został w rozdziale II Konstytucji zatytułowanym „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”. Szereg zawartych w nim gwarancji ma bezpośrednie bądź pośrednie zastosowanie do sytuacji osoby tymczasowo aresztowanej. Wyczerpujące omówienie poniższych praw konstytucyjnych nie jest możliwe ze względu na cel i zakres niniejszego opracowania. Zasadnym jest jednak ich wskazanie oraz związane omówienie sposobu, w jaki są interpretowane przez Trybunał Konstytucyjny. Ma on bowiem wpływ na ocenę przepisów kodeksu postępowania karnego dotyczących stosowania tymczasowego aresztowania.

a) Ochrona wolności człowieka, ograniczenia wolności – art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji

Zgodnie z art. 31 ust. 1 Konstytucji wolność człowieka podlega ochronie prawnej. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje (ust. 2). Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw (ust. 3).

Art. 31 ust. 1 Konstytucji wyraża zasadę prawnej ochrony wolności człowieka, W orzecznictwie TK podkreśla się, że art. 31 ust. 1 Konstytucji jest „dopełnieniem przepisów, określających poszczególne wolności konstytucyjne”.¹³ „Zasada wolności, wyrażona w art. 31 ust. 1 Konstytucji, ma zatem charakter subsydiarny”.¹⁴ Jeżeli więc jakaś dziedzina stosunków nie została objęta szczegółowymi unormowaniami odnoszącymi się do konkretnej „wolności”, to gwarancję swobody działania jednostki można wyprowadzić bezpośrednio z art. 31 ust. 1 i 2 Konstytucji.¹⁵

¹²Wyrok TK z dnia 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU 7/A/2006, poz. 85.

¹³Wyrok z 20 grudnia 1999 r., K. 4/99, OTK ZU nr 7/1999, poz. 165.

¹⁴Por. np. wyrok z dnia 10 lipca 2007 r., SK 50/06, OTK ZU 75/7/A/2007.

¹⁵Por. L. Garlicki, *Komentarz do art. 31 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz* red. L. Garlicki, t. III, Warszawa 2003, s. 7.

Art. 31 ust. 3 Konstytucji, określając przesłanki dopuszczalności ustanawiania ograniczeń konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela wprowadza do systemu prawnego zasadę proporcjonalności. „W aspekcie formalnym przepis ten wymaga, by ograniczenia te były ustanawiane <<tylko w ustawie>>, wykluczając tym samym ich wprowadzenie w aktach niższej rangi, a w aspekcie materialnym – dopuszcza ustanawianie tylko takich ograniczeń, które nie naruszają istoty danej wolności lub prawa podmiotowego, i to tylko wtedy, gdy są one konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia, moralności publicznej albo wolności i praw innych osób.”¹⁶

Ocena ograniczeń praw konstytucyjnych, także tych, do których dochodzi w wyniku stosowania tymczasowego aresztowania, musi być zatem dokonywana z uwzględnieniem art. 31 ust. 3 Konstytucji. Oznacza to, że do ograniczenia praw oskarżonego w związku z tymczasowym aresztowaniem dopuszczalne są tylko, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób.

Jednak ze względu m.in. na swój generalny charakter przepis art. 31 ust. 3 Konstytucji nie jest samodzielnym wzorcem kontroli konstytucyjności zakwestionowanego przepisu. Dla swej skuteczności wymaga zatem, by zarzut naruszenia zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3) uzupełniony został przez wskazanie konkretnego prawa lub wolności konstytucyjnej mającego normatywną postać konstytucyjnego prawa podmiotowego, którego „nadmierne, nieproporcjonalne ograniczenia podnosi skarżący, co pozwalałoby Trybunałowi Konstytucyjnemu na dokonanie oceny zasadności wskazanych ograniczeń w płaszczyźnie art. 31 ust. 3 Konstytucji.”¹⁷

b) Nietykalność osobista i wolność osobista – art. 41 ust. 1 Konstytucji

Zasadnicze znaczenie dla oskarżonego tymczasowo aresztowanego ma niewątpliwie art. 41 Konstytucji. Zgodnie z ust. 1 każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.

Jak wskazał Trybunał prawo do wolności osobistej jest jednym z najważniejszych praw człowieka, warunkującym niejednokrotnie możliwość korzystania przez niego z innych praw i wolności wyrażonych w przepisach konstytucyjnych czy ustawowych. Dlatego też prawodawca dokonał nie tylko jego konstytucjonalizacji, ale wprowadził również szczegółowe regulacje dotyczące jego ochrony.¹⁸

Z drugiej jednak strony nie oznacza to niedopuszczalności ograniczeń w tym zakresie. Prawo do wolności osobistej może bowiem podlegać „drastycznemu ograniczeniu wobec osób naruszających prawo, które daje ochronę dobru wspólnemu czy innym ważnym wartościom konstytucyjnie chronionym. Do podstawowych zadań państwa należy bowiem egzekwowanie przez nie prawa, w tym zapewnienie nieuchronności kary dla osób prawo to naruszających”¹⁹.

Jak wielokrotnie podkreślał to Trybunał Konstytucyjny zastosowanie środka zapobiegawczego, jakim jest tymczasowe aresztowanie, wkracza w sposób oczywisty w konstytu-

¹⁶ Wyrok TK z dnia 30 października 2006 r., P10/06, OTK ZU 128/9/A/2006.

¹⁷ Por. np. postanowienie TK z dnia 23 stycznia 2002 r., Ts 105/00.

¹⁸ Wyrok TK z dnia 10 lipca 2007 r., SK 50/06, OTK ZU 75/7/A/2007.

¹⁹ Wyrok TK z dnia 10 lipca 2000 r., SK 21/99, OTK ZU nr 5/2000, poz. 144.

cyjnie chronioną wolność osobistą człowieka.²⁰ Zatem art. 41 ust. 1 Konstytucji znajduje zastosowanie do oceny zarówno przepisów określających przesłanki zastosowania tymczasowego aresztowania, jak też jego przedłużenia, regulacji dotyczących możliwości uchylenia lub zmiany tego środka na mniej dolegliwy.

W orzecznictwie TK wskazuje się jednak także, że „uregulowania ustawowe, na podstawie których możliwe jest pozbawienie wolności, muszą spełniać najwyższe wymagania, szczególnie co do stopnia precyzji”²¹ Ocena stopnia realizacji poszczególnych kryteriów składających się na zasadę zakazu nadmiernej (nieproporcjonalnej) ingerencji „wymaga pewnego zrelatywizowania stosownie do charakteru poszczególnych praw i wolności jednostki.”²² „Surowsze standardy oceny przykładać należy do regulacji praw i wolności osobistych i politycznych niż do praw ekonomicznych i socjalnych.”²³

c) Prawo do kontroli legalności pozbawienia wolności – art. 41 ust. 2 Konstytucji

Przepis art. 41 ust. 2 Konstytucji gwarantuje pozbawionemu wolności, a zatem także tymczasowo aresztowanemu prawo do kontroli legalności pozbawienia wolności. Zgodnie z tym przepisem każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia. O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności. Art. 41 ust. 2 Konstytucji ustanawia podstawową gwarancję wolności osobistej, dotyczącą wszelkich przypadków pozbawienia wolności na podstawie innej niż wyrok sądowy.²⁴

Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 11 czerwca 2002 r.²⁵, kontrola legalności pozbawienia wolności musi, w świetle przepisów Konstytucji, „obejmować nie tylko legalność samej decyzji o pozbawieniu wolności, jej przesłanek i trybu podjęcia, ale również sposób jej realizacji, a w szczególności czas trwania pozbawienia wolności. Prawo do odwołania implikuje przyznanie sądowi odpowiednich uprawnień w zakresie prowadzenia postępowania dowodowego w celu wszechstronnego zbadania okoliczności pozbawienia wolności. Należy podkreślić, że prawodawca konstytucyjny w sposób szczególny wyznacza w tym przypadku termin rozstrzygnięcia sprawy przez sąd. Orzeczenie sądu musi zostać wydane niezwłocznie. Konstytucja nakłada tym samym na ustawodawcę obowiązek wprowadzenia rozwiązań, które zagwarantują wydanie orzeczenia w tak określonym terminie.

Podstawowym celem analizowanego przepisu jest doprowadzenie do jak najszybszego uwolnienia osoby bezprawnie pozbawionej wolności. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego gwarancje ustanowione w art. 41 ust. 2 Konstytucji mają jednak zastosowanie również w odniesieniu do osób, które były pozbawione wolności, lecz zostały uwolnione przed wniesieniem odwołania do sądu. W takim przypadku uruchomienie postępowania sądowego ma przede wszystkim umożliwić osobie pokrzywdzonej dochodzenie prawa do odszkodowania z tytułu bezprawnego pozbawienia wolności, zagwarantowanego w art. 41 ust. 5 Konstytucji.²⁶ Ponadto w tym samym wyroku Trybunał podkreślił, że w zakresie

²⁰ Por. wyrok TK z 17 lutego 2004 r., sygn. SK 39/02, OTK ZU nr 2/A/2004, poz. 7; postanowienie TK z 10 stycznia 2001 r., SK 2/00, OTK ZU nr 1/A/2001, poz. 6.

²¹ Wyrok z 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU nr 7/A/2006, poz. 85.

²² Wyrok TK z dnia z dnia 10 lipca 2007 r., SK 50/06, OTK ZU 75/7/A/2007.

²³ Por. orzeczenie TK z 17 października 1995 r., K. 10/95, OTK ZU nr 2/1995, poz. 10; wyrok z 12 stycznia 1999 r., P. 2/98, OTK ZU nr 1/1999, poz. 2.

²⁴ Wyrok TK z dnia 10 lipca 2007 r., SK 50/06, OTK ZU 75/7/A/2007.

²⁵ Wyrok TK z dnia 11 czerwca 2002 r., SK 5/02, OTK ZU 2002 /4A/41.

²⁶ Tamże.

postępowania, którego celem jest zbadanie legalności i zasadności zatrzymania, art. 41 ust. 2 Konstytucji nie wyłącza stosowania art. 45 Konstytucji do oceny zgodności zakwestionowanych przepisów z Konstytucją.

Odnosząc się do przepisów kodeksu postępowania karnego wskazać można m.in. na wątpliwość, co do konstytucyjności art. 437 § 2 w zw. z art. 250 § 1 i 2 k.p.k. z art. 41 ust. 2 Konstytucji, w zakresie orzekania reformatoryjnego o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. W razie złożenia zażalenia na odmowę zastosowania tymczasowego aresztowania sąd II instancji może zmienić zaskarżone postanowienie i orzec odmiennie co do istoty, postanawiając o zastosowaniu tymczasowego aresztowania (art. 437 § 1 i 2 k.p.k.). Jak wskazuje praktyka nie są to przypadki rzadkie. W takiej sytuacji zastosowanie tymczasowego aresztowania następuje nie na mocy postanowienia sądu I instancji, lecz postanowienia sądu II instancji. Na postanowienie to więc nie przysługuje zażalenie. Należy uznać, że oskarżony zostaje w ten sposób pozbawiony, wskazanego w art. 41 ust. 2 Konstytucji, prawa do odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia wolności. Może co prawda składać wniosek o którym mowa w art. 254 § 1 k.p.k. lecz prawo do wniesienia zażalenia w razie postanowienia w tym przedmiocie limitowane jest terminem wskazanym w art. 254 § 2 k.p.k.

d) Gwarancje praw zatrzymanego – art. 41 ust. 3 Konstytucji

Zgodnie z art. 41 ust. 3 Konstytucji każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami. Przepis ten gwarantuje zatem każdemu niedopuszczalność przedłużenia zatrzymania poza okres 48 godzin, uniemożliwiając przekształcenie tego środka przymusu w faktyczne pozbawienia wolności bez rozstrzygnięcia sądu. Pośrednio zapewnia zatem gwarancję, że stosowanie środka przymusu w postaci zatrzymania nie może przekształcić się bez decyzji sądu w długotrwałe pozbawienie wolności. Trybunał Konstytucyjny odniósł się do tego wzorca kontroli m.in. w wyroku z 11 czerwca 2002 r., gdzie wskazał, że „analiza art. 41 ust. 3 Konstytucji prowadzi natomiast do wniosku, że dotyczy on wyłącznie zatrzymania w związku z podejrzeniem popełnienia czynu zabronionego przez prawo. Przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 41 ust. 2 Konstytucji, ustanawiając dodatkowe gwarancje wolności osobistej na wypadek pozbawienia wolności w procedurach stosowanych przy orzekaniu o odpowiedzialności karnej.”²⁷ W wyroku z 24 lipca 2006 r. Trybunał podkreślił, że na ustawodawcy, zakreślającym lub zmieniającym konkretne ramy danej instytucji prawnej, ciąży szczególna powinność, gdy instytucja ta funkcjonuje w treści Konstytucji, posiadając w niej określone znaczenie, jak to ma miejsce w wypadku instytucji tymczasowego aresztowania wymienionej w art. 41 ust. 3 Konstytucji. „W przeciwnym razie normatywna treść Konstytucji mogłaby być zmieniana przez ustawodawstwo zwykłe, nadające istniejącym terminom konstytucyjnym nowe, odmienne znaczenie bądź wprowadzając instytucje prawne tylko z pozoru nowe, posiadające jednak treść już ugruntowaną i związaną z normą konstytucyjną.”²⁸ W wyroku z dnia 10 lipca 2007 r. Trybunał wskazał natomiast, że art. 41 ust. 3 Konstytucji nie stanowi adekwatnego wzorca kontroli w zakresie prawa zatrzymanego do odwołania się od decyzji o zatrzymaniu, gdyż do niego odnosi się art. 41 ust. 2 Konstytucji.²⁹

²⁷ Wyrok TK z dnia 11 czerwca 2002 r., SK 5/02, OTK ZU 2002 /4A/41.

²⁸ Wyrok TK z dnia z dnia 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU 7/A/2006, poz. 85.

²⁹ Wyrok TK z dnia 10 lipca 2007 r., SK 50/06, OTK ZU 75/7/A/2007.

e) Humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności – art. 41 ust. 4 Konstytucji

Przepis art. 41 ust. 4 Konstytucji określa zasadę humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności. Zgodnie z jego brzmieniem każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny. Gwarancje określone w tym przepisie mogą zatem znaleźć zastosowanie do oceny przepisów regulujących sposób wykonywania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania.

f) Prawo do odszkodowania – art. 41 ust. 5 Konstytucji

Uzupełnieniem regulacji zawartych w art. 41 ust. 1–4 jest prawo do odszkodowania, o którym mowa w art. 41 ust. 5 Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania. Przepisy kodeksu postępowania karnego dotyczące odszkodowania za niesłuszne tymczasowe aresztowanie oraz znajdujące w tym zakresie odpowiednie zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego nie były jak dotąd kwestionowane przed Trybunałem Konstytucyjnym. Wskazać jednak można, że konieczność taka może się pojawić w świetle orzecznictwa sądów powszechnych, które ustalając wysokość należnego odszkodowania za niesłuszne tymczasowe aresztowanie, miarkują należne odszkodowanie obniżając je o wysokość nakładów poniesionych przez zakład, w którym przebywał tymczasowo aresztowany, odpowiadających wysokości nakładów, jakie poniósłby tymczasowo aresztowany na wyżywienie i zamieszkanie, gdyby pozostawał na wolności. Wydaje się, że taka praktyka, choć literalnie odpowiada ogólnym zasadom odszkodowania określonym w przepisach kodeksu cywilnego, może budzić zasadnicze wątpliwości, m.in. w kontekście gwarancji zawartej w art. 41 ust. 5 Konstytucji.

g) Prawo do obrony – art. 42 ust. 2 Konstytucji

Podstawową gwarancję praw oskarżonego zawiera art. 42 ust. 2 Konstytucji statuujący zasadę prawa do obrony. Zgodnie z tym przepisem każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.

Jak słusznie wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 17 lutego 2004 r.³⁰ „konstytucyjne prawo do obrony należy rozumieć szeroko, jest ono bowiem nie tylko fundamentalną zasadą procesu karnego, ale też elementarnym standardem demokratycznego państwa prawnego. Prawo to przysługuje każdemu od chwili wszczęcia przeciwko niemu postępowania karnego (w praktyce od chwili przedstawienia zarzutów) aż do wydania prawomocnego wyroku, obejmuje również etap postępowania wykonawczego. Prawo do obrony w procesie karnym ma wymiar materialny i formalny. Obrona materialna to możliwość bronięcia przez oskarżonego jego interesów osobiście (np. możliwość odmowy składania wyjaśnień, prawo wglądu w akta i składania wniosków dowodowych). Obrona formalna to prawo do korzystania z pomocy obrońcy z wyboru lub z urzędu. Obrońca jest pełnomocnikiem oskarżonego, jego procesowym przedstawicielem, a jego głównym zadaniem jest ochrona oskarżonego w taki sposób, by cel procesu karnego osiągnięty został z zagwarantowaniem prawa do obrony. Charakter działań obrońcy determinowany jest interesem prawnym oskarżonego, dla którego ochrony przepisy procedury karnej przewidują szereg koniecznych uprawnień.”

Zasada prawa do obrony określona w art. 42 ust. 2 Konstytucji może stanowić adekwatny (właściwy) wzorzec kontroli obowiązujących przepisów kodeksu postępowania kar-

³⁰ Wyrok TK z 17 lutego 2004 r., SK 39/02, OTK ZU 7/2A/2004.

nego dotyczących tymczasowego aresztowania w zakresie w jakim przepisy te odnoszą się do procesowych uprawnień oskarżonego. Przykładowo w wyroku z 17 lutego 2004 r. (SK 39/02, zob. też pkt. 3c) Trybunał orzekł, że przepis art. 73 § 2 k.p.k., wprowadzający ograniczenia poufności kontaktu oskarżonego tymczasowo aresztowanego z obrońcą jest zgodny z art. 42 ust. 2 Konstytucji.

h) Domniemanie niewinności – art. 42 ust. 3 Konstytucji

Zgodnie z art. 42 ust. 3 Konstytucji każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu. Tak ukształtowana zasada domniemanie niewinności ma podstawowe znaczenie dla określenia procesowej pozycji oskarżonego. Pod adresem ustawodawcy kieruje zaś nakaz takiego ukształtowania przepisów procesowych, by gwarancja ta nie została faktycznie naruszona.

Odnosząc treść art. 42 ust. 3 Konstytucji zauważyć należy jednak, że domniemanie niewinności zasadniczo nie wiąże się ze stosowaniem tymczasowego aresztowania i innych środków zapobiegawczych. Ich podstawowym celem jest bowiem jedynie zapewnienie prawidłowego przebiegu postępowania karnego, zaś ich stosowanie nie wiąże się i nie może wiązać z istnieniem jakiegokolwiek domniemanie winy. Trybunał Konstytucyjny podkreślił w sprawie SK 58/03, że tymczasowe aresztowanie nie jest „karą”, gdyż tymczasowo aresztowanemu przysługuje domniemanie niewinności, zaś stosowanie tego środka z istoty swojej ma być nie tylko instytucją „aresztowania”, a więc znacznego ograniczenia wolności osobistej, ale i środkiem „tymczasowym” – stosowanym jedynie przez czas określony wobec osoby nieskazanej, objętej domniemanie niewinności³¹. Jednak stosowanie tymczasowego aresztowania nie może prowadzić do sytuacji w której domniemanie to zostanie faktycznie podważone. W postanowieniu z 16 października 2002 r.³² Trybunał wskazał ponadto, że zastosowanie przez sąd środka zapobiegawczego, jakim jest tymczasowe aresztowanie, nie może być utożsamiane z sądowym orzeczeniem o grożącej oskarżonemu karze. „To właśnie rozróżnienie przedmiotu rozstrzygnięć podejmowanych przez sąd, przesądza o pozornym jedynie przeciwstawieniu kwestionowanego przepisu procesowej (mającej jednocześnie rangę konstytucyjną – art. 42 ust. 3) zasadzie domniemanie niewinności.”³³

i) Prawo do sądu – art. 45 ust. 1 Konstytucji

Istotne znaczenie z punktu widzenia ochrony praw osoby tymczasowo aresztowanej może w niektórych sytuacjach odgrywać także określone w art. 45 ust. 1 Konstytucji prawo do sądu. Zgodnie z nim każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

Na podstawowe elementy składające się na konstytucyjne prawo do sądu wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 16 marca 1999 r.³⁴ Podkreślił w nim, że na treść prawa do sądu, inspirowaną zarówno poglądami doktryny, międzynarodowymi standardami praw człowieka zawartymi w art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz w art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, jak też dotychczasowym orzecnictwem Trybunału Konstytucyjnego składają się w szczególności trzy zasadnicze elementy:

³¹ Wyrok TK z dnia z dnia 24 lipca 2006 r., SK 58/03, OTK ZU 7/A/2006, poz. 85.

³² Ts 170/01, OTK ZU 2002/4B/265.

³³ Tamże.

³⁴ SK 19/98, OTK ZU Nr 3/1999, poz. 36.

- 1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo do uruchomienia procedury przed sądem – organem o określonej charakterystyce (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym),
- 2) prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności oraz
- 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd.

Ponadto, w wyroku z 10 maja 2000 r. Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że w zakresie wymiaru formalnego prawa do sądu trzeba uznać, że art. 45 ust. 1 Konstytucji ma treść niezależną od tego, w jaki sposób definiowane jest pojęcie sprawy na tle szczegółowych ujęć proceduralnych. „Respektując ową autonomiczność pojęcia „sprawy” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, należy w konsekwencji zauważyć, że urzeczywistnienie konstytucyjnych gwarancji prawa do sądu będzie obejmowało wszelkie sytuacje – bez względu na szczegółowe regulacje proceduralne – w których pojawia się konieczność rozstrzygnięcia o prawach danego podmiotu (w relacji do innych równorzędnych podmiotów lub w relacji do władzy publicznej), a jednocześnie natura danych stosunków prawnych wyklucza arbitralność rozstrzygnięcia o sytuacji prawnej podmiotu przez drugą stronę tego stosunku, z tych właśnie powodów wykluczone są w zasadzie z drogi sądowej spory na tle podległości służbowej”³⁵

Natomiast w wyroku z 28 lipca 2004 r., Trybunał Konstytucyjny przypomniał, że sprawiedliwa procedura sądowa powinna zapewniać stronom uprawnienia procesowe stosowne do przedmiotu prowadzonego postępowania. Zgodnie z wymogami rzetelnego procesu uczestnicy postępowania muszą mieć realną możliwość przedstawienia swych racji, a sąd ma obowiązek je rozważyć³⁶.

Istotne uzupełnienie spojrzenia na prawo do sądu przedstawił Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 24 października 2006 r.³⁷. Przypomniał w nim, że prawo do sądu „nie ma bezwzględnie i absolutnego charakteru, a gwarancje konstytucyjne związane z prawem do sądu nie mogą być w konsekwencji traktowane jako nakaz urzeczywistnienia w każdym trybie i w każdym rodzaju procedury tego samego zestawu instrumentów procesowych, jednolicie określających pozycję stron postępowania i zakres przysługujących im środków procesowych.” Gdyby, zdaniem Trybunału, przyjąć inne założenie, można by zasadnie zakwestionować wszystkie odmienności i odrębności proceduralne, które występują w ramach danego postępowania (w tej konkretnej sprawie postępowania cywilnego), a które przecież służą, najogólniej mówiąc, zapewnieniu szybszej i bardziej efektywnej ochrony praw i interesów podmiotów dochodzących swych praw przed sądem. „Gwarancje konstytucyjne operują zestawem najbardziej podstawowych środków, od których zależy urzeczywistnienie sensu i znaczenia prawa do sądu, a w konsekwencji ustawodawca dysponuje stosunkowo szerokim zakresem swobody ukształtowania procedur sądowych. Nieuzasadnione jest więc przyjmowanie, z powołaniem się na regulacje konstytucyjne, imperatywu tworzenia rozwiązań, które odtwarzałyby – w odniesieniu do każdej kategorii sprawy, bez względu na jej specyfikę i inne racje, związane najczęściej ściśle z postulatem efektywności stosowanych procedur – ten sam idealny, abstrakcyjny model postępowania, bo taki zresztą nie istnieje.”

³⁵ K. 21/99, OTK ZU Nr 4/2000, s. 555.

³⁶ P 2/04, OTK ZU nr 7/A/2004, poz. 72; por. też wyroki TK: z 16 marca 1999 r., sygn. SK 19/98, OTK ZU nr 3/1999, poz. 36 oraz z 13 maja 2002 r., sygn. SK 32/01, OTK ZU nr 3/A/2002, poz. 31.

³⁷ SK 42/04, OTK ZU 125/9/A/2006.

W sprawie SK 58/03, w stosunku do zarzutu o niezgodność art. 263 § 4 k.p.k. z wzorcem kontroli w postaci art. 45 ust. 1 Konstytucji Trybunał zważył, że wskazany przepis Konstytucji nie dotyczy kwestii tymczasowego aresztowania, a jedynie takich zasad postępowania sądowego, jak sprawiedliwość, jawność i brak nieuzasadnionej zwłoki. Długość trwania postępowania sądowego może oczywiście pośrednio wpływać na długotrwałość stosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, jednak nie występuje tu żaden ścisły związek. Skarżony przepis, o czym była już mowa, wprowadza określoną procedurę i warunki przedłużania tymczasowego aresztowania, nie zaś postępowania karnego jako takiego. Oczywiście jest także, że zarzut niezgodności art. 263 § 4 k.p.k. nie może dotyczyć wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji prawa do sądu, gdyż postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, przedłużeniu jego trwania i zażalenia na powyższe są rozpatrywane właśnie wyłącznie przez sąd. W odniesieniu do tego więc wzorca konstytucyjności należało orzec o zgodności z nim wskazanego w skargach przepisu.

j) Prawo do dwuinstancyjnego postępowania – art. 78 i 176 Konstytucji

Także prawo do dwuinstancyjnego postępowania, o którym mowa w art. 78 Konstytucji odgrywa istotne znaczenie wśród środków ochrony procesowych praw tymczasowo aresztowanego. Zgodnie z tym przepisem każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa. Art. 176 ust. 1 Konstytucji stanowi zaś, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne.

W wyroku TK z dnia 16 listopada 1999 r. wskazano, że „konstytucyjna kwalifikacja konkretnych środków zaskarżenia pozostawionych przez prawodawcę do dyspozycji strony, uwzględnić musi całokształt unormowań determinujących przebieg danego postępowania. W szczególności konieczne jest zarówno odniesienie do rodzaju sprawy rozstrzyganej w danym postępowaniu, struktury i charakteru organów podejmujących rozstrzygnięcie, jak i wreszcie konsekwencji oddziaływania innych zasad i norm konstytucyjnych, w szczególności zaś konstytucyjnej zasady prawa do sądu.”³⁸ Trybunał Konstytucyjny uznaje, że z art. 78 zd. 1 Konstytucji można wywieść skierowany do prawodawcy postulat takiego kształtowania procedury, aby w miarę możliwości przewidziane w niej było prawo wniesienia przez stronę środka zaskarżenia.³⁹ Natomiast odnoszący się tylko do postępowania sądowego art. 176 ust. 1 Konstytucji stanowi, że postępowanie to jest co najmniej dwuinstancyjne. W wyroku z dnia 18 października 2004 r.⁴⁰ Trybunał wskazał zaś na podstawowe kryteria ograniczenia prawa, o którym mowa w art. 78 Konstytucji. Wskazał, że „art. 78 Konstytucji nie ma znaczenia absolutnego, ponieważ zgodnie z jego treścią ustawa może przewidywać wyjątki od możliwości odwołania. Wyjątki te jednakowoż muszą się mieścić w granicach swobody regulacyjnej, wyznaczonej m.in. zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji) i racjonalności ograniczenia.”

Odnosząc się do wynikającego z art. 78 i art. 176 Konstytucji prawa do zaskarżenia niekorzystnego orzeczenia do sądu wyższej instancji Trybunał podkreślił w wyroku z 12 marca 2002 r.⁴¹, że przewidziana w Konstytucji możliwość wprowadzenia wyjątków od tej zasady nie oznacza dowolności, a wprowadzane wyjątki muszą być uzasadnione. Jednocześnie Trybunał podniósł, że „prawo strony do rozpatrzenia sprawy przez sąd drugiej instancji może

³⁸ SK 11/99, OTK ZU nr 7/1999, poz. 158, s. 813.

³⁹ Wyrok TK z 3 lipca 2002 r., sygn. SK 31/01, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 49, s. 724.

⁴⁰ P 8/04, OTK ZU 9A/2004, poz. 92.

⁴¹ P 9/01, OTK ZU nr 2/A/2002, poz. 14, s. 204–205.

być naruszone nie tylko wprost – przez wyłączenie możliwości wniesienia apelacji, ale też pośrednio – przez ustanowienie takich formalnych warunków apelacji, skutkiem których wniesienie apelacji niepodlegającej odrzuceniu byłoby nadmiernie utrudnione. Utrudnienie winno być uznane za nadmierne (a zatem sprzeczne z art. 78 Konstytucji), jeśli spełnienie wymogów formalnych jest bardzo trudne dla strony, a potrzeba ustanowienia wymogów nie jest uzasadniona ważnym interesem strony przeciwnej⁴²

Zasadnicze znaczenie ma także z punktu widzenia gwarancji dwuinstancyjności w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania wielokrotnie wyrażane stanowisko Trybunału, dotyczące art. 176 ust. 1 Konstytucji. Trybunał podkreśla, że treść art. 176 ust. 1 Konstytucji wyraża zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego, ale – ponieważ przepis ten został umieszczony w rozdziale o sądach, dotyczy tylko spraw przekazanych ustawami do właściwości sądów, tzn. rozpoznawanych przez sądy od początku do końca.⁴³

Konstytucyjne prawo do zaskarżania orzeczeń wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji) może zatem znaleźć zastosowanie przy ocenie przepisów kodeksu postępowania karnego dotyczących stosowania tymczasowego aresztowania w zakresie procesowych decyzji o kontroli prawidłowości postanowienia o zastosowaniu albo odmowie zastosowania tymczasowego aresztowania, decyzji procesowej o przedłużeniu albo odmowie przedłużenia tymczasowego aresztowania, decyzji procesowej o zmianie albo odmowie zmiany tymczasowego aresztowania na inny nieizolacyjny środek zapobiegawczy.

3. Stosowanie tymczasowego aresztowania w świetle Konstytucji i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego

I. Przesłanki przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania – art. 263 § 4 k.p.k.

Podstawowe znaczenie z punktu widzenia konstytucyjnej ochrony praw osoby tymczasowo aresztowanej ma wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 24 lipca 2006 r. SK 58/03.⁴⁴ W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny wskazał wyraźnie podstawowe gwarancje i standardy ochrony praw osoby tymczasowo aresztowanej. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że **art. 263 § 4 k.p.k., w części obejmującej zwrot: „a także z powodu innych istotnych przeskód, których usunięcie było niemożliwe” w zakresie, w jakim odnosi się do postępowania przygotowawczego, jest niezgodny z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji.**

Orzeczenie zapadło w oparciu o następujący stan faktyczny. Skarżący podniósł, że został tymczasowo aresztowany 20 czerwca 2000 r., a następnie tymczasowe aresztowanie skarżącego było przedłużane o kolejne okresy do kwietnia 2003 r. Postanowieniem Sądu Apelacyjnego w P. z 10 kwietnia 2003 r., tymczasowe aresztowanie zostało przedłużone o kolejny okres sześciomiesięczny. Postanowienie to zostało utrzymane w mocy przez Sąd Apelacyjny w P. postanowieniem z 13 czerwca 2003 r. Uznając, że postanowienie to jest ostateczne w sprawie, skarżący wniósł skargę konstytucyjną, w której wskazał, że wydane przez sąd, na podstawie art. 263 § 4 k.p.k., postanowienie o przedłużeniu o kolejny okres tymczasowego aresztowania narusza jego nietykalność i wolność osobistą. Podkreślił, że co prawda konstytucyjne prawo do wolności może podlegać ograniczeniom, jednak ograniczenie takie nie może naruszać istoty konstytucyjnych wolności i praw. Tymczasem zdaniem skarżącego, takiego właśnie

⁴² Tamże.

⁴³ Wyrok TK z dnia 8 grudnia 1998 r., K. 41/97, OTK ZU nr 7/1998, poz. 117.

⁴⁴ SK 58/03, OTK ZU 2006/7A/85.

naruszenia dokonuje skarżony przepis, wprowadzając możliwość nieograniczonego przedłużania okresu tymczasowego aresztowania. Zatem przepis ten pozbawia go skutecznych gwarancji ochrony konstytucyjnego prawa do wolności, nie określając granic możliwej ingerencji w sferę tego prawa. Powoduje to w konsekwencji, że sądy apelacyjne mogą stosować tymczasowe aresztowanie przez łączny czas, co do zasady, bliżej nieokreślony. Stanowisko to poparł w części także Rzecznik Praw Obywatelskich.⁴⁵

Podjmując rozstrzygnięcie w niniejszej sprawie, Trybunał Konstytucyjny wskazał na wstępie na istotę przepisu art. 263 § 4 k.p.k., podkreślając, że jest to wyjątek, jednak nie od ogólnej reguły zawartej w art. 263 § 1 k.p.k., lecz od wyjątku zawartego w art. 263 § 2 i 3 k.p.k. „Jego specyfika polega na tym, iż w przeciwieństwie do poprzedzających go przepisów nie zawiera on wskazania, na jaki konkretnie czas można ustanowić tymczasowe aresztowanie. Wymaga tylko, by był to <<okres oznaczony>>. Ponadto, umożliwiając przekroczenie granic łącznego, całkowitego czasu tymczasowego aresztowania, nie określa żadnej innej bariery czasowej dla łącznego okresu stosowania tymczasowego aresztowania ani nie wprowadza innego rodzaju ograniczeń, np. co do liczby możliwych postanowień sądu w przedmiocie przedłużenia okresu tymczasowego aresztowania, przez co element <<tymczasowości>> takiego aresztowania staje się bardzo nieostry.”

Trybunał podkreślił, że przepis art. 263 § 4 k.p.k. wskazuje sytuacje, w których przedłużenie tymczasowego aresztowania jest konieczne, a „konieczność taka powstaje w związku (...)”, po czym następuje wyliczenie poszczególnych przesłanek. Chodzi przy tym wyłącznie o „związek” między wystąpieniem przesłanki a powstaniem konieczności przedłużenia tymczasowego aresztowania. „Ustawodawca nie określa przy tym, o jak ścisły związek chodzi. Nie stwierdza też, że konieczność przedłużenia tymczasowego aresztowania powstaje „wskutek” zaistnienia danej przesłanki.” Zdaniem Trybunału taka treść przepisu powoduje powstanie „pewnej sfery niedookreśloności co do kwestii zasadniczej”, tj. charakteru przesłanek przedłużenia okresu tymczasowego aresztowania. „Na tle imperatywności i kategoryczności stwierdzenia o „konieczności” przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania powstaje też i inna wątpliwość, polegająca na tym, że sąd, uznając powyższą „konieczność”, jedynie „może” przedłużyć areszt. Tak więc wobec imperatywnego charakteru przesłanki zostaje zastosowany fakultatywny charakter dyspozycji normy, co prowadzi do zwiększenia stopnia arbitralności sądu. Taka jednak prakseologiczna, a co za tym idzie i teleologiczna niespójność wzmacnia jedynie efekt braku jednoznaczności treściowej normy.”

W ocenie dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny wśród przesłanek wymienionych w art. 263 § 4 k.p.k. szczególnie nieostry charakter ma ostatnia: „a także z powodu innych istotnych przeszkód, których usunięcie było niemożliwe”. Zdaniem Trybunału nie można

⁴⁵ W odniesieniu do sytuacji przedłużającego się opracowywania opinii przez biegłego, RPO podkreślił że sytuacja powyższa występuje, nie tyle wskutek długotrwałości wydawania danej opinii, co w wyniku spiętrzenia spraw oczekujących w kolejce, co ma bezpośredni związek z kwestią respektowania ustawowej zasady szybkości postępowania oraz wynikającej z art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284) zasady właściwego zorganizowania systemu sądowego. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich niewłaściwa organizacja postępowania nie może warunkować terminu stosowania najostroższego środka zapobiegawczego, jakim jest tymczasowe aresztowanie, tym bardziej że brak jest w tym wypadku jakiegokolwiek konkretnej granicy czasowej przedłużania takiego środka zapobiegawczego. (...) Tymczasowo aresztowany, wobec którego w pełni obowiązuje zasada domniemania niewinności, a stosowane jest przedłużenie tymczasowego aresztowania w oparciu o art. 263 § 4 k.p.k., nie zna granic czasowych pozbawienia go wolności osobistej, ustawa nie określa bowiem żadnych definitywnych limitów w tym zakresie i pozwala na wielokrotne (ilościowo nieograniczone) przedłużanie okresu tymczasowego aresztowania. Tym samym, zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich, skarżony przepis narusza istotę prawa.” – z uzasadnienia wyroku SK 58/03.

jej potraktować jako swoistej klauzuli generalnej, mającej za zadanie uelastyczenie samego przepisu, albowiem brak jest tu odesłania do jakiegokolwiek innego określonego normatywnego systemu pozaprawnego, jak to się dzieje w przypadku stosowanych w prawie klauzul generalnych. W szczególności istotny jest brak określenia charakteru owych „innych przeszkód”, tj. wskazania, czy są one zawinione przez oskarżonego, czy powstały z winy organów prowadzących postępowanie, czy wreszcie wynikają z warunków obiektywnych czy siły wyższej. Zdaniem Trybunału istotne znaczenie ma także fakt, że przepis nie określa przesłanek do jednoznacznego odczytania zwrotu „których usunięcie było niemożliwe”. Ustawodawca użył tu bowiem czasu przeszłego, wskazując tym samym, że przeszkody nie mogły być usunięte w określonym momencie, nie precyzując jednak, o jaki czas chodzi.

Z drugiej strony Trybunał podkreślił jednak, że wskazane poważne mankamenty zaskarżonego przepisu nie muszą prowadzić w prostej linii do orzeczenia o jego niekonstytucyjności w odniesieniu do wszystkich przesłanek wymienionych w jego dyspozycji. Nieostre i nieprecyzyjne zwroty ustawowe mogą być doprecyzowane orzecznictwem sądowym wypracowanym w toku właściwej praktyki, sprawowanej pod kontrolą sądów krajowych. Jednak w odniesieniu do ostatniej przesłanki możliwości przedłużenia tymczasowego aresztowania, wymienionej w art. 263 § 4 k.p.k. (z powodu innych istotnych przeszkód, których usunięcie było niemożliwe), która w ocenie Trybunału, przez swoją ogólnikowość nie zawiera w istocie żadnej treści normatywnej, zwłaszcza jeśli odnosi się to do postępowania toczącego się na etapie przesądowym, oczekiwanie takie nie jest uprawnione.

W konkluzji Trybunał Konstytucyjny uznał, że zaskarżony przepis, w części objętej sentencją wyroku, jest niezgodny z wzorcem kontroli w postaci art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji. „O ile bowiem już na etapie postępowania sądowego stosujący (czy przedłużający) areszt tymczasowy sąd obejmuje swoją wiedzą każdy aspekt toczącego się postępowania, i tym samym jego realna odpowiedzialność za przebieg tego postępowania może być już i jest pełna, to sytuacja, w której sąd nie jest gospodarzem tej fazy postępowania, co wynika z istoty postępowania przygotowawczego, nasuwa obawy, że podejmowane decyzje (*de facto* kontrolne) następują w tym przypadku niejako „na wyrost”, przed uzyskaniem pełnego obrazu możliwego do zebrania materiału dowodowego; rodzić to może po stronie sądu daleko idącą ostrożność przed zakwestionowaniem stanowiska prowadzącego postępowanie przygotowawcze w obawie o dobro (skuteczność) tego postępowania. To samo więc literalne brzmienie przepisu może więc prowadzić, ze względu na kontekst sytuacyjny przed sądowej i sądowej fazy postępowania, do zdekodowania z tego samego przepisu zasadniczo różnej jego treści materialnej. Kryterium oceny konstytucyjności takiego przepisu z punktu widzenia jasności i precyzji musi być więc w odniesieniu do fazy postępowania przedsądowego zaostrome, czego wyrazem jest forma sentencji orzeczenia i jego granice.”

Podsumowując stanowisko Trybunału Konstytucyjnego wskazać można na dwie grupy okoliczności, które w jego ocenie miały w niniejszej sprawie znaczenie decydujące:

I grupa okoliczności, których stwierdzenie nie musi prowadzić do uznania niekonstytucyjności przepisu, o ile sam przepis podlega należytemu doprecyzowaniu w orzecznictwie sądowym w toku właściwej praktyki, sprawowanej pod kontrolą sądów krajowych:

- 1) zaskarżony przepis w końcowym fragmencie konstytuuje zupełnie wyjątkowy tryb przedłużania tymczasowego aresztowania, a więc i bardzo drastycznego ograniczenia wolności osobistej wobec osób jedynie podejrzanych o popełnienie przestępstwa;
- 2) przepis ten pozwala *de facto* przedłużać tymczasowe aresztowanie o czas, sumarycznie rzecz biorąc, nieokreślony;

- 3) zaskarżony przepis, ograniczając korzystanie z konstytucyjnych wolności i praw, dokonuje tego w sposób na tyle nieprecyzyjny, a zarazem arbitralny i szeroki, że narusza samą istotę konstytucyjnie chronionej wolności;
- 4) czyni z ustawowego „wyjątku od wyjątku” przedłużania tymczasowego aresztowania poza ustawowy termin normę nader łatwą do zastosowania, gdyż przesłanki w niej występujące z trudem poddają się określonym i obiektywnym kryteriom oceny;
- 5) w rezultacie wyjątek może być łatwo przekształcalny w regułę;
- 6) brak określonej granicy czasowej lub innej, dla przedłużania tymczasowego aresztowania z powodu ostatniej wymienionej tam przesłanki, jedynie potęguje taką ocenę przepisu w końcowym fragmencie;

II. grupa okoliczności, które w konkretnej sprawie przesądziły o niekonstytucyjności zaskarżonego przepisu:

- 7) brak jasności i precyzji przepisu w odniesieniu do fazy postępowania przygotowawczego – brzmienie przepisu, które pozwala na odtworzenie z niego „różnej treści materialnej”
- 8) w sytuacji w której realna wiedza o całokształcie okoliczności sprawy i odpowiedzialność sądu za przebieg postępowania na etapie przedsądowym jest ograniczona,
- 9) a zatem pojawia się ryzyko, że skoro kontrolne decyzje sądu podejmowane są w takich okolicznościach to może pojawić się „ostrożność przed zakwestionowaniem stanowiska prowadzącego postępowanie przygotowawcze w obawie o dobro (skuteczność) tego postępowania”

Podkreślić należy także, że zasadnicza część uwag dotyczących braku precyzji określenia podstawy przedłużenia tymczasowego aresztowania – w zakresie I grupy okoliczności, odnosi się zdaniem Trybunału również do pozostałych przesłanek przedłużenia tymczasowego aresztowania poza ustawowy termin. Odnosi się to m.in. do „przedłużającej się obserwacji psychiatrycznej oskarżonego”, a nawet wykonywania „czynności dowodowych w sprawie o szczególnej zawłości lub poza granicami kraju”. W odniesieniu do tego ostatniego Trybunał podkreślił, że zaskarżony przepis w żaden sposób nie dywersyfikuje czynności dowodowych prowadzonych „poza granicami kraju” ani ze względu na ich intensywność, ani też na kraj, w którym są prowadzone. Także więc i w tych przypadkach „nieostre określenia tworzą więc łatwe pole do arbitralnych ocen, skutkujących przedłużaniem czasu tymczasowego aresztowania poza niezbędne granice, co może prowadzić do osłabienia, a nawet podważenia konstytucyjnych gwarancji ochrony tych praw i wolności.”

W konsekwencji zakresowego orzeczenia o niezgodności art. 263 § 4 k.p.k. z art. 41 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji doszło do nowelizacji kodeksu postępowania karnego. Ustawą z dnia 12 stycznia 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. nr 20, poz. 116) zmianie uległo brzmienie art. 263 § 4 k.p.k., a także dodany został nowy przepis art. 263 § 4a k.p.k. Wyłączona została możliwość przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania na etapie postępowania przygotowawczego „z powodu innych istotnych przeszkód, których usunięcie było niemożliwe”.

II. Okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji – art. 249 § 1 i art. 263 § 3 k.p.k.

W postanowieniu z 22 września 1999 r.⁴⁶ Trybunał Konstytucyjny odniósł się do zarzutów niezgodności art. 249 § 1 oraz 263 § 3 k.p.k. z konstytucyjnym prawem do obrony.

⁴⁶ Ts 122/99, OTK ZU 2000/1/27.

Skarżący, tymczasowo aresztowany wskazał, że art. 249 § 1 oraz 263 § 3 k.p.k. naruszają zagwarantowane w Konstytucji prawo do obrony. Wyrazem tej niezgodności jest brak czasowego limitu oraz przesłanek i celów stosowania środków zapobiegawczych w wypadku zastosowania tymczasowego aresztowania po uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania. Jak wskazano w skardze konstytucyjnej redakcja zakwestionowanych przepisów prowadzi do powstania swoistej luki prawnej, "dzięki której Sądy mogą w zasadzie w sposób nieograniczony i dowolny decydować o losie oskarżonego, który przebywa w areszcie już 30 miesięcy, mimo że wyrok Sądu I instancji został uchylony przez Sąd Apelacyjny".

Trybunał Konstytucyjny nie podzielił jednak zapatrywań skarżącego, uznając zarzuty za oczywiście bezzasadne. Jak wskazał w postanowieniu Ts 122/99 nie można, wbrew twierdzeniom skarżącego, wnioskować z treści zaskarżonej regulacji, jakoby nie miała ona zastosowania przy wydawaniu postanowienia o oznaczeniu daty dalszego stosowania tymczasowego aresztowania, skoro nosi ono znamiona merytorycznego rozstrzygnięcia o tymczasowym aresztowaniu.

Trybunał zauważył, że w postanowieniu o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania sąd apelacyjny ocenił zasadność stosowania środka, wskazując, że "podstawy tymczasowego aresztowania nie straciły aktualności", zaś w postanowieniu utrzymującym w mocy postanowienie o oznaczeniu daty dalszego stosowania tymczasowego aresztowania sąd szczegółowo przedstawił motywy takiego stanowiska, powołując się m.in. na art. 249 § 1 k.p.k.. Zatem zdaniem Trybunału zarówno treść tego przepisu, jak i stanowisko sądów nie dają jakichkolwiek podstaw dla zawartego w skardze konstytucyjnej twierdzenia, iż "brak uregulowania (...) w przepisie określającym cele i przesłanki stosowania środków zapobiegawczych, tj. art. 249 kpk (...) sytuacji oskarżonego po uchyleniu wyroku Sądu I instancji ogranicza prawo do obrony oskarżonego w kwestii środka zapobiegawczego". Okoliczności te pozostają bez związku rzecz jasna z możliwą, odmienną oceną zasadności stosowania środka samego aresztowanego. Trybunał podkreślił nadto, że gdyby, tak jak chce skarżący, art. 249 k.p.k. nie określał przesłanek stosowania tymczasowego aresztowania po uchyleniu wyroku I instancji, to nie mógłby stanowić podstawy wydania wskazanych przez niego postanowień sądu apelacyjnego.

W postanowieniu z dnia 24 stycznia 2000 r.⁴⁷ Trybunał Konstytucyjny wskazał, że art. 263 § 3 k.p.k. ma znaczenie dla treści normy określającej kompetencję do stosowania tymczasowego aresztowania we wcześniejszej fazie postępowania karnego. Nie odnosi się natomiast w żadnej mierze do tej normy prawnej, która stanowiła podstawę wydania przez sąd apelacyjny postanowienia o oznaczeniu terminu dalszego stosowania tymczasowego aresztowania. Podkreślił także, że z faktu, iż art. 263 § 3 k.p.k. nie określa maksymalnego okresu, na jaki może zostać stosowany areszt tymczasowy w fazie postępowania jurysdykcyjnego, nie można jeszcze wyprowadzać wniosku, iż stanowi on podstawę rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji o długości trwania tego aresztu. W przeciwnym bowiem razie każdy inny przepis Kodeksu postępowania karnego, o ile nie zawierałby regulacji ustanawiającej takie ograniczenie, podobnie mógłby zostać uznany za „negatywną” podstawę takiego rozstrzygnięcia.

III. Kontakt z oskarżonym pozbawionym wolności

W wyroku z 17 lutego 2004 r.⁴⁸ Trybunał Konstytucyjny uznał, że zarządzenie prokuratora w sprawie jego obecności podczas kontaktów tymczasowo aresztowanego z jego obrońcą jest orzeczeniem ostatecznym w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji.

⁴⁷ Postanowienie z dnia 24 stycznia 2000 r., Ts 122/99, OTK ZU2000/1/28.

⁴⁸ SK 39/02, OTK ZU nr 2/A/2004, poz. 7.

Stan faktyczny sprawy przedstawiał się następująco. Tymczasowo aresztowanemu (podejrzanemu o usiłowanie wprowadzenia do obrotu znacznej ilości narkotyków), udzielono na podstawie art. 73 § 2 k.p.k. zezwolenia na porozumiewanie się z obrońcą wyłącznie w obecności osoby upoważnionej przez prokuratora. Na zarządzenie w tym zakresie nie przysługuje zażalenie. Skarżący wskazał, że art. 73 § 2 k.p.k. narusza zasady prawa do obrony oraz zaskarżalności orzeczeń, gdyż zastrzeżenie obecności osoby trzeciej przy porozumiewaniu się obrońcy z podejrzanym w ciągu 14 dni od zastosowania tymczasowego aresztowania, nie jest konieczne w demokratycznym państwie prawnym dla zapewnienia jego bezpieczeństwa ani porządku publicznego. Ponadto brak kontroli instancyjnej nad zastrzeżeniami, o których mowa w art. 73 § 2 k.p.k., stwarza możliwość nadmiernej uznaniowości i dowolności, mimo regulaminowego unormowania, wskazującego na wyjątkowy charakter tego środka.

Trybunał Konstytucyjny nie podzielił stanowiska skarżącego i orzekł o zgodności zaskarżonego przepisu z art. 42 ust. 2 i art. 78 Konstytucji. Stwierdził, że treść art. 73 § 2 k.p.k. mieści się w wyznaczonych przez art. 31 ust. 3 Konstytucji granicach ustanawiania ograniczeń w korzystaniu z wolności i praw. Stanowisko to oparł na ustaleniu, że „ograniczenie prawa oskarżonego do porozumiewania się z jego obrońcą pod nieobecność innych osób – w kształcie unormowanym przepisami Kodeksu – nie stanowi nadmiernej ingerencji w prawo do obrony”. Wynika to, zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, przede wszystkim z krótkotrwałości – bo zaledwie 14-dniowego okresu, w którym prokurator może ograniczyć swobodę kontaktów oskarżonego z obrońcą. Ograniczenie to, jak wskazał Trybunał, nie może mieć zatem zasadniczego wpływu na sytuację procesową oskarżonego i nie stanowi przeszkody w przygotowywaniu obrony. „Faktycznie bowiem obrona ta – zarówno w sensie materialnym jak i formalnym – jest realizowana i nie ma żadnych przeszkód w kontakcie oskarżonego i jego obrońcy, a jedyne ograniczenie dotyczy jawnej obecności osoby trzeciej (nie są zatem stosowane środki techniki operacyjnej).” Ponadto wskazał, że brak podstaw do przyjęcia, że art. 73 § 2 k.p.k. narusza zasadę zaskarżalności orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji jako, że ma charakter wyjątkowy i uzasadniony.

Trybunał podkreślił ponadto, że obowiązujące przepisy procesowe zawierają regulację stanowiącą niewątpliwie rozszerzenie procesowych uprawnień oskarżonego wobec poprzednich rozwiązań, które dawały prokuratorowi możliwość ograniczania osobistych kontaktów z obrońcą aż do czasu zakończenia postępowania przygotowawczego. Zwrócił uwagę także na wyjątkowy charakter art. 73 § 2 k.p.k., z którego wynika, że przewidziane w nim ograniczenie swobody kontaktów oskarżonego i jego obrońcy musi być uzasadnione szczególnymi okolicznościami. Trybunał zważył, że zarządzenie prokuratora o swoistym nadzorowaniu kontaktów ma charakter krótkotrwały, bowiem nie może być utrzymane ani dokonane po upływie 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania. Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że, „Niewątpliwie w intencji ustawodawcy ograniczenie, o którym mowa, służyć ma interesowi prowadzonego postępowania karnego, szczególnie na etapie postępowania przygotowawczego, którego celem jest: ustalenie czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo, wykrycie i ujęcie sprawcy, wyjaśnienie okoliczności sprawy oraz zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów (por. art. 297 k.p.k.).”⁴⁹

IV. Cel stosowania środków zapobiegawczych – art. 249 § 1 k.p.k.

Postanowieniem z dnia 10 listopada 2004 r.⁵⁰ Trybunał Konstytucyjny odmówił nadania biegu skardze konstytucyjnej dotyczącej niezgodności art. 249 § 1 k.p.k. z art. 42 ust. 1 Konstytucji.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Postanowienie TK z 10 listopada 2004 r., Ts 118/04, OTK ZU 2005/3B/117.

Trybunał Konstytucyjny sformułował swoje stanowisko w oparciu o następujący stan faktyczny. Postanowieniem z dnia 2 czerwca 2004 r. Sąd Rejonowy w B. odmówił zastosowania względem skarżącego tymczasowego aresztowania. Zażalenie na postanowienie wniósł prokurator. Sąd Rejonowy w B. nie doręczył jednak skarżącemu ani jego obrońcy odpisu zażalenia prokuratora, ani też nie powiadomił żadnego z nich o złożeniu takiego zażalenia. Dopiero sąd okręgowy na 45 minut przed rozpoczęciem posiedzenia, którego przedmiotem było rozpoznanie zażalenia, powiadomił o nim telefonicznie kancelarię adwokacką obrońcy podejrzanego. Istotne znaczenie w sprawie miał także fakt, że obrońca wykonywał swój zawód w mieście odległym od sądu o 200 km. W posiedzeniu sądu nie brał zatem udziału ani podejrzanym ani jego obrońca. W wyniku rozpoznania zażalenia sąd okręgowy zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w B. i na podstawie art. 249 § 1 k.p.k. i art. 258 § 1 k.p.k. zastosował wobec podejrzanego areszt tymczasowy na okres 3 miesięcy.

Kwestionując konstytucyjność art. 249 § 1 k.p.k. skarżący zarzucił jego niezgodność z art. 42 ust. 1 Konstytucji wskazując, że zaskarżony przepis dopuszcza stosowanie środków zapobiegawczych w sytuacji, w której zebrane dowody wskazują tylko na duże prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego, gdy tymczasem zgodnie z art. 42 ust. 1 Konstytucji odpowiedzialności karnej (w tym stosowaniu środków zapobiegawczych) podlegają tylko te osoby, które dopuściły się czynu zabronionego. Zdanie zatem skarżącego uzasadnieniem zastosowania środka zapobiegawczego powinna być dopiero pewność (brak wątpliwości), iż dana osoba popełniła czyn zabroniony. Sprzeczność z art. 42 ust. 1 Konstytucji zarzucił skarżący także regulacji zawartej w art. 258 § 2 k.p.k., w zakresie, w jakim ten przepis dopuszcza stosowanie aresztu ze względu na surowość grożącej kary. Skarżący wskazał przy tym, iż dla zastosowania środka zapobiegawczego wystarczające jest uprawdopodobnienie popełnienia czynu zabronionego zagrożonego wskazaną w tym przepisie karą.

W postanowieniu z 10 listopada 2004 r. Trybunał Konstytucyjny zasadnie podkreślił, że nie ma podstaw do utożsamiania zastosowania środka zapobiegawczego, jakim jest tymczasowe aresztowanie z ponoszeniem odpowiedzialności karnej za popełniony czyn zabroniony. W konsekwencji nie ma zatem podstaw dla żądania, aby gwarancje procesowe związane z wymierzeniem odpowiedzialności karnej z jednej strony i z zastosowaniem środka zapobiegawczego z drugiej (nawet takiego, jakim jest tymczasowe aresztowanie), były ukształtowane na takim samym poziomie. W konsekwencji Trybunał słusznie podkreślił, że nie można wiązać z samym zastosowaniem środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania naruszenia prawa podmiotowego wynikającego z art. 42 ust. 1 Konstytucji. Trybunał odrzucił przedstawione przez skarżącego argumenty za przyjęciem szerokiego rozumienia użytego we art. 42 ust. 1 Konstytucji terminu „odpowiedzialność karna” uznając, że nie rozciąga się ono na zastosowanie tymczasowego aresztowania. Tak szeroka wykładnia pomijałaby bowiem całkowicie funkcje, jakie stawia się przed zasadą *nulum crimen sine lege* w systemie prawa, a także funkcje, jakie przypisuje się środkom zapobiegawczym, w tym tymczasowemu aresztowaniu.

Trybunał podkreślił, że celem środków procesowych (w tym środków zapobiegawczych), nie jest zastosowanie odpowiedzialności karnej. Środki zapobiegawcze służą

bowiem przede wszystkim zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania, tak aby można było pociągnąć do odpowiedzialności karnej osobę, będącą sprawcą przestępstwa. Tym samym nie można traktować tego środka jako kary, chociaż nie budzi wątpliwości, iż zawarta w nim dolegliwość porównywalna jest z dolegliwością, jaka wiąże się z karą pozbawienia wolności. Podstawę jego zastosowania nie stanowi jednak popełnienie czynu zabronione-

go, tylko m.in. istnienie dużego prawdopodobieństwa popełnienia takiego czynu, a celem – inaczej niż w przypadku kary – zaspokojenie społecznego poczucia sprawiedliwości, tylko zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania (wyjątkowo – zapobieżenie popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa – art. 249 k.p.k.).

Opierając się na tych ustaleniach Trybunał uznał, że odmowa nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej w zakresie art. 249 § 1 i 258 § 2 k.p.k. uzasadniona jest brakiem wskazania konstytucyjnego prawa podmiotowego, którego naruszenie może być wiązane z wydaniem wskazanego jako ostateczne rozstrzygnięcia.

Jak wynika z powyższych ustaleń Trybunału Konstytucyjnego zasadniczy wpływ na nieskuteczność wniesionej skargi miało wskazanie niewłaściwego wzorca konstytucyjnego. Ustalenie to nie przesądza o zgodności zakwestionowanych przepisów z innymi prawami i wolnościami jednostki określonymi w Konstytucji. Jednak domniemanie ich konstytucyjności nie zostało obalone. W szczególności wydaje się, że w niniejszej sprawie doszło przede wszystkim do bezpośredniego naruszenia procesowych uprawnień podejrzanego: prawa podejrzanego do obrony, znajomości stawianych mu zarzutów i jego prawa do rzetelnego rozstrzygnięcia sprawy, do wysłuchania i udziału w posiedzeniu. Naruszenie to w pierwszym rzędzie wiążąc należało jednak z niewłaściwym stosowaniem przepisów procesowych, którego ocena nie mieści się w kompetencji Trybunału Konstytucyjnego. Ze względu zaś na treść zaskarżonych przepisów adekwatnym wzorcem kontroli konstytucyjności przesłanek tymczasowego aresztowania mogłyby być art. 41 ust. 1 Konstytucji, gwarantujący każdemu nietykalność i wolność osobistą.⁵¹

V. Prawo do rozpoznania sprawy przez niezawisły sąd – art. 250 § 1 k.p.k.

W związku ze stosowaniem tymczasowego aresztowania pojawił się w postępowaniu przed Trybunałem zarzut naruszenia prawa do rozpoznania sprawy w przedmiocie tymczasowego aresztowania przez niezawisły sąd. Stan faktyczny obejmował sytuację, w której skarżący został tymczasowo aresztowany na okres trzech miesięcy postanowieniem Sądu Rejonowego w W., zaś o zastosowaniu tymczasowego aresztowania orzekł asesor. Po rozpoznaniu zażalenia na zastosowanie środka, Sąd Okręgowy w Ś. Utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie. Skarżący wskazał, że asesor orzekający w sądzie pierwszej instancji o zastosowaniu wobec niego tymczasowego aresztowania, jako osoba pozbawiona gwarancji niezawisłości, nie może decydować o wolności człowieka. Zarzucił zatem, że orzekanie przez asesora o zastosowaniu tymczasowego aresztowania narusza art. 31 ust. 1, art. 41 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji.

W wyroku z dnia 24 października 2007 r.⁵² Trybunał Konstytucyjny stwierdził niezgodność z Konstytucją przepisów powierzających asesorom wykonywanie czynności orzeczniczych w polskich sądach powszechnych. Stwierdzając niezgodność umorzył jednak postępowanie w pozostałym zakresie, ze względu na zbędność orzekania. Nie odniósł się tym samym bezpośrednio do wskazanych powyżej zarzutów. Jednak treść uzasadnienia wyroku Trybunału w zakresie stwierdzonej niekonstytucyjności przekonuje o zasadności postawionych zarzutów. Zatem zastosowanie tymczasowego aresztowania wobec podejrzanego powinno odpowiadać standardom bezstronności, niezawisłości i niezależności, o których mowa w art. 45 ust. 1 Konstytucji.

⁵¹ Tak też TK w postanowieniu z 10 listopada 2004 r., Ts 118/04, OTK ZU 2005/3B/117.

⁵² Wyrok TK z 24 października 2007 r., SK 7/06.

VI. Wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego – art. 254 k.p.k.

W skardze konstytucyjnej w sprawie SK 2/00, skarżący zakwestionował zgodność art. 254 zd 2 k.p.k.⁵³ z art. 176 i art. 42 ust. 2 Konstytucji. Wskazał na niedopuszczalność wyłączenia prawa do wniesienia zażalenia na postanowienie sądu wydane w związku z wniesieniem przez oskarżonego wniosku o zmianę lub uchylenie środka zapobiegawczego. Podniósł, że wyłączenie zasady dwuinstancyjności tylko w tym jednym przypadku jest niczym nieuzasadnione zwłaszcza, że jedną z naczelnych zasad postępowania karnego jest wyrażona w art. 2 § 1 pkt 2 k.p.k. dbałość o trafne zastosowanie środków przewidzianych prawem, a zatem także środków zapobiegawczych. Słusznie wskazał, że kodeks postępowania karnego nie wyposażał oskarżonego w żaden środek procesowy, pozwalający mu odwołać się do sądu wyższej instancji celem obrony jego praw. Postanowieniem z dnia 10 stycznia 2001 r.⁵⁴ Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowanie wskazując, że postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania nie mają charakteru ostatecznego rozstrzygnięcia w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji (na temat zmiany stanowiska TK w zakresie pojęcia ostatecznego orzeczenia w odniesieniu do stosowania tymczasowego aresztowania zob. pkt. 1b). Zasadność zarzutów skarżącego potwierdził jednak sam ustawodawca, wprowadzając nowelizacją z 20 lipca 2000 r. zmianę art. 254 k.p.k., przewidującą w przepisie § 2 art. 254 k.p.k. prawo do wniesienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania.

Kolejna zmiana brzmienia art. 254 k.p.k. wprowadzona została ustawą z 10 stycznia 2003 r. Zgodnie z aktualnie obowiązującym art. 254 § 1 k.p.k. oskarżony może składać w każdym czasie wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego. W przedmiocie wniosku rozstrzyga, najpóźniej w ciągu 3 dni, prokurator, a po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu – sąd, przed którym sprawa się toczy. Natomiast w oparciu o art. 254 § 2 k.p.k. na postanowienie w przedmiocie wniosku oskarżonemu zażalenie przysługuje tylko wtedy, gdy wniosek został złożony po upływie co najmniej 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania dotyczącego tego samego oskarżonego.

Przepis art. 254 § 2 k.p.k. stał się podstawą pytania prawnego skierowanego do Trybunału Konstytucyjnego. W ocenie Sądu Rejonowego w G. wnoszącego pytanie przepis ten stanowi o dopuszczalności zażalenia w odniesieniu do każdego postanowienia wydanego w przedmiocie wniosku o uchylenie środka zapobiegawczego każdego rodzaju. Zdaniem sądu dyrektywa określająca dopuszczalność zażalenia sformułowana została bowiem w ramach tej samej jednostki technicznej aktu normatywnego (tzn. w ramach tego samego artykułu), w której zawarto możliwość złożenia wniosku o uchylenie bądź zmianę środka zapobiegawczego (odpowiednio § 2 i § 1 art. 254 k.p.k.). Wynika z niej, że prawo do zażalenia postanowienia w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego przysługuje jedynie osobie, wobec której zastosowano tymczasowe aresztowanie. Zdaniem sądu pytającego przepis ten nie budzi wątpliwości interpretacyjnych, a jego treść wskazuje na niezgodność z art. 32 ust. 1 Konstytucji, ponieważ doprowadza do sytuacji, w której jedna osoba może zaskarżyć postanowienie o odmowie uchylenia lub zmiany np. poręczenia majątkowego, a druga takiego postanowienia zaskarżyć nie może, co narusza konstytucyjną zasadę równości.

⁵³W brzmieniu sprzed zmiany wprowadzonej Ustawą z dnia 20 lipca 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 62 poz. 717), w myśl którego na postanowienie sądu w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego zażalenie nie przysługiwało.

⁵⁴SK 2/00, OTK ZU 2001/1/6.

Postanowieniem z dnia 16 maja 2007 r.⁵⁵ Trybunał Konstytucyjny nie podzielił stanowiska sądu pytającego i umorzył postępowanie ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku. Trybunał odwołał się do uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z 29 października 2004 r.⁵⁶, w której SN wskazał, że ograniczenie przewidziane w art. 254 § 2 k.p.k. nie może dotyczyć postanowień innych niż utrzymujące w mocy stan tymczasowego aresztowania po rozpoznaniu wniosku oskarżonego. Sytuacja procesowa oskarżonego, który nie był tymczasowo aresztowany nie mieści się w zakresie normowania art. 254 § 2 k.p.k. Trybunał uznał zatem, że pytanie prawne Sądu Rejonowego w G. sprowadza się do zakwestionowania wykładni prawa ustalonej przez Sąd Najwyższy. Nie mieści się zaś w kompetencji Trybunału ustalanie, która – z kilku uznanych przez sądy za dopuszczalne – interpretacji określonego przepisu jest właściwa.⁵⁷

Przy tej okazji należy jednak wskazać, że znacznie istotniejszą, choć nieporuszoną przez sąd pytający, a zatem wykraczającą poza zakres orzekania TK w niniejszej sprawie, jest kwestia ograniczenia czasowego prawa do wniesienia zażalenia. Kwestionowany art. 254 § 2 k.p.k. wprowadza bowiem regułę, zgodnie z którą zażalenie na postanowienie w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę tymczasowego aresztowania przysługuje po upływie co najmniej 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania. Przepis ten z punktu widzenia gwarancji konstytucyjnych wprowadza istotne ograniczenie prawa do kontroli zasadności i poprawności stosowania tymczasowego aresztowania. Tymczasowe aresztowanie jest zaś środkiem szczególnie dolegliwym dla oskarżonego, zaś termin 3 miesięcy dla osoby pozbawionej wolności terminem dolegliwym. Wprowadzone rozwiązanie zapobiegać ma z drugiej strony dezorganizacji i paraliżu postępowania, do jakiego doprowadzić mogłoby nieustanne wnoszenie wniosków o uchylenie lub zmianę tymczasowego aresztowania na inny środek i zażaleń na rozstrzygnięcia w tym przedmiocie. Zatem istotne byłoby uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy ograniczenie to mieści się w granicach określonych w art. 31 ust. 3, a także art. 41 ust. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji. Domniemanie konstytucyjności tych rozwiązań nie zostało dotąd obalone.

VII. Przesłanki stosowania i przedłużenia tymczasowego aresztowania – art. 258 § 2 k.p.k.

W skardze konstytucyjnej Ts 50/01 zakwestionowano art. 258 § 2 k.p.k. w zakresie, w jakim stosowanie aresztu tymczasowego uzasadnione może być grożącą oskarżonemu surową karą. Wskazano też, że art. 263 § 4 k.p.k. w zakresie w jakim podstawą przedłużenia stosowania aresztu tymczasowego może być przedłużające się opracowaniem opinii biegłego jest niezgodny z art. 2, art. 5, art. 8, art. 9, art. 31, art. 41, art. 42 ust. 3, art. 87 ust. 1 oraz art. 91 ust. 1–3 Konstytucji. Zdaniem skarżącego przesłanki te są w sposób rozbieżny interpretowane przez sądy, zaś „przedłużającego się opracowania opinii biegłego” ma charakter samodzielnej podstawy przedłużenia aresztu tymczasowego, co w praktyce prowadzi do pozbawienia wolności nawet, gdy nie ma dowodów popełnienia przestępstwa.

Postanowieniem z dnia 3 sierpnia 2001 r. Trybunał Konstytucyjny odmówił nadania biegu skardze konstytucyjnej.⁵⁸ Podstawa odmowy było uznanie, że nie doszło do naru-

⁵⁵ P 23/06; OTK ZU 2007/6A/58.

⁵⁶ I KZP 19/04, OSNKW 2004, nr 10, poz. 91.

⁵⁷ Co do niedopuszczalności orzekania TK w zakresie stosowania prawa i ustalania wykładni ustaw zob. postanowienie TK z 22 marca 2000 r., P 12/98, OTK ZU nr 2/2000, poz. 67, zob. też postanowienie z 26 października 2005 r., SK 11/03, OTK ZU nr 9/A/2005, poz. 110 oraz wyrok z 30 października 2006 r., P 36/05, OTK ZU nr 9/A/2006, poz. 129.

⁵⁸ Ts 50/01, OTK ZU 2002, /1B/61.

szenia konstytucyjnych praw skarżącego w sposób przez niego określony, a zatem nie zostały spełnione warunki merytorycznego rozpoznania skargi, wynikające z treści art. 79 ust. 1 Konstytucji. Jak bowiem wynikało z orzeczeń zapadłych w sprawie skarżącego podstawa przedłużenia tymczasowego aresztowania nie były wskazane w skardze „surowa kara grożąca oskarżonemu” oraz „przedłużające się opracowanie opinii biegłego” lecz przede wszystkim uznanie, że w znacznym stopniu uprawdopodobniony został fakt popełnienia przez skarżącego zarzucanego mu czynu oraz konieczność zabezpieczenia świadków przed próbami wpływania na treść składanych zeznań. Zatem niezasadny był zarzut skarżącego, że pozbawienie wolności nastąpiło wobec braku dowodów popełnienia przestępstwa oraz wyłącznie z uwagi na wysoką karę grożącą za zarzucany mu czyn i przedłużające się opracowanie opinii przez biegłego. Trybunał podkreślił nadto, że także same zakwestionowane przez skarżącego regulacje prawne nie dają podstaw do twierdzenia, iż wspomniane powyżej przesłanki mogą stanowić samodzielną podstawę do wydania postanowienia o przedłużeniu tymczasowego aresztowania, a zatem bez uwzględnienia m.in. art. 249 §1 k.p.k.

Także w skardze konstytucyjnej Ts 170/01 skarżący zakwestionował zgodność z Konstytucją art. 258 § 2 k.p.k. Wskazał, że przyjęta w jego sprawie za wyłączną podstawę odmowy uchylenia przez sąd aresztu tymczasowego przesłanka „grożąca oskarżonemu surowa kara”, narusza konstytucyjną ochronę wolności człowieka oraz zasadę domniemania niewinności. Podstawą odmowy nadania biegu skardze konstytucyjnej w postanowieniu TK z 29 maja 2002 r.⁵⁹ było nieuzupełnienie braków formalnych skargi konstytucyjnej przez skarżącego. Tym samym Trybunał nie miał pełnej możliwości odniesienia się do przedstawionych zarzutów. W uzasadnieniu postanowienia odniósł się jednak, choć bardzo zdawkowo do zarzutu niezgodności art. 258 § 2 k.p.k. z art. 42 ust. 3 Konstytucji. Za oczywiście bezzasadny uznał zarzut związany z naruszeniem przez art. 258 § 2 k.p.k. zasady domniemania niewinności skarżącego. W postanowieniu z 16 października 2002 r. o nieuwzględnieniu zażalenia na postanowienie z 29 maja 2002 r. w sprawie Ts 170/01⁶⁰ Trybunał wskazał ponadto, że zastosowanie przez sąd środka zapobiegawczego, jakim jest tymczasowe aresztowanie w oparciu m.in. o przesłankę określoną w art. 258 § 2 k.p.k., nie może być utożsamiane z sądowym orzeczeniem o groźnej oskarżonemu karze. „To właśnie rozróżnienie przedmiotu rozstrzygnięć podejmowanych przez sąd, przesądza o pozornym jedynie przeciwstawieniu kwestionowanego przepisu procesowej (mającej jednocześnie rangę konstytucyjną – art. 42 ust. 3) zasadzie domniemania niewinności.”⁶¹ Tym samym Trybunał zasadnie wskazał, że oparcie rozstrzygnięcia o zasadności stosowania tymczasowego aresztowania m.in. na przesłance określonej w art. 258 § 2 k.p.k. *in fine* nie jest równoznaczne z sądowym uznaniem zasadności stawianych zarzutów ani też w szczególności nieuchronnością grożącej kary. Zatem przepis ten nie pozostaje w związku z gwarancją domniemania niewinności oskarżonego, określoną w art. 42 ust. 3 Konstytucji.

VIII. Obliczanie terminów tymczasowego aresztowania w innej sprawie – art. 263 § 3 k.p.k.

Przedstawiając informacje o charakterze uzupełniającym wskazać można także na niepodniesione wcześniej i nierozstrzygnięte jeszcze przez Trybunał Konstytucyjny wątpliwości co do zgodności z Konstytucją innych przepisów odnoszących się do tymczasowego aresztowania.

⁵⁹ Ts 170/01, OTK ZU 2002/4B/264.

⁶⁰ Ts 170/01, OTK ZU 2002/4B/265.

⁶¹ Tamże.

W szczególności uwagę zwrócić należy na przepis art. 263 § 3 k.p.k. Zgodnie literalnym brzmieniem tego przepisu łączny czas stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania wyroku przez sąd pierwszej instancji nie może przekroczyć 2 lat. Jednakże zgodnie z jednolitą wykładnią zaskarżonego przepisu, utrwaloną także w orzecznictwie Sądu Najwyższego, do obliczania tych terminów wlicza się wyłącznie okresy, kiedy oskarżony jest pozbawiony wolności tylko w danej sprawie. W sytuacji, gdy skarżący jest równocześnie pozbawiony wolności w innej sprawie termin przewidziany w art. 263 § 3 k.p.k. nie biegnie. Tymczasem bieg terminu i jego przekroczenie ma zasadnicze znaczenie dla trybu postępowania w zakresie przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania. Po pierwsze bowiem, przedłużania stosowania środka poniżej 2 lat dokonuje sąd pierwszej instancji na wniosek prokuratora. Tymczasem przedłużenia tymczasowego aresztowania na okres przekraczający 2 lata dokonać może wyłącznie sąd apelacyjny na wniosek prokuratora apelacyjnego, jedynie w oparciu o przesłanki określone w art. 263 § 4 k.p.k. Po drugie, tymczasowe aresztowanie powoduje niekiedy dla skarżącego skutki bardziej dolegliwe niż odbywanie kary pozbawienia wolności: ograniczenie widzeń, ograniczenie otrzymywania paczek, zakaz udzielania przepustek, nagród związanych z opuszczaniem zakładu, obejmuje go cenzura korespondencji.

W skardze konstytucyjnej Ts 288/06, która przekazana została do rozpoznania pod sygnaturą SK 39/07 zarzucono niezgodność zakwestionowanego przepisu, rozumianego w ten sposób, że do dwuletniego okresu maksymalnego stosowania tymczasowego aresztowania nie wlicza się okresów, gdy tymczasowo aresztowany równocześnie odbywa karę pozbawienia wolności orzeczoną w innej sprawie, z art. 41 ust. 1 w zw. z art. 2, art. 31 ust. 1 i 3 oraz art. 32 i art. 45 ust. 1 Konstytucji. Zdaniem skarżącego tak rozumiany środek zapobiegawczy traci przymiot wyjątkowości i przestaje być środkiem służącym usprawnieniu postępowania, może być bowiem w istocie stosowany bez ograniczeń w czasie. Zdaniem skarżącego tak rozumiany przepis art. 263 § 3 k.p.k. narusza zawarte w art. 45 ust. 1 prawo do sądu, prawo do tego, by o jego sprawie decydował właściwy sąd, by ograniczenie wolności następowało w oparciu o jasne i zrozumiałe zasady. Skarżący wskazuje, że pozbawiony jest możliwości, aby sąd apelacyjny kontrolował długość i sprawność postępowania prowadzonego przez sąd I instancji. Zaskarżony przepis narusza zdaniem skarżącego gwarancje art. 41 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym pozbawienie wolności może następować jedynie na zasadach i w trybie przewidzianym w ustawie. Brak jest tymczasem przejrzystości i spójności przepisów w tym zakresie, skarżący ma bowiem prawo oczekiwać, by po 2 latach kontroli zasadności stosowania środka dokonywał sąd apelacyjny.

W innej skardze konstytucyjnej Ts 37/07 przekazanej do merytorycznego rozpoznania pod sygnaturą SK 17/07 wskazano, że art. 263 § 3 k.p.k. narusza zawarte w art. 45 ust. 1 prawo do sądu, prawo do tego, by o sprawie decydował właściwy sąd, by ograniczenie wolności następowało w oparciu o jasne i zrozumiałe zasady. Skarżący wskazał, że tymczasowe aresztowanie powoduje dla skarżącego skutki bardziej dolegliwe niż odbywanie kary pozbawienia wolności oraz że pozbawiony jest możliwości kontroli sądu apelacyjnego nad długością i sprawnością postępowania prowadzonego przez sąd I instancji. Ponadto wskazał, że brak jest przejrzystości i spójności przepisów w tym zakresie, skarżący ma bowiem prawo oczekiwać, by po 2 latach kontroli zasadności stosowania środka dokonywał sąd apelacyjny.

Odnosząc się do tak postawionych zarzutów zauważyć można po pierwsze, że przyjęcie skargi do merytorycznego rozpoznania stało się możliwe po zmianie stanowiska TK w zakresie pojmowania pojęcia ostatecznego orzeczenia dokonanego przez Trybunał Kon-

stytucyjny w wyroku z 24 lipca 2006 r. (SK 58/03). Po drugie, ocena merytoryczna podniesionych zarzutów uzależniona będzie od tego, czy w ocenie Trybunału Konstytucyjnego jednolita wykładni art. 263 § 3 k.p.k. spowodowała nadanie temu przepisowi wskazanego przez skarżącego brzmienia. Trybunał Konstytucyjny nie jest bowiem władny oceniać konstytucyjności stosowania przepisów. Zarzut skarżącego odnosi się zaś nie do pierwotnego brzmienia zaskarżonego przepisu lecz do jego określonej wykładni. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego istnieje zaś utrwalone stanowisko, „iż skoro stałość, powtarzalność i powszechność praktyki sądowej nadaje przepisowi w sposób stały i powszechny pewien sens, to tak odczytany przepis może się stać przedmiotem kontroli konstytucyjności. Stałość i powszechność praktyki, wynikającej z odczytywania przepisów w sposób niekonstytucyjny, powoduje bowiem nadanie samym przepisom trwałego, niekonstytucyjnego znaczenia.”⁶² Wydaje się jednak, że przesłanka powyższa jest w niniejszej sprawie spełniona.

IX. Dostęp do akt postępowania w związku z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania

Na zakończenie wskazać można na kwestię, która nie była dotąd przedmiotem rozstrzygnięcia merytorycznego Trybunału Konstytucyjnego. Skargi konstytucyjne związane z tym zagadnieniem wnoszone były bowiem przed zmianą stanowiska Trybunału co do zakresu pojęcia ostatecznego orzeczenia. Chodzi o dostęp do akt postępowania przygotowawczego w związku z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Zgodnie z przepisem art. 156 § 5 k.p.k., „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, w toku postępowania przygotowawczego stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym udostępnia się akta, umożliwia sporządzanie odpisów i kserokopii oraz wydaje odpłatnie uwierzytelnione odpisy lub kserokopie tylko za zgodą prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Za zgodą prokuratora akta w toku postępowania przygotowawczego mogą być w wyjątkowych wypadkach udostępnione innym osobom”. Wskazany przepis reguluje zatem ogólnie kwestię dostępu stron do zgromadzonych w toku postępowania przygotowawczego akt sprawy. Jednak w sytuacji, kiedy oskarżony składa wniosek o dostęp do akt w związku ze złożonym wnioskiem o zastosowanie wobec niego tymczasowego aresztowania albo jego przedłużenie, odmowa dostępu wiąże się ze szczególnymi konsekwencjami procesowymi. Ograniczenie praw procesowych, takich jak prawo do obrony, prawo do znajomości stawianych zarzutów jest znaczące. Ustawa tymczasem nie określa żadnych kryteriów pozwalających na ustalenie zakresu i podstaw odmowy dostępu w tej szczególnej sytuacji. Tak szeroka dowolność oraz brak określonych przesłanek odmowy wskazywać może na konieczność dokonania oceny konstytucyjności przyjętych w tym zakresie rozwiązań.⁶³

⁶² Wyrok TK z 31 marca 2005 r., SK 26/02, 3/A/2005, poz. 29; zob. też wyrok TK z 9 maja 2005 r., SK 14/04, OTK ZU 47/5/A/2005.

⁶³ Na problem ten wskazuje P. Kardas, Z problematyki dostępu do akt postępowania w postępowaniu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania, opracowanie niepublikowane.

CZĘŚĆ II

Dr Jacek Izydorczyk

Uniwersytet Łódzki

„Stosowanie tymczasowego aresztowania w kontekście instytucji *Habeas Corpus*, prawo do obrony”

Aktualnie obowiązujący kodeks postępowania karnego został uchwalony w dniu 6 czerwca 1997 roku i wszedł w życie 1 września 1998 roku (wraz z nowymi: kodeksem karnym oraz kodeksem karnym wykonawczym). Jest to już trzecia polska kodyfikacja prawa karnego. Zarówno dawne kodeksy postępowania karnego (z lat: 1928 oraz 1969), jak i obecny, są wynikiem postulatów praktyki oraz założeń teorii postępowania karnego charakterystycznych dla swoich czasów. Nowy kodeks postępowania karnego był niecierpliwie oczekiwany, ponieważ poprzednia ustawa całkowicie już odstawała od realiów lat dziewięćdziesiątych. Jest to zrozumiałe, jeżeli weźmie się pod uwagę ogromne zmiany, jakie zaszły w Polsce po roku 1989. Oczywiście wśród wielu kluczowych instytucji prawa procesowego – istotne miejsce zajmują środki przymusu i wśród nich środki zapobiegawcze – na czele z instytucją tymczasowego aresztowania.

Skuteczność postępowania karnego i jego prawidłowy przebieg zabezpieczają prawnie określone środki przymusu. Środki te są legalnym sposobem wkraczania w sferę konstytucyjnych praw jednostki. Ich celem jest stworzenie odpowiednich warunków wykonywania czynności procesowych, natomiast ich rodzaj i forma uzależnione są od konkretnych zadań, których realizację mają zapewnić. [8].

Stosowanie w postępowaniu karnym środków przymusu jest koniecznością, powszechnie uznawaną na tle doświadczeń praktyki ścigania karnego. Prawie nigdy lub wręcz w ogóle nie mogłoby dojść do ukarania osoby winnej popełnienia przestępstwa, bądź też nie można byłoby prowadzić procesu karnego bez możliwości stosowania środków przymusu. Stosowane są one przede wszystkim przy poszukiwaniu oraz uzyskiwaniu i zabezpieczaniu dowodów; jako sposób zabezpieczenia osoby oskarżonego dla wymiaru sprawiedliwości; dla umożliwienia wykonania grożącej oskarżonemu kary grzywny, przepadku rzeczy i dla zabezpieczenia roszczeń powoda cywilnego; w celu zapewnienia stawiennictwa osób wezwanych i wypełnienia przez nie wszelkich obowiązków procesowych; również dla utrzymania powagi sądu. [9].

Należy przy tym podkreślić, że posługiwanie się w postępowaniu karnym środkami przymusu jest dopuszczalne jedynie pod warunkiem, że mieści się w granicach potrzeb procesowych. Wkraczają one bezpośrednio w sferę wolności obywatelskich, więc ich stosowanie musi być, po pierwsze wyraźnie określone przez prawo, a po drugie musi być ono konieczne. Należy je przy tym tak stosować, aby minimalne były skutki uboczne dla zdrowia, majątku, oraz sytuacji życiowej oskarżonego i jego bliskich. [9].

W kodeksie postępowania karnego z 1997 roku, środki przymusu uregulowano w Dziale VI. (art. 243–295 k.p.k.). Zawarte w nim Rozdziały (od 27. do 32.), regulują kolejno: zatrzymanie, środki zapobiegawcze, poszukiwanie oskarżonego i list gończy, list żelazny, kary porządkowe oraz zabezpieczenie majątkowe. Poza tym w innych Działach kodeksu

postępowania karnego, występują pewne przepisy na podstawie których dopuszczalne jest stosowanie przymusu. Przykładowo można wskazać tymczasowe aresztowanie osoby, która ma być wydana na wniosek państwa obcego (art. 605 k.p.k.); zastosowanie przez Sąd Najwyższy środka zapobiegawczego w wypadku wniesienia kasacji (art. 532 § 2, art. 533 k.p.k.); stosowanie środków zapobiegawczych przy wznowieniu postępowania (art. 545 § 1 k.p.k.); przymusowe sprowadzenie oskarżonego (art. 75 § 2 k.p.k.); zabezpieczenie roszczenia dochodzonego przez powoda cywilnego (art. 69 k.p.k.); środki przymusu stosowane w celu utrzymania powagi sądu, czyli tzw. policja sesyjna (art. 375 i 380 k.p.k.). Także przeszkanie jest postacią przymusu procesowego (art. 217 i n. k.p.k.).

Tymczasowe aresztowanie jest niewątpliwie najsurowszym środkiem zapobiegawczym. Jest ono jedynym środkiem izolacyjnym i to właśnie decyduje o jego miejscu w tej hierarchii – chodzi przecież o pozbawienie wolności człowieka, który nie zawsze musi okazać się winnym zarzucanego mu czynu kryminalnego. Poza tym jest to odstępstwo od zagwarantowanej przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej w art. 41 ust. 1 gwarancji wolności osobistej.

Szczegółne miejsce wśród środków zapobiegawczych wyznaczył tymczasowemu aresztowaniu sam ustawodawca. Stosuje się je bowiem tylko wtedy, gdy inny środek jest niewystarczający (art. 257 § 1 k.p.k.). Jest to tzw. zasada minimalizacji środków zapobiegawczych (inaczej tzw. reguła umiaru) [4] – dyrektywa nakazująca sięganie po tymczasowe aresztowanie jedynie, gdy jest to absolutnie niezbędne. Nawet stosując aresztowanie sąd może zastrzec, że środek ten ulegnie zmianie z chwilą złożenia, nie później niż w wyznaczonym terminie, określonego poręczenia majątkowego (art. 257 § 2 k.p.k.). Przyjąć przy tym należy, iż powyższe ma również zastosowanie w wypadku decyzji o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania. W art. 257 § 1 k.p.k. ustawodawca preferuje więc środki nieizolacyjne, przy stosowaniu których oskarżony (podejrzany) pozostaje na wolności, a zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania następuje poprzez sięganie do łagodniejszych niż izolacja rygorów. Dlatego właśnie istnieje m. in. dodatkowy wymóg uzasadnienia postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, o wyjaśnienie dlaczego nie uznano za wystarczające skorzystanie z nieizolacyjnego środka zapobiegawczego (art. 251 § 3 k.p.k.). Oczywiście jest przy tym, że **wysoka „jakość” postanowień o stosowaniu tymczasowego aresztowania nie tylko ułatwia kontrolę odwoławczą, ale i w rzeczywisty sposób wzmacnia gwarancje procesowe podejrzanego (oskarżonego).** [4].

Ostatnio do opinii publicznej dotarło wiele krytycznych ocen odnośnie praktyki stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce – i to zarówno wewnątrz kraju (np. Rzecznik Praw Obywatelskich, Helsińska Fundacja Praw Człowieka), jak i z zagranicy (np. Europejski Trybunał Praw Człowieka – istotnym jest przy tym, iż Europejski Trybunał Praw Człowieka zwrócił się do Rządu Polskiego z pytaniem „czy to prawda, że w Polsce powszechnie jest stosowany system bezzasadnego przewlekłego tymczasowego aresztowania wobec osób podejrzanych–oskarżonych”; jest to sprawa bez precedensu, bowiem jeszcze nigdy Trybunał w Strasburgu nie kierował pytania dotyczącego całego zagadnienia).

Oczywiście stosowanie w procesach karnych tak poważnego środka jakim jest tymczasowe aresztowanie jest konsekwencją swego rodzaju konfliktu (a może raczej „kompromisu”) pomiędzy tzw. gwarancjami wymiaru sprawiedliwości a gwarancjami uczestników postępowania – w tym gwarancjami procesowymi oskarżonego (podejrzanego). W literaturze od dawna zauważa się, że tymczasowe aresztowanie (jego stosowanie) stoi w pewnej sprzeczności do zasady domniemania niewinności (art. 5 k.p.k.). Chodzi jednak o potoczne rozumienie tej fundamentalnej zasady procesowej, bowiem domniemanie niewinności

zostaje „przełamane” dopiero w momencie, gdy wina oskarżonego zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem; a nie dające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego. Ponadto wciąż obowiązują inna – równie ważna zasada prawa karnego – prawa do obrony.

Zasada prawa do obrony to dyrektywa w myśl, której podejrzany (oskarżony) ma prawo bronić w procesie karnym swoich interesów osobiście oraz ma prawo do korzystania z pomocy obrońcy (tzw. obrona materialna i formalna – art. 6 k.p.k.). W literaturze przedmiotu wskazuje się, że ten podstawowy (teoretyczny) podział w polskim procesie karnym realizuje się poprzez takie uprawnienia oskarżonego jak m.in.: prawo do znajomości zarzutów, prawo do przygotowania się do obrony, prawo do dostępu do materiału dowodowego, prawo swobody doboru środków obrony, prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, prawo do swobody wypowiedzi i bezkarność składania kłamliwych wyjaśnień (polskie prawo penalizuje jedynie składanie fałszywych zeznań), prawo do udziału w czynnościach procesowych oraz dostępu do materiału dowodowego, oraz oczywiście prawo do zaskarżania niekorzystnych orzeczeń. [f].

Środki zapobiegawcze – na czele z instytucją tymczasowego aresztowania – mogą być stosowane w celu zabezpieczenia prawidłowego postępowania karnego, a nie jako swego rodzaju „kara”, za przykładowo brak przyznania się do czynu oraz do winy. To właśnie dopiero w toku stosowania tymczasowego aresztowania obywatele (oraz ich rodziny) w pełni zaczynają rozumieć wagę rozwiązań procesowych tzw. ochronnych – w tym szeroko pojętego prawa do obrony. Prawo do obrony w Polsce przysługuje w całym postępowaniu karnym.

Oczywistym jest, że obrona w procesie karnym musi być „realna” (rzeczywista). W odniesieniu do osób wobec których stosuje się tymczasowe aresztowanie dotyczy to przede wszystkim znajomości stawianego zarzutu (zarzutów) oraz praw przysługujących do obrony (prawo do obrony *s e n s u l a r g o*). Ważną regulacją w polskim prawie są przepisy § 1–4 art. 73 k.p.k., zgodnie z którymi oskarżony tymczasowo aresztowany może porozumiewać się ze swym obrońcą podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie; w postępowaniu przygotowawczym prokurator udzielając zezwolenia na porozumiewanie się może w szczególnie uzasadnionym wypadku zastrzec, że będzie przy tym obecny sam lub osoba przez niego upoważniona; prokurator może również zastrzec kontrolę korespondencji podejrzanego z obrońcą; zastrzeżenia, o których mowa w § 2 i 3, nie mogą być utrzymywane ani dokonane po upływie 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania podejrzanego.

Inną i bardzo pozytywną regulacją w polskim prawie są przepisy art. 300 k.p.k. (dotyczący pouczenia podejrzanego jego prawach) oraz art. 301 k.p.k. (dotyczący przesłuchania podejrzanego w obecności obrońcy). Zgodnie z art. 300 k.p.k. przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach: do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, do korzystania z pomocy obrońcy, do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania, jak również o uprawnieniu określonym w art. 301 k.p.k. oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 74 k.p.k., 75 k.p.k., 138 k.p.k. i 139 k.p.k.; pouczenie to należy wręczyć podejrzanemu na piśmie; podejrzany otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem. Z kolei zgodnie z przepisem art. 301 k.p.k. na żądanie podejrzanego należy przesłuchać go z udziałem ustanowionego obrońcy; niestawiennictwo obrońcy nie tamuje przesłuchania.

W związku z powyżej wskazaną regulacją, należy zwrócić uwagę na bardzo istotną kwestię odnośnie konstruowania norm karno-procesowych – ich zwięzłości oraz „przej-

rzystości". Pod żadnym bowiem pozorem prawo państwa demokratycznego nie powinno zawierać swego rodzaju „nadregulacji” (tj. zbędnych „postulatów” co do prawa lub też jego „powtórzeń”). Dotyczy to także – co oczywiste kodeksów. Skoro w aktualnie obowiązującym kodeksie postępowania karnego z 1997 roku występuje regulacja przepisów art. 73 k.p.k. oraz 300–301 k.p.k., zbędnym jest formułowanie („powtarzanie”) uprawnień procesowych podejrzanego (oskarżonego) w części kodeksu postępowania karnego dotyczącej środków zapobiegawczych (np. informacja procesowa z art. 300 k.p.k. czy też art. 16 k.p.k., który reguluje tzw. zasadę lojalności procesowej).

Ważne jest także – wspomniane powyżej – prawo do korzystania z pomocy obrońcy już na „pierwszym etapie” stosowania najsurowszego środka zapobiegawczego, jakim jest tymczasowe aresztowanie. Warto w tym miejscu wskazać, że w odniesieniu do tymczasowego aresztowania były przeprowadzone badania empiryczne – w tym, w zakresie udziału obrońców w posiedzeniach aresztowych. [9].

Wspomniane badania wykazały, że gdy chodzi o udział obrońców w posiedzeniach sądowych w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania – to nie biorą oni za często w nich udziału (badania uwzględniały przy tym jedynie faktyczny udział obrońców w posiedzeniach w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania, bez odniesienia się do liczb dotyczących obrońców już ustanowionych). Zarazem należy podkreślić, że sądy w których były przeprowadzane ww. badania empiryczne, bez zarzutu wywiązywały się z obowiązku zawiadamiania obrońców o wyznaczonych posiedzeniach i jeżeli tylko dany obrońca był zainteresowany udziałem w takim posiedzeniu, to mógł w nim zająć aktywną rolę. Jednak w praktyce sądy miały duże problemy z poinformowaniem obrońców w związku z ich nieobecnością, a często nawet i nieuchwytnością. Badania empiryczne wykazały, że obrońca zainteresowany we wzięciu udziału w posiedzeniu o zastosowanie tymczasowego aresztowania miał zawsze zapewnioną możliwość uczestnictwa w tej czynności. W przebadanych sprawach w omawianym zakresie, tylko raz nastąpiło wyraźne niedopatrzenie, jeżeli chodzi o zawiadomieniu obrońcy o wyznaczonym posiedzeniu sądowym. Jednak nie miało to żadnych negatywnych konsekwencji, gdyż zainteresowany sam zwrócił na to uwagę sądu. Był to więc tylko pewnego rodzaju „wypadek przy pracy”, który nie odbił się nawet negatywnie na danej sprawie ale pewne jest też, że i on nie powinien zaistnieć. [1].

Warto także wskazać, iż w razie zgłoszenia się obrońcy w celu wzięcia udziału w przesłuchaniu podejrzanego przed zastosowaniem aresztu tymczasowego, nie jest możliwe niedopuszczenie obrońcy do tej czynności. W badanych sprawach odnotowano, iż obrońcy spóźniali się, lecz zawsze mogli i brali udział w dalszej części posiedzenia. Można chyba uznać, że jedną z przyczyn rzadkiego udziału obrońców w posiedzeniach sądowych o zastosowanie tymczasowego aresztowania może być obawa, że w ich obecności dojdzie do przyznania się przez podejrzanego do czynu oraz winy, co znacznie utrudnia obronę w dalszym postępowaniu. Nie bez znaczenia może też być tutaj odległość do sądu odwoławczego, choć w stosunkowo małych okręgach sądowych nie powinno ono raczej mieć priorytetowej roli. [1].

Wskazane wnioski (z ww. badań praktyki stosowania tymczasowego aresztowania) da się wytłumaczyć także i tym, iż czas podjęcia decyzji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania jest krótki i bardzo często podejrzeni nie mają jeszcze na tym etapie obrońców. Większy okazuje się udział obrońców w posiedzeniach sądowych w sprawach o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania. Wiąże się to z różnicą uregulowań ustawowych dotyczących takich posiedzeń oraz z pewnym już zaawansowaniem postępowania przygotowawczego. Jednakże pomimo treści art. 249 § 5 k.p.k. (jest o wiele bardziej stanowcza niż

art. 249 § 3 zd. 2 k.p.k.), również i w tego rodzaju posiedzeniach, obrońcy raczej niechętnie biorą udział (zgodnie z przepisami art. 249 § 3 oraz § 5 k.p.k.: „Przed zastosowaniem środka zapobiegawczego sąd albo prokurator stosujący środek przesłuchuje oskarżonego, chyba że jest to niemożliwe z powodu jego ukrywania się lub jego nieobecności w kraju. Należy dopuścić do udziału w przesłuchaniu ustanowionego obrońcę, jeżeli się stawi; zawiadomienie obrońcy o terminie przesłuchania nie jest obowiązkowe, chyba że oskarżony o to wnosi, a nie utrudni to przeprowadzenia czynności. O terminie przesłuchania sąd zawiadamia prokuratora.” Ponadto „Prokurator i obrońca mają prawo wziąć udział w posiedzeniu sądu dotyczącym przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania oraz rozpoznania zażalenia na zastosowanie lub przedłużenie tego środka zapobiegawczego. Niestawiennictwo obrońcy lub prokuratora należy zawiadomionych o terminie nie tamuje rozpoznania sprawy.”).

Ważne jest także zaznaczenie, że postępowanie karne cywilizowanego państwa jest stanowione nie w celu „ułatwienia” organom procesowym pomyślne (dla tych organów) „kończenie” poszczególnych spraw karnych, lecz w celu ochrony praw obywatelskich przed potęgą uprawnień organów (urzędów) państwowych. Wypada więc stwierdzić, iż przepisy procedury karnej – także w zakresie stosowania środków zapobiegawczych i w ogóle środków przymusu – muszą być swego rodzaju rozsądnym kompromisem pomiędzy sprawnością postępowania karnego, jak i gwarancjami procesowymi jego uczestników – oczywiście na czele z gwarancjami procesowymi oskarżonego.

Oczywiście tymczasowe aresztowanie jako najsurowszy środek zapobiegawczy nie może być stosowane „beztymczasowo”. Zgodnie z przepisami art. 263 k.p.k.: (§ 1.) W postępowaniu przygotowawczym sąd, stosując tymczasowe aresztowanie, oznacza jego termin na okres nie dłuższy niż 3 miesiące. (§ 2.) Jeżeli ze względu na szczególne okoliczności sprawy nie można było ukończyć postępowania przygotowawczego w terminie określonym w § 1, na wniosek prokuratora, sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, gdy zachodzi tego potrzeba, może przedłużyć tymczasowe aresztowanie na okres, który łącznie nie może przekroczyć 12 miesięcy. (§ 3.) Łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji nie może przekroczyć 2 lat. (§ 4.) Przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania na okres oznaczony, przekraczający terminy określone w § 2 i 3, może dokonać sąd apelacyjny, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, na wniosek sądu, przed którym sprawa się toczy, a w postępowaniu przygotowawczym na wniosek właściwego prokuratora bezpośrednio przełożonego wobec prokuratora prowadzącego lub nadzorującego śledztwo – jeżeli konieczność taka powstaje w związku z zawieszeniem postępowania karnego, czynnościami zmierzającymi do ustalenia lub potwierdzenia tożsamości oskarżonego, przedłużającą się obserwacją psychiatryczną oskarżonego, przedłużającym się opracowywaniem opinii biegłego, wykonywaniem czynności dowodowych w sprawie o szczególnej zawiłości lub poza granicami kraju, a także celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego. (§ 4a.) Sąd apelacyjny, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, na wniosek sądu, przed którym sprawa się toczy, może dokonać przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania na okres oznaczony, przekraczający termin określony w § 3, także z powodu innych istotnych przeszkód, których usunięcie było niemożliwe. (...). (§ 6.) Z wnioskiem o przedłużenie okresu tymczasowego aresztowania należy wystąpić, z jednoczesnym przesłaniem właściwemu sądowi akt sprawy, nie później niż 14 dni przed upływem dotychczas określonego terminu stosowania tego środka. (§ 7.) Jeżeli zachodzi potrzeba stosowania tymczasowego aresztowania po wydaniu pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji, każdorazowe jego przedłużenie może nastąpić na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy.

W literaturze przedmiotu – zwłaszcza zagranicą, ale i w Polsce – pojawiają się postulaty, aby tymczasowe aresztowanie było środkiem bezwzględnie terminowym. Oznaczałoby to konieczność uchylania stosowanego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania po upływie pewnego okresu stosowania. Oczywiście ideałem by było, aby każdy proces karny był procesem sprawnym, gwarancyjnym oraz szybkim (art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k.), jednakże w praktyce ścigania najpoważniejszych czynów kryminalnych nie można wykluczyć wystąpienia nadzwyczajnych sytuacji, jak np. wykonywanie czynności dowodowych w sprawie o szczególnej złożoności lub poza granicami kraju, czynnościami zmierzającymi do ustalenia lub potwierdzenia tożsamości oskarżonego, lub też przedłużającą się obserwacją psychiatryczną oskarżonego. Zdecydowanie bardziej gwarancyjne będzie ściśle określenie podstaw tzw. nadzwyczajnego przedłużania tymczasowego aresztowania. Kategorie zaś przyjęcie maksymalnych terminów stosowania tymczasowego aresztowania, może w skrajnych przypadkach powodować bezkarność sprawców najpoważniejszych przestępstw (np. wielokrotnych zabójców).

Jest oczywistym i bezsprzecznym, że o stosowaniu tymczasowego aresztowania może decydować jedynie niezależny sąd (w znaczeniu ustrojowym) oraz niezawisły sędzia. Zgodnie z przepisami art. 250 § 1–2 k.p.k. tymczasowe aresztowanie może nastąpić tylko na mocy postanowienia sądu; tymczasowe aresztowanie stosuje w postępowaniu przygotowawczym na wniosek prokuratora sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, a w wypadkach nie cierpiących zwłoki także inny sąd rejonowy; po wniesieniu aktu oskarżenia tymczasowe aresztowanie stosuje sąd, przed którym sprawa się toczy. Rozwiązanie, że tymczasowe aresztowanie w postępowaniu przygotowawczym stosuje sąd rejonowy, a nie np. sąd okręgowy – jest rozwiązaniem dobrym pomimo znanego faktu, że w sądach rejonowych w Polsce orzekają często sędziowie młodzi i jeszcze niedoświadczeni. Jest to bowiem odrębny problem związany z dostępem do zawodu sędziowskiego, a nie z samym gwarancyjnym modelem kompetencji w decydowaniu o pozbawieniu wolności osoby, która wciąż korzysta z zasady domniemania niewinności. Po prostu musi to być sąd (niezawisły sędzia), a nie sąd wyższej instancji. W Polsce sądem „podstawowym” jest właśnie sąd rejonowy.

Stosowanie tymczasowego aresztowania wyłącznie przez sąd jest regułą od dawna znaną w cywilizowanym ustawodawstwie. Przykładowo można tylko wskazać na §. 39. Wielkiej Karty Wolności (*M a g n a C h a r t a L i b e r t a t u m*) z 1215 roku, który stanowił, iż: „żaden człowiek wolny nie może zostać uwięziony bez wyroku wydanego mu przez równych”, jak i na Konstytucje z XVIII wieku, przede wszystkim amerykańską oraz francuską z 1791 roku, która poddała każdy akt uwięzienia natychmiastowej i obowiązkowej kontroli organów sądowych ustalając, że każdy człowiek może być ujęty tylko celem doprowadzenia przed sędziego, który powinien go w krótkim czasie przesłuchać i zadecydować o wypuszczeniu na wolność lub o osadzeniu w areszcie. Zasady te następnie zostały dalej rozbudowane w *C o d e d e p r o c é d u r e p é n a l e* z 1808 roku. Także polska Konstytucja z 17 marca 1921 roku w art. 97. stanowiła, iż ograniczenie wolności osobistej, zwłaszcza aresztowanie, dopuszczalne jest tylko w wypadkach prawem przepisanych i w sposób określony ustawami na podstawie polecenia władz urzędowych. O ile polecenie sądowe nie mogło być wydane natychmiast, powinno być doręczone najpóźniej w ciągu 48 godzin z podaniem przyczyn aresztowania. [?].

Zasada stosowania tymczasowego aresztowania tylko przez sąd jest obecnie przestrzegana we wszystkich cywilizowanych procedurach karnych. Istniała ona w polskim kodeksie postępowania karnego z 1928 roku ale zniesiono ją w 1949 roku, wraz ze zniesieniem

instytucji sędziego śledczego. Dlatego w Polsce od wielu już lat zgłaszano postulaty powrotu do tej zasady. Poza tym – taki stan prawny – był sprzeczny z konwencjami międzynarodowymi, m. in. z art. 9 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych ONZ z 1966 roku oraz art. 5 ust. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z 1950 roku. Nawet kwestia odwołania się do sądu od postanowienia w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania, na podstawie art. 212 d. k.p.k. z 1969 roku, nie spełniała wymogów zawartych w art. 5 ust. 4 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Do stosowania tymczasowego aresztowania prowadzi stosowanie innego środka przymusu – tzn. zatrzymania (Rozdział 27. k.p.k.). Zgodnie z regulacją przepisów § 1–4 art. 244 k.p.k., policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa, bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym; zatrzymanego należy natychmiast poinformować o przyczynach zatrzymania i o przysługujących mu prawach oraz wysłuchać go; z zatrzymania sporządza się protokół, w którym należy podać imię, nazwisko i funkcję dokonującego tej czynności, imię i nazwisko osoby zatrzymanej, a w razie niemożności ustalenia tożsamości – jej rysopis oraz dzień, godzinę, miejsce i przyczynę zatrzymania z podaniem, o jakie przestępstwo się ją podejrzewa; należy także wciągnąć do protokołu złożone przez zatrzymanego oświadczenia oraz zaznaczyć udzielenie mu informacji o przysługujących prawach. Odpis protokołu doręcza się zatrzymanemu; niezwłocznie po zatrzymaniu osoby podejrzanej należy przystąpić do zebrania niezbędnych danych, a także o zatrzymaniu zawiadomić prokuratora; w razie istnienia podstaw, o których mowa w art. 258 § 1–3 k.p.k., należy wystąpić do prokuratora w sprawie skierowania do sądu wniosku o tymczasowe aresztowanie.

Jednakże w polskim prawie nie ma wymogu, żeby i ten środek przymusu podlegał kompetencji sądowej. Wprawdzie na mocy art. 246 k.p.k. zatrzymanemu przysługuje zażalenie do sądu (sądowi rejonowemu miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania), jednak jest to tylko „kontrola” i jedynie „fakultatywna”. Nie ma więc w polskim prawie kontroli o charakterze stałym i gwarancyjnym („ustrojowym”).

Znany wymóg, aby o pozbawieniu wolności decydował (lub co najmniej kontrolował) niezawisły sąd, tradycyjnie jest określany mianem zasady Habeas Corpus (od *H a b e a s C o r p u s A c t* z 1679 roku). W 1641 roku w Anglii, w okresie rewolucji, wprowadzono instytucję tzw. *W r i t o f H a b e a s*, która przyznawała oskarżonemu pozbawionemu wolności prawo żądania od sądu, aby skierował do władz więziennych nakaz wydania jego osoby temu sądowi w celu zbadania zasadności uwięzienia. *H a b e a s C o r p u s A c t* z dnia 26 maja 1679 roku („*O lepszym zabezpieczeniu wolności poddanego i zapobieżeniu zamknięciu w krajach zamorskich*”) jest ulepszoną i rozbudowaną kontynuacją tej instytucji. Od tego czasu w takiej formie niemal bez zmian obowiązuje w Anglii i Walii. Ważnym elementem ustawy z 1679 roku było, iż nie była to tylko deklaracja, lecz stworzyła ona przepisy proceduralne skutecznie chroniące poddanego przed wszelkim naruszeniem jego nietykalności osobistej ze strony władz. Skoro o pozbawieniu wolności mógł decydować tylko sąd, to rozszerzała ona tym samym kontrolę sądową nad działalnością władzy wykonawczej. Co więcej ustawa ta zabezpieczała uwięzionemu uzyskanie owego *W r i t o f H a b e a s C o r p u s* także w okresie wakacyjnym oraz w okresie, gdy roki sądowe się nie odbywały. Ponadto zwolniony na podstawie *W r i t o f H a b e a s C o r p u s* nie mógł być ponownie za to samo przestępstwo aresztowany, chyba że z nakazu sądu

właściwego w danej sprawie. [6]. Warto przy okazji zauważyć, że i w Polsce wprowadzono podobne prawo – a co więcej – znacznie wcześniej niż angielskie (*N e m i n e m c a p - t i v a b i m u s n i s i i u r e v i c t u m* z lat 1425–1433) [7].

Należy jednak zastrzec, że instytucja Habeas Corpus w istocie dotyczy zatrzymania, a nie tymczasowego aresztowania. Tym bardziej więc aresztowanie może stosować zawsze tylko niezawisły sąd. Warto w tym miejscu zauważyć, że polski ustawodawca nie przyjął klasycznej instytucji Habeas Corpus, bowiem zatrzymany nie musi być doprowadzony do sądu (doprowadza się go tam tylko w celu aresztowania)[8]. Dlatego wydaje się, iż wprowadzenie instytucji Habeas Corpus do polskiego prawa (w klasycznej formie) zapobiegałoby przetrzymywaniu zatrzymanych przez maksymalny okres 48 godzin. Osobisty kontakt zatrzymanego z niezawisłym sędzią byłby bardzo silną gwarancją ochrony praw obywatelskich – co w konsekwencji miałoby bardzo pozytywny wpływ także na praktykę stosowania tymczasowego aresztowania.

Dlatego wydaje się, iż *d e l e g e f e r e n d a* byłoby słusznym rozwiązaniem (oczywiście pod warunkiem zapewnienia środków i po usprawnieniu pracy organów procesowych), wprowadzenie do polskiego prawa klasycznej instytucji Habeas Corpus. Można byłoby określić czas (od pierwotnego zatrzymania) dla policji i prokuratora jako „niezwłoczne doprowadzenie przed sąd”, a potem nawet wydłużyć okres zatrzymania (na które wyraził już zgodę sąd) do 72 godzin dla prokuratora – do wniesienia wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania oraz utrzymać termin 24 godzin dla sądu – do podjęcia decyzji o tymczasowym aresztowaniu. Pomimo istotnego wydłużenia okresu zatrzymania (do 96 godzin oraz czasu niezbędnego do zastosowania instytucji Habeas Corpus) nie osłabiłoby to, ale wzmocniło gwarancje obywatelskie. [9]. Służyłoby to bowiem z jednej strony ograniczaniu (możliwych przecież w praktyce) bezzasadnych zatrzymań – z drugiej zaś strony, gwarantowało prokuratorowi odpowiedni czas na rzetelne przygotowanie materiału dowodowego na posiedzenie sądowe w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania. Niebagatelne znaczenie miałyby to także dla obrony (podejrzanego oraz jego obrońcy) oraz sądu. Jak więc widać, rozwiązanie takie – co jest niezmiernie rzadkie w prawie karnym – procesowym – jednocześnie wzmocniałoby wszystkie tzw. funkcje procesowe, tj. ścigania karnego, obrony karnej oraz orzekania.

Należy zdecydowanie stwierdzić, że system Habeas Corpus jest rozwiązaniem optymalnym i świadczy o dojrzałości danego systemu karnego – o jego „ucywilizowaniu”. W polskim systemie niestety jak dotąd nie ma instytucji Habeas Corpus (jest jedynie fakultatywna kontrola zatrzymania). Należy więc postulować przyjęcie tego systemu w klasycznej – zachodniej postaci. Wskazano już wcześniej, że osobisty kontakt zatrzymanego z niezawisłym sędzią byłby bardzo silną gwarancją ochrony praw obywatelskich – i to już na tym etapie postępowania. Byłoby to też „wyraźnym sygnałem” zarówno dla obywateli, jak i organów procesowych oraz urzędników państwowych, odnośnie wagi przykładanej w Rzeczypospolitej Polskiej do wolności obywatela i jego praw.

***

Reasumując, warto wskazać na cytat, który najlepiej zaprezentuje wyjątkowość instytucji (oraz stosowania) tymczasowego aresztowania, a przy tym świadczy o prawdziwym „duchu” polskiego prawa (sięgającego czasów Średniowiecza):

„ ... p o z w a l a j ą c w i ę z i ć o s k a r ż o n e g o p r z e d w y - r o k i e m , p r a w o d a w c a z b l i ż y ł k a r ę d o w y s t ę p k u ; b o c h o ć t o u w i ę z i e n i e j e s t t y m c z a s o w e m , j e d n a k z a w s z e j e s t c i e r p i e n i e m p r z y m u s o w e m , a j a k o t a -

kie niczem się nie różni od kary. Lecz aby ta teoria nie prowadziła do nadużyć, potrzeba ją stosować tylko do wypadków, które od związku dochodzenia żadnej w umyśle sędziego nie zostawiają wątpliwości, że oskarżony jest sprawcą. Wtedy tylko bowiem liczyć można, że wyrok jaki na uwięzionego wypadnie potwierdzi to uwięzienie, albo jeszcze karę zaostrzy. Lecz w razach gdzie walczy samo podejrzenie, gdzie wyrok sądu łatwo uniewinnić może ten sam umysł i uczucia nasze, które szybkiej kary się domagają, będą potępiały pośpieszne działanie”.

(Konstanty Małkowski: Przepisy postępowania sądowego w sprawach karnych, Warszawa 1865 r., s. 38).

ⁱ Zob. m.in. M. Cieślak, J. Tylman: Prawo karne procesowe – rozwój i stan nauki polskiej w tym zakresie po II Wojnie Światowej, [w:] Stan i zadania nauk penalnych w Polsce, pod red. B. Hołysta, Warszawa 1983 r., s. 47–109; J. Grajewski: Środki przymusu w projekcie k.p.k. [w:] Problemy reformy prawa karnego, Lublin 1993 r.; P. Hofmański: Nowe oblicze środków przymusu w procesie karnym, Biał. Studia Prawnicze 1992 r., nr 1; K. Marszał: Pojęcie środków przymusu i ich system w polskim procesie karnym, PPK 1990 nr 16; K. Marszał: Przegląd środków przymusu i ich funkcji w polskim procesie karnym [w:], Stosowanie środków przymusu w procesie karnym. Problem karnoprocesowych ograniczeń praw obywatelskich, pod red. K. Amelunga i K. Marszala, Katowice 1990 r.

ⁱⁱ Zob. m.in. T. Grzegorzcyk, J. Tylman: Polskie postępowanie karne, Warszawa 2007 r., s. 541–599.

ⁱⁱⁱ Zob. A. Gubiński: Zasady prawa karnego, Warszawa 1996 r., s. 296–299; A. Marek, S. Waltoś: Podstawy prawa i procesu karnego, Warszawa 1999 r., s. 225 i n.; J. Tylman: Gwarancje procesowe podejrzanego w postępowaniu karnym, ZN UŁ 1971 r., z. 83.

^{iv} Zob. T. Grzegorzcyk: Kodeks postępowania karnego – komentarz, Kraków 2005 r., s. 653–654.

^v T. Grzegorzcyk, J. Tylman: Polskie postępowanie karne, Warszawa 2007 r., s. 555–582.

^{vi} Zob. m.in. T. Grzegorzcyk, J. Tylman: Polskie postępowanie karne, Warszawa 2007 r., s. 152–157; P. Wiliński: Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym, Kraków 2006 r.

^{vii} Zob. J. Izydorczyk: Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania (na przykładzie sądów Polski centralnej), Łódź 2002 r. Badania objęły blisko 1200 spraw aresztowych w wybranych sądach Polski centralnej, w okresie od 1 września 1998 roku do 1 stycznia 2001 roku. Pomimo upływu kilku lat, można zaryzykować twierdzenie, że także aktualna praktyka aresztowa jest podobna.

^{viii} Zob. J. Izydorczyk: Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania (na przykładzie sądów Polski centralnej), Łódź 2002 r., s. 135–172.

^{ix} J. Izydorczyk: *ibidem*, s. 135 i n.

^x Szerzej zob. J. Izydorczyk: Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym, Kraków 2002 r.

^{xi} Szczegółowo zob. K. Koranyi: Powszechna historia prawa, Warszawa 1976 r., s. 322–334; M. Sczaniecki: Powszechna historia państwa i prawa, Warszawa 1979 r., s. 371; W. Sokolewicz: Instytucje polityczno-prawne Stanów Zjednoczonych Ameryki, Wrocław 1977 r., s. 503–504; oraz m.in. – R. A. Anderson: *Wharton's criminal law and procedure*, Rochester 1957, vol. V, s. 443–495; P. Archer: *The Queen's Courts*, London 1956, s. 57–58; P. Devlin: *The criminal prosecution in England*, London 1960, s. 67 i n.; A. S. Goldstein, L. Orland: *Criminal procedure*

- *cases and materials on the administration of criminal law*, Boston-Toronto 1974, s. 595-596; W. P. McLauchlan: *American legal processes*, New York-London-Santa Barbara-Sidney-Toronto 1977, s. 148; H. A. Palmer, H. Palmer: *Wilshere's criminal procedure, London 1954*, s. 49; N. Tannahill: *American government - policy and politics*, Houston 1993, s. 47 i 327; N. Tannahill: *Texas government - policy and politics*, Houston 1997, s. 304.

^{xii} Polegająca na zakazie uwięzienia osiadłego szlachcica oraz zakazie jego karania bez wyroku sądowego. Rozszerzona dla mieszczan na podstawie ustawy o miastach królewskich z dnia 18 kwietnia 1791 roku (a co ważne, od 1792 roku dotyczyła obywateli bez względu na narodowość). Zob. J. Bardach: *Historia państwa i prawa Polski*, Warszawa 1965 r., t. I, s. 425; J. Bardach, B. Leśniorski, M. Pietrzak: *Historia państwa i prawa polskiego*, Warszawa 1985 r., s. 152. Ponadto zob. J. Izydorczyk: *The rule of legalism (mandatory prosecution) in Polish criminal law*, „Hosei Kenkyu - Journal of Law and Politics, Kyushu University”, Vol. 73, March 2007, No 4, s. 876-853.

^{xiii} Zob. B. Gronowska: *Polskie rozwiązania dotyczące zatrzymania i aresztu tymczasowego w świetle uniwersalnych standardów ochrony wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] J. Skupiński i J. Jakubowska-Hara: *Standardy praw człowieka a polskie prawo karne*, Warszawa 1995 r., s. 12. Zob. także - J. Izydorczyk: *Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania (na przykładzie sądów Polski centralnej)*, Łódź 2002 r.

^{xiv} Zob. J. Izydorczyk: *Stosowanie ...*, s. 34.

CZĘŚĆ III

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W POLSCE: ANALIZA I REKOMENDACJE OPARTE NA OGÓLNYCH ZASADACH PRAWA I ORZECZNICTWIE EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA

Profesor Delaine R. Swenson¹

Polska ma poważny problem z systemem stosowania tymczasowego aresztowania. Przed omówieniem sposobów na rozwiązanie tego problemu, należy najpierw zwrócić uwagę na ogólne zasady regulujące instytucję tymczasowego aresztowania, które są istotne w kontekście aktualnej praktyki stosowania tego izolacyjnego środka zapobiegawczego, a także rozważyć wnioski wypływające z orzecznictwa w sprawach przegranych przez rząd polski przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Pozwoli to zidentyfikować słabe punkty polskiego systemu tymczasowego aresztowania i wskazać możliwe rekomendacje.

OGÓLNE ZASADY REGULUJĄCE SYSTEM TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

Prawo dotyczące stosowania tymczasowego aresztowania jest regulowane przez określone założenia, które stanowią ważną podstawę dla funkcjonowania całego systemu prawnego. Standardy te są regulowane przez prawo wewnętrzne państw oraz w coraz większym stopniu przez międzynarodowe standardy prawne, w szczególności te uwzględnione w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka², Międzynarodowym Pakcie Praw Politycznych i Obywatelskich³, w państwach europejskich, Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.⁴ Pośród założeń, które mają służyć jako filozoficzno-teoretyczna podstawa dla ustanowienia i funkcjonowania sprawiedliwego systemu tymczasowego aresztowania, znajdują się następujące zasady:

- Podejrzanych/oskarżonych uważa się za niewinnych wszelkich zarzucanych czynów do czasu, gdy zostaną skazani prawomocnym wyrokiem. W rezultacie naturalne jest założenie pozostawiania na wolności podejrzanego/oskarżonego przed wydaniem przez sąd wyroku skazującego. Tymczasowe aresztowanie powinno zatem być wyjątkiem w sprawach karnych, a nie regułą.
- Istnieją jedynie trzy wyjątki od konstytucyjnej zasady wolności osobistej jednostki, legalizujące stosowanie tymczasowego aresztowania: (1) sytuacje dotyczące prawdopodobieństwa niestawienia się oskarżonego przed sądem, (2) zakłócanie procesu karnego lub wpływanie na świadków i (3) zagrożenie dla społeczeństwa lub ofiar zarzucanego czynu przestępczego. Wszystkie inne powody są same w sobie niewystarczające dla usprawiedliwienia zastosowania tymczasowego aresztowania.
- Każdy oskarżony jest uprawniony do zindywidualizowanego określenia okoliczności uzasadniających zastosowanie tymczasowego aresztowania w jego sprawie.
- Tymczasowe aresztowanie nie powinno być wykorzystywane jako metoda zachęty oskarżonego do współpracy z organami ścigania, ani postrzegane jako narzędzie śledcze.

- Stosowanie tymczasowego aresztowania powinno odbywać się przy zachowaniu pełnej jawności i protokolowane, by uczynić zadość obowiązkowi bezstronności i przejrzystości pomiędzy sądem i stronami procesu.
- Wszyscy uczestnicy procesu karnego powinni rzetelnie wypełniać swoje role jako ważnych i niezależnych agentów w decyzji dotyczącej zastosowania tymczasowego aresztowania, a w szczególności:
  - Policja powinna w realistyczny sposób oceniać indywidualne przypadki i zachęcać prokuraturę do wnioskowania o zastosowanie tymczasowego aresztowania jedynie w przypadkach, kiedy potrzeba taka jest zasadna.
  - Prokuratorzy powinni podejmować decyzje w sposób autonomiczny i wnioskować o tymczasowe aresztowanie jedynie w tych przypadkach, w których są rzeczywiste podstawy aby sądzić, że osoba podejrzanego/oskarżonego dopuści się mactwa lub nie stawi się przed sądem. Prokuratura nie powinna wnioskować o zastosowanie tymczasowego aresztowania rutynowo.
  - Sędziowie powinni być niezależnym organem sprawiedliwości i mieć na uwadze domniemanie niewinności oraz zasadę wolności osobistej każdej jednostki na każdym etapie procesu. Sędziowie nie powinni automatycznie zakładać zasadności wniosków prokuratorskich o tymczasowe aresztowanie. Powinni natomiast wymagać od prokuratorów przedstawienia we wniosku rzetelnej informacji uzasadniającej zastosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego w każdej indywidualnej sprawie. Ciężar przedstawienia dowodów podważających założenie pozostawiania na wolności powinien spoczywać na prokuratorze.
  - obrońcy muszą gorliwie reprezentować interesy swoich klientów przed sądem poprzez kwestionowanie wniosku prokuratury. obrońcy muszą mieć całkowicie równy dostęp do wszelkich materiałów i środków podczas reprezentowania swoich klientów, włączając w to wgląd w dowody i informacje na podstawie których sąd postanowił o zastosowaniu tymczasowego aresztowania.

TYMCZASOWE ARESZTOWANIE W POLSCE W ORZECZNICTWIE EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA

Przegląd bazy danych spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka⁵ wskazuje na ponad 300 spraw dotyczących problematyki tymczasowego aresztowania, w których Rzeczpospolita Polska jest krajem pozwanym. W większości orzeczeń Trybunał uznał rząd polski winny naruszenia Konwencji w tym zakresie.⁶ Główne obszary, naruszanie których stwierdził Trybunał dotyczą następujących regulacji Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności:

Artykuł 5 § 1 Konwencji:

„1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

- a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;
(...)”

Artykuł 5 § 3:

„Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ust. 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien (...) być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas

postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.”

Artykuł 5 § 4:

„Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem.”

Artykuł 6 § 1

„Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd (...)”

Orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące niewłaściwego stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce można podsumować grupując je według powtarzających się zagadnień proceduralnych na gruncie polskiej praktyki stosowania tymczasowego aresztowania:

- 1) Tymczasowe aresztowanie w Polsce trwa niedopuszczalnie długo, w wielu przypadkach głównie dlatego, że okres przygotowawczy procesu karnego jest zbyt długi, co w konsekwencji prowadzi do naruszenia zarówno art. 5 jak i art. 6 Konwencji.
- 2) Sądy polskie wydają postanowienia o zastosowaniu izolacyjnego środka zapobiegawczego, powołując się w uzasadnieniach na nierелеwantne przesłanki lub na ich niewystarczający zbieg, a w szczególności: (a) racjonalne podejrzenie, że oskarżony popełnił zarzucany mu czyn (co samo w sobie nie jest wystarczającym powodem dla przedłużenia aresztowania); (b) powaga popełnionego przestępstwa i prawdopodobieństwo surowej kary (odpowiedniej do problemu niestawienia się oskarżonego w sądzie, ale nie wystarczające dla przedłużenia aresztu); (c) i prawdopodobieństwo mactwa bez zindywidualizowanego określenia, czy w danej sprawie prawdopodobieństwo jego wystąpienia jest wysokie.⁷
- 3) Polskie sądy konsekwentnie nie uwzględniają innych, mniej restrykcyjnych środków zapobiegawczych, mimo że polskie prawo i Konwencja zalecają rozważenie i stosowanie metod mniej restrykcyjnych.⁸
- 4) Postępowanie karne skutkujące podjęciem określonych decyzji procesowych w Polsce, nie spełnia w rzeczywistości standardów procesu kontradyktoryjnego, zarysowanych w Konwencji, gdzie między wszystkimi stronami w procesie istnieje system równości.⁹ Stanowi to szczególny problem w kwestii dostępu obrony do dowodów w sprawie podczas postępowania przygotowawczego.

Do czasu, kiedy problemy te nie zostaną rozwiązane, Polska będzie przegrywać sprawy toczące się przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, co podważa pozycję Polski i naraża rząd na koszty odszkodowań, osłabia zaufanie społeczeństwa do systemu prawnego i prowadzi do poważnych bezpośrednich naruszeń praw człowieka gwarantowanych przez Europejską Konwencję Praw Człowieka.

ZASADNICZE UWAGI DO STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA W POLSCE

Jak wskazuje orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, nie ma wątpliwości, że praktyka stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce powinna zostać zreformowana. Wskazuje na to również fakt, iż w 2006 roku polski rząd wypłacił ponad 5 mln złotych odszkodowań z tytułu naruszenia Konwencji w kwestii niewłaściwego stosowania tymczasowego aresztowania.¹⁰ Polskie statystyki dotyczące stosowania tymczasowego

aresztowania kontrastują z danymi liczbowymi innych państw w zakresie tymczasowego aresztowania.¹¹ Aktualna praktyka związana ze stosowaniem izolacyjnego środka zapobiegawczego w żaden sposób nie sprostuje oczekiwaniom stawianym efektywnemu systemowi tymczasowego aresztowania opartemu na rządach prawa i domniemaniu niewinności.

W centrum problemu tymczasowego aresztowania leży brak poszanowania konstytucyjnej zasady wolności osobistej jednostki. Tymczasowe aresztowanie jest postrzegane jako narzędzie śledcze, które może być wykorzystywane przez policję i prokuraturę w celu nakłonienia oskarżonego do współpracy lub przyznania się do winy. Z tego powodu policja i prokuratura nie dokonują indywidualnej oceny zasadności wniosku o tymczasowe aresztowanie lub też czynią to w powierzchowny i rutynowy sposób. Wnioski prokuratorskie o aresztowanie podejrzanego są w Polsce powszechnie akceptowaną normą.

Sądy bardzo często przyzwalają na to niewłaściwe zachowanie poprzez wydawanie stronniczych (przychylnych oskarżycielowi) postanowień w przedmiocie wniosków prokuratury o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Sędziowie zakładają, że wnioski te są zasadne i co do zasady powinny być rozpatrzone pozytywnie. W ten sposób, zasadnie lub nie, prokuratorzy wygrywają ogromną większość wniosków składanych przed sądem. Oskarżeni i obrońcy wiedzą, że najpewniejszym sposobem uniknięcia tymczasowego aresztowania przez oskarżonego o drobne przestępstwo jest przyznanie się do winy podczas przesłuchania. Fakt ten powoduje przyznawanie się do winy przez oskarżonych w oparciu nie o świadome i rzetelne uzasadnienie, jak wymaga tego prawo, ale raczej w oparciu chęć uniknięcia prawdopodobnego tymczasowego aresztowania. Innym negatywnym efektem tych decyzji „aresztowych” jest ogromny opór ze strony obrońców do próśb oskarżonych o powołanie dodatkowych dowodów podczas kolejnych rozpraw, jako że prawdopodobnie prowadzić będzie to do dodatkowych opóźnień, a przez to do przedłużonego aresztu ich klientów.¹²

Zasadnicze podłoże problemów ze stosowaniem tymczasowego aresztowania w Polsce, znajduje się w braku prawdziwie kontrydiktoryjnej natury postępowania „aresztowego”, a w rezultacie braku równości pomiędzy oskarżeniem i obroną. Postanowienia w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania w Polsce są powszechnie podejmowane przez sądy w oparciu o dowody nieujawnione obronie, a w rezultacie możliwość zweryfikowania zasadności powołanych dowodów w trakcie jawnego postępowania jest niewielka. Wnioski i postanowienia w postępowaniu przygotowawczym dokonywane są głównie w formie pisemnej, często bez udziału oskarżonego i przy zdawkowym zaledwie zaangażowaniu obrony. Jak można zaobserwować w materiałach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, końcowym rezultatem jest często aresztowanie oparte na nielegalnych lub niewłaściwych przesłankach. Co więcej, dostęp obrony do dowodów w sprawie bywa w praktyce znacząco ograniczany przez prokuraturę (nie przez sąd), do czasu kiedy ostateczny akt oskarżenia wpłynie do sądu. Ze względu na fakt, iż co do zasady nie istnieje termin do złożenia przez oskarżyciela aktu oskarżenia do sądu lub też podobne ograniczenie czasowe, w rezultacie w wielu przypadkach, przez cały okres tymczasowego aresztowania podejrzanemu nie ma dostępu do dowodów, na jakich sąd opiera zasadność stosowania i przedłużania tego izolacyjnego środka zapobiegawczego.

Kolejny problem leży w braku jawności i otwartości całego systemu postępowania „aresztowego”. Przesłuchania „aresztowe” nie są otwarte dla społeczeństwa, nawet dla rodziny oskarżonego. Sprawia to wrażenie, że wymiar sprawiedliwości jest zamknięty, gdyż ma coś do ukrycia. Ogranicza się możliwość monitorowania pracy sądów i prokuratorów przez społeczeństwo, ograniczając w ten sposób odpowiedzialność przed społeczeństwem. Niejawność ta jest pogłębianą przez ograniczenia nakładane na tymcza-

sowo aresztowanych, którzy na okres aresztowania są w zasadzie odizolowani od świata zewnętrznego, rodziny, przyjaciół, grup wsparcia. Kontakt ze światem zewnętrznym jest możliwy tylko za zgodą prokuratora. Oznacza to, iż mamy do czynienia z systemem, w którym tworzy się zależność pomiędzy podejrzanym/oskarżonym, potrzebującym kontaktu ze światem zewnętrznym a prokuraturą. Izolacja taka, wraz z przebywaniem w areszcie, wywiera nacisk na oskarżonego. Fakt taki nie powinien mieć miejsca na gruncie prawa karnego procesowego.

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA W POLSCE

Konieczna jest zmiana kultury prawnej w Polsce, która pozwala policji i prokuraturze polegać na środku zapobiegawczym w postaci tymczasowego aresztowania jako rutynowym elemencie postępowania i procesu karnego. Ta systematyczna zmiana w kulturze wymaga silnego powiązania zmian w prawie, praktyce i filozofii całego systemu prawa karnego. Uważam, że w szczególności rozważyć należy:

1. Zmiany w prawie:

1.1. Polskie prawo musi zostać zmienione tak, by wyznaczone zostały ograniczenia w ramach systemu prawnego. Jedynie precyzyjne limity czasowe możliwe do wyegzekwowania wymuszają właściwą modulację i reformowanie praktyki. W szczególności, precyzyjne terminy powinny zostać wprowadzone w następujących przypadkach.

1.1.1. Okres zatrzymania następujący na podstawie pierwszego, często niekontrydiktoryjnego postanowienia sądu, obecnie mogący trwać nawet do 90 dni, powinien zostać zdecydowanie skrócony (10–15 dni).

1.1.2. Drugie, w pełni kontrydiktoryjne przesłuchanie powinno odbywać się przed końcem tego początkowego 10–15 dniowego okresu zatrzymania. obrońcy muszą mieć prawo do uczestniczenia w tym przesłuchaniu w takim samym stopniu jak prokuratura, łącznie z dostępem do dowodów, na których oparty jest wniosek o przedłużenie tymczasowego aresztowania.

1.1.3. Obecny limit trwania tymczasowego aresztowania (2 lata zanim decyzja zostanie rozpatrzona przez Sąd Apelacyjny), powinien być skrócony do 1 roku (lub mniej) od daty zatrzymania.

1.1.4. Określony limit czasowy powinien być wyznaczony dla fazy dochodzeniowej każdej sprawy (6 miesięcy, jeśli oskarżony jest zatrzymany, 12 miesięcy, jeśli pozostaje na wolności). Wydłużenie tego limitu może być dozwolone jedynie w wyjątkowych okolicznościach i tylko za pozwoleniem sądu wyższej instancji. Jeśli okres dochodzenia jest wydłużony, powinno się zakładać, że oskarżony będzie zwolniony na czas wydłużenia jedynie w wyjątkowych okolicznościach.

1.2. Równość stron: polskie prawo musi być zmienione, by zapewnić równość stron, a w szczególności:

1.2.1. obrońcy muszą mieć dostęp do wszystkich dowodów powoływanych przez policję i prokuraturę jako argumentów przemawiających za koniecznością zastosowania tymczasowego aresztowania. Co więcej, wszystkie dowody dostarczone do sądu muszą być w tym samym czasie i formie przekazane obronie.

- 1.2.2. Decyzja dotycząca dostępu obrony do akt śledztwa nie powinna być podejmowana jedynie przez prokuraturę. Na decyzję odmawiającą takiego dostępu powinno służyć zażalenie do sądu, którego decyzja w tej kwestii powinna być ostateczna. Z założenia akta śledztwa powinny być udostępnione obrońcy na możliwie najwcześniejszym etapie. Założenie to powinno być możliwe do podważenia jedynie w świetle silnych dowodów, które przekonają sceptycznego sędziego o potrzebie wykluczenia dostępu do pewnych informacji ze względu na brak interesu prawnego lub zasadnych przesłanek.
  - 1.3. Jawność: polskie prawo musi być zmienione tak, by zapewnić jawność tzw. postępowania „aresztowego”.
    - 1.3.1. Drugie, kontradyktoryjne przesłuchanie i wszystkie następne w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania, powinny być jawne i protokołowane. W związku z szerokim dostępem do osiągnięć technologicznych, transkrypty przebiegu przesłuchań powinny być archiwizowane. O wyłączeniu jawności tych przesłuchań powinien decydować jedynie sąd w wyjątkowych sprawach, takich jak przestępstwa na tle seksualnym, przestępstwa z udziałem dzieci, sprawy dotyczące bezpieczeństwa państwowego itp. Zasada jawności przesłuchań, powinna być jednoznacznie uregulowana przez prawo.
2. Zmiany w kulturze prawnej tymczasowego aresztowania:
- 2.1. Czynności policji i prokuratury:
    - 2.1.1. Policja powinna wypracować pisemne wytyczne, obligatoryjnie stosowane podczas podejmowania decyzji o skierowaniu wniosku o tymczasowe aresztowanie. Wskazówki te powinny być wyjątkowo sztywno oparte na zasadzie wolności osobistej jednostki oraz na uzasadnionych przesłankach tymczasowego aresztowania.
    - 2.1.2. Prokuratorzy powinni opracować podobne pisemne wskazówki dotyczące wniosków o tymczasowe aresztowanie. Podobnie jak w przypadku policji, wskazówki te powinny być sztywno oparte na zasadzie wolności osobistej jednostki oraz na uzasadnionych przesłankach tymczasowego aresztowania.
  - 2.2. Szkolenia policji, prokuratury, adwokatów i sędziów.
    - 2.2.1. Szkolenie prawników, którzy w praktyce stykają się z instytucją tymczasowego aresztowania powinny być przeprowadzane ze szczególnym uwzględnieniem edukacji na temat konstytucyjnej zasady wolności osobistej jednostki, praw człowieka, odpowiednich procedur tymczasowego aresztowania i stosowania mniej restrykcyjnych aniżeli tymczasowe aresztowanie środków zapobiegawczych (np. poręczenie majątkowe, dozór policji).

Szkolenia prawników powinny uwzględniać naukę płynącą z wybranego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Powinny być one prowadzone przy użyciu nowoczesnych interaktywnych metod szkoleniowych, które pozwoliłyby uczestnikom zdobyć doświadczenie w podjęciu decyzji dotyczącej tymczasowego aresztowania, a także powinny uwzględniać komentarze ekspertów odnoszące się do zasadności każdej tak podjętej decyzji w świetle prawa.
  - 2.3. Stworzenie struktury wspierającej instytucję tymczasowego aresztowania w systemie prawnym:

- 2.3.1. Rozwiązaniem mogłoby być utworzenie w polskim wymiarze sprawiedliwości urzędu kontrolującego stosowanie tymczasowego aresztowania. Celem tego typu jednostek jest monitorowanie postępowania aresztowego w stosunku do oskarżonego, ze szczególnym uwzględnieniem wszystkich okoliczności prawnych i faktycznych sprawy oraz nałożonych przez sąd warunków przebywania w areszcie, które ograniczają oskarżonego. Istnienie i prawidłowe funkcjonowanie takiego urzędu pozwoliłoby na podejmowanie decyzji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania w oparciu o obiektywne przesłanki, nie posiadające znamion rutyny, w szczególności w odniesieniu do obawy niestawienia się oskarżonego przed sądem, mactwa lub zagrożenia dla społeczeństwa. Prokuratura i sądy częściej rozważałyby wobec tego efektywność stosowania środków zapobiegawczych innych niż izolacyjny.
- 2.3.2. Urząd kontrolujący stosowanie tymczasowego aresztowania powinien być niezależny od policji i prokuratury oraz powinien funkcjonować terenowo w formie oddziałów sądów powszechnych. Oddziały te powinny mieć możliwość wizytowania policji i prokuratury w zakresie niezbędnym do prawidłowego funkcjonowania urzędu.
- 2.4. Alternatywne środki zapobiegawcze: praktyka powinna zmierzać w kierunku częstszego stosowania w postępowaniu przygotowawczym środków zapobiegawczych innych niż izolacyjny.
  - 2.4.1. Sędziowie powinni uświadamiać sobie konieczność rozważenia alternatywnych nieizolacyjnych środków zapobiegawczych (takich jak np. poręczenie majątkowe) w każdej sprawie. Każde postanowienie sądu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania powinno wyraźnie wskazywać, że rzetelnie rozważono zasadność zastosowania innych środków zapobiegawczych oraz wymieniać powody, dla których zostały one uznane za nieodpowiednie lub niewystarczające w konkretnym przypadku.
- 2.5. Przestrzeganie zasady wolności osobistej jednostki: Praktyka powinna zmierzać do tego, aby sądy stały się niezależnym arbitrem w postępowaniu z zastosowaniem środków zapobiegawczych.
  - 2.5.1. Każde postanowienie sądu w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania powinno mieć formę pisemną i wyjaśniać w wyczerpujący sposób jedną lub więcej legalnych przyczyn stosowania tymczasowego aresztowania. Postanowienie to musi wskazywać, że zastosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego jest uzasadnione na podstawie uszczegółowionej i zindywidualizowanej oceny.
  - 2.5.2. Sądy wyższej instancji muszą stosować wyższe standardy analizy zasadności postanowień wydanych przez sądy niższej instancji. Analiza ta powinna być dokonywana przy domniemaniu, że decyzja o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wobec podejrzanego lub oskarżonego była błędna i tylko zindywidualizowane uzasadnienie konieczności zastosowania tymczasowego aresztowania może być powodem podważenia tego domniemania.
3. Wsparcie zewnętrzne dla systemu prawnego w kwestii tymczasowego aresztowania:
  - 3.1. Szkolenia: polskie organizacje pozarządowe i środowiska biznesu powinny współpracować w tej dziedzinie z rządem. Zagadnienie tymczasowego aresztowania na gruncie bieżącej praktyki w Polsce nie jest bowiem jedynie problemem dla rządu, ale dla całego

społeczeństwa. Polska i międzynarodowe środowiska biznesu powinny być zainteresowane systemem, jako że przewlekłe problemy będą wpływać na pozycję Polski w Europie i Polski jako miejsca do prowadzenia działalności gospodarczej i inwestycji. W związku z tym, zrzeszenia przedsiębiorców i organizacje pozarządowe powinny współpracować w obszarze szkoleń dla sędziów, prawników, prokuratorów oraz policji.

3.2. Monitorowanie i raportowanie: organizacje pozarządowe w Polsce powinny kontynuować monitoring oraz aktualne trendy dotyczące problemów ze stosowaniem tymczasowego aresztowania w Polsce poprzez:

3.2.1. Monitorowanie statystyk dotyczących tymczasowego aresztowania w Polsce i publiczne raportowanie ich rezultatów.

3.2.2. Zachęcanie i pomoc tym, których prawa zostały pogwałcone na etapie postępowania przygotowawczego, do dochodzenia odszkodowań za niewątpliwe niesłuszne tymczasowe aresztowanie oraz występowania przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, które z punktu widzenia systemowego jest aktualnie jedynym bodźcem faktycznych zmian na gruncie prawa karnego procesowego, jak i samej praktyki.

3.2.3. Monitoring oraz litygacja strategiczna przypadków rażącego naruszenia praw podejrzanych lub oskarżonych, a także interwencje w wybranych – szczególnie rażących przypadkach.

3.2.4. Tworzenie wraz z posłami, senatorami i innymi decydentami, skutecznego lobby na rzecz zmian w systemie prawnym, które będą zgodne ze sprawiedliwymi procedurami tymczasowego aresztowania.

Przypisy:

¹ Kierownik Katedry Prawa Amerykańskiego i Porównawczego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Dyrektor Centrum Doskonalenia Umiejętności Prawniczych; posiada 10 lat doświadczenia w pracy jako adwokat w Stanach Zjednoczonych, specjalizacja w sprawach cywilnych i karnych, 11 lat doświadczenia w charakterze eksperta w dziedzinie reformy prawnej w Europie Środkowej i Wschodniej i Azji.

² Zob. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Artykuł 9.

³ Zob. Międzynarodowy Pakt Praw Politycznych i Obywatelskich, Artykuł 9.

⁴ Zob. Artykuł 5 i 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

⁵ <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>

⁶ W ponad 70% przypadków Trybunał uznał Polskę za winną pogwałcenia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

⁷ Zob., m. in., *Kudła v. Poland* [GC], nr 30210/96, § 110, ECHR 2000–XI, *Lachowski v. Poland*, nr 27556/03, § 34, 5 grudnia 2006.

⁸ Zob., m. in., *Jabłoński v. Poland*, nr 33492/96, § 80, 20 grudnia 2000.

⁹ Zob. *Nikolova v. Bułgaria* [GC], nr 31195/96, § 58, ECHR 1999–II, *Duda v. Poland*, nr 67016/01, 19 grudnia 2006.

¹⁰ Dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości.

¹¹ W 75 największych hrabstwach w Stanach Zjednoczonych 62% wszystkich oskarżonych o popełnienie poważnych przestępstw zostało zwolnionych z aresztu w 2002 roku. Jedynie 6% z pozostałych 38% odmówiono kaucji, a kolejne 32% nie było w stanie dopełnić tej formalności. Statystyki Departamentu Sprawiedliwości, Biuro Sprawiedliwości. W Polsce statystyki są odwrotne. Według statystyk polskiego Ministerstwa Sprawiedliwości, w 2006 roku ponad 90% wniosków prokuratorów o zastosowanie tymczasowego aresztowania zostało rozpatrzonych pozytywnie.

¹² Jeden z obrońców, z którymi rozmawiałem przyznał ogromną niechęć do składania wniosków o opinie ekspertów, jako że prowadziłyby to do znacznych opóźnień, a w świetle aresztowania klienta, byłoby to niepożądane.

CZĘŚĆ IV

Dariusz Raczkiewicz

Prokurator – Stowarzyszenie Prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej

„Wybrane zagadnienia z zakresu stosowania tymczasowego aresztowania oraz proponowane zmiany związane z tym środkiem zapobiegawczym”.

Zakres przeprowadzonej analizy

W związku z tematyką niniejszego opracowania przeprowadziłem analizę uregulowań dotyczących tymczasowego aresztowania, funkcjonujących w wybranych krajach europejskich. Ponadto, zapoznałem się z 10 wyrokami Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, dotyczącymi skarg wniesionych przeciwko Polsce oraz 10 wyrokami złożonymi przez obywateli innych krajów. Dodatkowo, zapoznałem się z opracowaniami poświęconymi problematyce tymczasowego aresztowania, a także z analizami Ministerstwa Sprawiedliwości obejmującymi stosowanie tego środka za lata 2006–2007.

Głównym celem podjętych działań było ustalenie:

- czy obowiązujące w Polsce zasady dotyczące tymczasowego aresztowania są zgodne z normami międzynarodowymi,
- jakie zastrzeżenia budzą polskie regulacje odnoszące się do tymczasowego aresztowania,
- co stanowi rzeczywiste przyczyny niewłaściwego stosowania tymczasowego aresztowania,
- jakie działania należy podjąć w celu sanacji stwierdzonych nieprawidłowości systemowych.

Wprowadzenie do tematu

Opinia publiczna domaga się intensywnego ścigania przestępców, jak najszybszego izolowania ich społeczeństwa oraz szybkiego osądzania. Z drugiej strony, pod sztandarem ochrony praw obywateli i konieczności dostosowania naszego prawa do norm Unii Europejskiej, podejmowane są ustawiczne działania, które sukcesywnie, faktycznie ograniczają organom ścigania swobodę w zakresie dążenia do wyżej wymienionych celów.

W sytuacji gdy – jak pokazują niżej przywołane przykłady – kraje bardziej doświadczone w stosowaniu prawa i dysponujące o wiele większymi osiągnięciami w walce z przestępczością, decydują się na pozostawienie w swoich kodyfikacjach rozwiązań problematycznych z punktu widzenia praw obywatelskich, rodzime dążenia aby za wszelką cenę istniejące rozwiązania modyfikować nie są w pełni zrozumiałe.

Zwłaszcza, że modyfikacje te nie mogą nie wpłynąć negatywnie na poziom bezpieczeństwa w Kraju .

Swoiste balansowanie ustawodawcy /a w konsekwencji także sądu i prokuratury/ pomiędzy zachowaniem systemu gwarancji dla osób przeciwko którym toczy się postępowanie oraz potrzebami procesu, zmierzającego do zgromadzenia dowodów i utrwalenia

ich na potrzeby przyszłej rozprawy, związane jest ściśle z funkcjami tymczasowego aresztowania.

Powszechnie przyjmowany jest dychotomiczny podział funkcji przesłanek dotyczących tymczasowego aresztowania – na procesowe i pozaprocessowe.

Pierwsze z nich uzasadniają stosowanie tego środka potrzebami postępowania i zaliczamy do nich: 1/ zabezpieczenie podejrzanego/oskarżonego dla celów postępowania przygotowawczego i jurysdykcyjnego; 2/ zabezpieczenie podejrzanego/oskarżonego dla celów ewentualnego postępowania wykonawczego (szczególnie wtedy gdy spodziewane jest wymierzenie kary pozbawienia wolności); 3/ zabezpieczenie postępowania przed mactwem podejrzanego/oskarżonego.

Z kolei za przesłanki pozaprocessowe – jako łączące tymczasowe aresztowanie z potrzebami innymi niż procesowe, należy uznać: 1/ prewencję szczególną czyli funkcję ochronną (zapobieżenie popełnieniu przez podejrzanego/oskarżonego kolejnych przestępstw; 2/ represję; 3/ antycypację kary; 4/ zaspokojenie oczekiwań społecznych; 5/ ochronę osoby oskarżonego.

Doświadczenia wielu lat wskazują, że idealne rozwiązanie polegające na przyjęciu, że tymczasowe aresztowanie ma służyć wyłącznie zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania czyli jedynie celom procesowym, jest nie do utrzymania w praktyce.

Pomijając fakt, że jego zastosowanie z tego powodu, pociąga za sobą również realizację celów pozaprocessowych, nie sposób nie zauważyć, że środek ten funkcjonuje w oderwaniu od „modelowego” rozwiązania, również z innych przyczyn.

Polskie rozwiązania w tym zakresie nie są odosobnione, a wręcz przeciwnie – jawią się jako zbieżne z europejskimi tendencjami, a pod niektórymi względami przewyższają nawet regulacje innych państw Wspólnoty Europejskiej.

Na poparcie tej śmiałej choć mało popularnej tezy warto przytoczyć kilka przykładów „problematycznych” rozwiązań, które funkcjonują poza naszym Krajem i nie są tak powszechnie kwestionowane jak to bywa w polskich warunkach:

- Dania: tymczasowe aresztowanie może być stosowane gdy „oskarżony przyznał się do winy, jeśli równocześnie inni współsprawcy są na wolności i istnieje obawa, że mogliby zostać przez niego ostrzeżeni lub, że oskarżony mógłby przeciwdziałać przeciwko nim”. /W konsekwencji, osoba może być tymczasowo aresztowana z powodu okoliczności dotyczących innych sprawców/. Ponadto, w duńskim wymiarze sprawiedliwości funkcjonuje tzw. „areszt dla wymuszenia prawa”, stosowany wobec „szczególnie uzasadnionego podejrzenia, że oskarżony dopuścił się przemocy wobec niewinnej osoby lub policji i kiedy można się spodziewać, że za to przestępstwo zostanie orzeczona kara bezwarunkowego pozbawienia wolności na co najmniej 60 dni”.
- Austria: tymczasowe aresztowanie może być stosowane w przypadku sprawcy podejrzanego o „dokonanie przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności w wymiarze co najmniej 10 lat”, a także wobec „obawy powtórnego przestępstwa”.
- Belgia: tymczasowe aresztowanie może być stosowane w przypadku „przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności w wymiarze co najmniej 12 lat”, a także wobec „obawy powtórnego przestępstwa”.

- Holandia: tymczasowe aresztowanie może być stosowane w przypadku „przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności w wymiarze co najmniej 12 lat, które głęboko poruszyło społeczeństwo” a także wobec „obawy powtórnego przestępstwa”.
- Szwecja: tymczasowe aresztowanie „powinno być stosowane w przypadku podejrzenia popełnienia czynu karalnego zagrożonego karą pozbawienia wolności w wymiarze co najmniej 2 lat, o ile przeciwko temu nie przemawiają oczywiste przyczyny”, a także „w sytuacji obawy recydywy”.
- Szwajcaria: istnieje tam tzw. „aresztowanie zabezpieczające”, stosowane w poczet wymierzonej kary pozbawienia wolności, a także wobec „obawy powtórnego dokonania nowego przestępstwa”.
- Grecja: tymczasowe aresztowanie może być stosowane „gdy podejrzany jest szczególnie niebezpieczny” oraz gdy „może zostać popełnione ponowne przestępstwo”.
- Francja: tymczasowe aresztowania jest dopuszczalne „dla ochrony porządku publicznego, przed poruszeniem wywołanym przez przestępstwo”, co uprawnia do stosowania tego środka wyłącznie w celach pozaprocesowych, prewencyjnych.
- Włochy: istnieje obligatoryjność tymczasowego aresztowania „wobec podejrzanych o udział w przestępstwach zagrożonych karą pozbawienia wolności nie niższą niż 4 lata i o charakterze terrorystycznym, chyba że oskarżony wymaga leczenia w warunkach wolnościowych i gdy inne środki okażą się niewystarczające”.

Kończąc analizę tej problematyki w aspekcie międzynarodowym, nie sposób uniknąć stwierdzenia, że „chyba nie ma na świecie żadnego systemu prawnego, w którym udałoby się całkiem uniknąć korzystania z pozaprocesowych podstaw stosowania tymczasowego aresztowania. Są wprawdzie teoretyczne postulaty stosowania wyłącznie podstaw procesowych, ale pozostają one niespełnione”. /Zob. A. Murzynowski, Węzłowe problemy... s. 123–129, Zakamycze 1998 r./ oraz /Zob. J. Izydorczyk, Stosowanie Tymczasowego...s. 139, Zakamycze 2002 r./.

1. Normy międzynarodowe a podstawy stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce

Zgodnie z art. 5 ust. 1 lit. c Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności /EKPC/ (Dz. U. z 10.07.1993 r. z późn. zm.) aresztowanie uznaje się za usprawiedliwione jeśli „istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego karą lub jest to konieczne dla zapobieżenia popełnienia takiego czynu albo uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu”.

Ponadto, jak wynika z art. 5 ust. 3 EKPC „Každy zatrzymany lub aresztowany powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania”.

W wymienionym źródle prawa nie sformułowano w sposób ekspresywny zakazu długotrwałego stosowania aresztu tymczasowego, co oznacza, że stosowanie tego środka nawet przez relatywnie długi czas będzie mogło zostać uznane za zgodne ze standardem konwencyjnym, pod warunkiem zachowania szeroko rozumianej legalności, tzn. postępowania

zgodnie z prawem krajowym oraz udowodnienia występowania podstawy uzasadniającej izolowanie danej osoby /Zob. Prokuratura i Prawo, Nr 10/2003, s. 154/.

Ponadto, w art. 9 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych ONZ /MPPO/ (Dz. U. z 29.12.1977 r.) stwierdza się, że „Nie powinno stanowić ogólnej zasady, że osoby oczekujące na rozprawę mają być zatrzymane w areszcie, lecz zwolnienie ich może być uzależnione od gwarancji zapewniających ich stawienie się na rozprawie”.

Analiza powyższych zapisów wskazuje, że są one sformułowane ogólnie i w taki też sposób określają przesłanki wytyczające drogę tymczasowego aresztowania na potrzeby państw – sygnatariuszy.

Literalne brzmienie niezwykle istotnego art. 5 ust. 1 lit. c EKPC, prowadzi do wniosku, że zawarte w nim podstawy potraktowano w sposób rozłączny. Pogląd ten wyrażony został zresztą przez ETPC /Zob. Case of de Jong, Balet, van den Drink, Series A, vol. 77 Strasburg 1984, s. 34/, który wprost stwierdził, że „wyraz lub rozdzielający trzy kategorie wyraźnie wskazuje, że to wyliczenie nie jest kumulatywne a zatem wystarczy jeżeli osoba zatrzymana podpada pod jedną z powyższych kategorii”.

Niestety, a dla niektórych – na szczęście, późniejsza praktyka organów kontrolnych KE poszła w kierunku niwelowania tego wyraźnego, także w sensie logicznego, mankamentu, /Zob. P. Hofmański, EKPC i jej znaczenie dla prawa karnego, Białystok 1993, s. 205/.

Nie mniej jednak, uznaje się powszechnie, że „uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego” zachodzi wówczas gdy istnieją fakty, które w wystarczający sposób uzasadniają obiektywną ocenę, że podejrzany mógł popełnić przestępstwo i nie muszą one się opierać na tak rozbudowanej podstawie jak akt oskarżenia. (Zob. P. Hofmański, Konwencja..., s. 186).

Godzi się przy tym zaznaczyć, że pomimo nieco problematycznej wykładni językowej przepisu art. 5 ust. 1 lit. c EKPC, wymieniona przesłanka uznawana jest jako podstawa ogólna, podczas gdy „zapobieżenie czynowi” oraz „uniemożliwienie ucieczki”, traktowane są jako przykładowo wymienione podstawy szczególne.

W tym świetle oczywiste jest, że w obowiązującej w Polsce regulacji procesowego prawa karnego, dotyczącej stosowania tymczasowego aresztowania, zawarte są większe zabezpieczenia niż ujęte w EKPC i MPPO. Za tego rodzaju poglądem przemawia bowiem chociażby obligatoryjność istnienia przesłanki ogólnej oraz co najmniej jednej przesłanki szczególnej – jako warunku stosowania wymienionego środka izolacyjnego, a także szczegółowe określenie stosunkowo krótkich okresów, w których osoba zatrzymana pozostaje w dyspozycji organów państwowych, bez decyzji niezależnego sądu.

Należy przy tym zaznaczyć, że przyjęte w naszym Kraju rozwiązania dotyczące omawianej materii nie odbiegają od regulacji obowiązujących w innych krajach Wspólnoty Europejskiej.

2. Najczęściej formułowane zastrzeżenia dotyczące funkcjonowania tymczasowego aresztowania w Polsce

Od 2000 r. notowany jest systematyczny wzrost negatywnych komentarzy dotyczących stosowania w naszym Kraju tymczasowego aresztowania.

Głównymi podmiotami sygnalizującymi nieprawidłowości w tym zakresie są: Rzecznik Praw Obywatelskich, Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu, Helsińska Fundacja Praw Człowieka oraz media.

Jak wynika z informacji uzyskanych od RPO, do połowy maja 2007 r. wpłynęło do niego 680 skarg od osób aresztowanych tymczasowo, podczas gdy w roku 2006, skarg tego rodzaju było 1400. Do najczęściej poruszanych w nich problemów należało: niewykonywanie czynności procesowych przez prokuratorów na okoliczności, których zostało wydane postanowienie o przedłużeniu aresztu tymczasowego, rzadkie uchylanie tego środka zapobiegawczego „z urzędu”, złe warunki socjalno-bytowe panujące w ośrodkach odosobnienia, pozbawianie lub ograniczanie kontaktów z rodzinami osób tymczasowo aresztowanych. Podnoszone nieprawidłowości doprowadziły do sformułowania przez RPO tezy, ogłoszonej między innymi podczas konferencji prasowej w dniu 18.05.2007 r. w Warszawie, że „Tymczasowe aresztowanie jest stosowane w Polsce zbyt często, co powoduje przeludnienie aresztów śledczych”.

Negatywne informacje płynące z ETPC dotyczyły z kolei wielkiej ilości skarg skierowanych do tego organu przez obywateli polskich. W okresie od maja 2000 r. do marca 20007 r., do Strasburga skierowano 90 tego rodzaju pism, zarzucających nadmiernie długie stosowanie tymczasowego aresztowania. Jak ustalono, Trybunał uznał, że 71 skarg wniesionych w tym okresie jest zasadnych. Wykazane dane są najwyższe w porównaniu do innych krajów, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę, że obywatele innych państw złożyli odpowiednio: 9 skarg /Francja/, 4 skargi /Niemcy i Włochy/, 3 skargi /Węgry i Czechy/.

Przeprowadzona na potrzeby niniejszego opracowania analiza losowo wybranych orzeczeń ETPC, pod kątem stwierdzonych mankamentów stosowania tymczasowego aresztowania, przez polski wymiar sprawiedliwości przedstawia się następująco:

- 1) wyrok w sprawie Kudła p-ko Polsce /26.10.2000, appl. 30210/96 – wykazanie zbyt długiego okresu trwania środka izolacyjnego (art. 5 par. 1 KE);
- 2) wyrok w sprawie Trzaska p-ko Polsce /11.07.2000, appl. 25792/94 – wykazanie przekroczenia „rozsądnosci czasowej” w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania (art. 5 par. 1 KE);
- 3) wyrok w sprawie Szeloch p-ko Polsce /22.02.2000, appl. 33079/96 – wykazanie zbyt długiego okresu trwania środka izolacyjnego (art. 5 par. 1 KE);
- 4) wyrok w sprawie Kawka p-ko Polsce /09.01.2001, appl. 25874/94 – wykazanie braku zagwarantowania skutecznej obrony swojej wolności przez oskarżonego na skutek nie możliwości zapoznania się z aktami sprawy (art. 5 par. 4 KE) oraz zbyt długie trwanie tymczasowego aresztowania (art. 5 par. 1 KE);
- 50) wyrok w sprawie Iłowiecki p-ko Polsce /04.10.2001, appl. 27504/95 – wykazanie przekroczenia „rozsądnosci czasowej” w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania (art. 5 par. 3 KE oraz przewlekłość postępowania (art. 6 par. 1 KE);
- 6) wyrok w sprawie Iwańczuk p-ko Polsce /15.11.2001, appl. 25198/94 – wykazanie przekroczenia „rozsądnosci czasowej” w zakresie prowadzenia procesu (art. 6 par. 1 KE), niezasadnego zaniechania zmiany tymczasowego aresztowania na środek nieizolacyjny (art. 5 par. 3 KE);
- 7) wyrok w sprawie Migoń p-ko Polsce /25.06.2002, appl. 24244/94 – wykazanie braku zapewnienia skutecznej obrony swojej wolności przez oskarżonego na skutek nie możliwości zapoznania się z aktami sprawy (art. 5 par. 4 KE);
- 8) wyrok w sprawie Sałapa p-ko Polsce /19.12.2002, appl. 35489/97 – wykazanie braku legalności kontroli korespondencji oskarżonego (art. 8 par. 2 KE);

- 9) wyrok w sprawie Skalka p-ko Polsce /27.05.2003, appl. 43425/98 – wykazanie niewspółmierności kary zasądzonej wobec dokonanej przestępstwa (art. 10 KE);
- 10) wyrok w sprawie Matwiejczuk p-ko Polsce /02.12.2003, appl. 37641/97 – wykazanie braku staranności w prowadzeniu postępowania wynikającej z długiego oczekiwania a rozprawy (art. 5 par. 3 KE), przekroczenia „rozsądnosci czasowej” w zakresie trwania procesu (art. 6 par. 1 KE) oraz braku poszanowania korespondencji powoda (art. 8 E);

Również HFPC dostrzega pewne nieprawidłowości związane ze stosowaniem izolacyjnego środka zapobiegawczego w warunkach polskich. W realizowanym ostatnio programie „Działania prawne w interesie publicznym”, Fundacja zgłosiła potrzebę ustawowego uregulowania kwestii zewnętrznej jawności posiedzeń w przedmiocie tymczasowego aresztowania. Uznano przy tym, że aktualnie obowiązujące regulacje w tym zakresie, w teoretycznie uniemożliwiają monitorowanie tego rodzaju posiedzeń przez obserwatorów publicznych oraz inne osoby nie będące stronami postępowania, lecz w praktyce działania takie napotykały trudności ze strony sądów /Zob. Uchwała SN z 25.03.2004 r., w sprawie I KZP 46/03, oraz opinia doc. dr Beaty Bieńkowskiej z dn. 26.11.2007 r., UW, a także opinia dr Marii Rogackiej-Rzewnickiej z dn. 12.11.2007 r., UW/.

Oprócz wymienionych wyżej głosów, liczne są także wypowiedzi środowisk naukowych oraz medialne publikacje na temat mankamentów procedury i praktyki dotyczącej tymczasowego aresztowania, które opierają się w zasadzie na sprawach aktualnie budzących zainteresowanie społeczne.

3. Przyczyny niewłaściwego funkcjonowania systemu środków zapobiegawczych w Polsce

Analiza stosowania środków zapobiegawczych w naszym Kraju wskazuje, że tymczasowe aresztowanie jest najczęściej używanym tego rodzaju środkiem, zaś liczba osób osadzonych w tym trybie należała do najwyższych w Europie (Zob. Dane Rady Europy za 2005 r. zawarte w Council of Europe Annual penal Statistics z 30.01.2007 r.).

W tym kontekście, uzasadnione jest twierdzenie, że podstawowym problemem uregulowań związanych z tymczasowym aresztowaniem jest stosunkowo rzadkie sięganie przez prokuratorów do nieizolacyjnych środków zapobiegawczych przy jednoczesnym kierowaniu do sądów znacznej liczby wniosków o stosowanie tymczasowego aresztowania, które z reguły są uwzględniane, a także zjawisko długotrwałości tego środka w odniesieniu do osób wobec których go zastosowano.

Analiza rzeczonoego zjawiska determinuje pogląd, że całkowicie chybione jest twierdzenie, iż wykazana sytuacja spowodowana jest przede wszystkim konformizmem lub brakiem dobrej woli czy profesjonalizmu po stronie środowiska prokuratorskiego.

Nie budzi wątpliwości fakt, że znacznie łatwiej jest zastosować (samodzielnie) wobec podejrzanego nieizolacyjny środek zapobiegawczy niż podejmować stosunkowo pracochłonne zabiegi zmierzające do uzyskania od sądu decyzji o tymczasowym aresztowaniu, a następnie „bronić” tego środka w sytuacji kwestionowania go wszelkimi dostępnymi metodami.

Istota problemu tkwi więc nie tyle w sferze niewłaściwego postępowania urzędu prokuratorskiego ile w niedostatkach uregulowań prawnych, pozostających w dyspozycji tego urzędu, mających służyć celom określonym w art. 249 par. 1 kpk, a także w braku efektywnego przeciwdziałania ustawodawcy i Ministerstwa Sprawiedliwości wobec tendencji legisla-

cyjnych ustawicznie zwiększających obowiązki urzędu prokuratorskiego i sądu, /uzasadnianych potrzebami wzmocnienia gwarancji procesowych stron postępowania karnego/, przy jednoczesnym zaniechaniu proporcjonalnego i faktycznego wzmocnienia kadr obowiązań do stosowania wprowadzanych rozwiązań.

Do najistotniejszych mankamentów w omawianym zakresie należy zaliczyć: 1/ realną słabość a więc i nieskuteczność dostępnych środków nieizolacyjnych; 2/ przewlekłość postępowania przygotowawczego oraz przewodu sądowego – spowodowane nadmiernym formalizmem; 3/ znaczne obciążenie sędziów i prokuratorów sprawami i innymi obowiązkami /np. statystycznymi, informacyjnymi, sygnalizacyjnymi/ utrudniające właściwe wykonywanie sukcesywnie rozbudowywanych obowiązków referatowych.

Pomimo tego, że ustawodawca przewidział katalog 7 środków zapobiegawczych, to ich efektywność /z wyłączeniem środka izolacyjnego/ w środowisku prokuratorskim jest bardzo mocno kwestionowana.

Poręczenie majątkowe i społeczne /art. 266, art. 271–272 kpk/ oraz zawieszenie w czynnościach służbowych lub wykonywaniu zawodu /art. 276 in principio kpk/ są w istocie ograniczone do niewielkiego kręgu podejrzanych, którzy posiadają dobry status finansowy, społeczny lub zawodowy. W konsekwencji, nie sposób użyć tego środka wobec zdecydowanej większości sprawców przestępstw, którzy rekrutują się przecież ze środowisk o cechach dołądnie przeciwstawnych niż wymienione. Podobnie niską użytecznością charakteryzuje się dozór policji /art. 275 kpk/, który w przeszłości odgrywał nieco większe znaczenie. Aktualnie, ogłoszenie tego rodzaju środka „zwykłym” przestępcom lub członkom grup przestępczych, wywołuje ironiczne komentarze. Jest bowiem powszechnie wiadome, że Policja Państwowa nie ma możliwości realnego monitorowania zachowań dozorowanych osób, zaś regularne stawianie się w określonym komisariacie, nie zapobiega ewentualnym działaniom utrudniającym postępowanie przygotowawcze. W rezultacie spełnia on wyłącznie rolę detektora wskazującego na obecność bądź absencję podejrzanego w określonym miejscu. Niewielkie praktyczne zastosowanie mają także nakazy regulujące powstrzymywanie się od określonej działalności /art. 276 kpk/ oraz powstrzymywanie się od prowadzenia pojazdów /art. 276 in fine kpk/. Środki te stosowane być mogą wobec wąskiej grupy sprawców i są w zasadzie całkowicie nieużyteczne w odniesieniu osób popełniających przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu czy przeciwko mieniu. W obecnych warunkach międzynarodowych, nie sposób także docenić roli zakazu opuszczania kraju i zatrzymania paszportu. Obowiązki Porozumienia z Schengen i nieograniczone możliwości przemieszczania się naszych obywateli w ramach Wspólnoty Europejskiej – bez ewidencjonowania podróży przez służby graniczne lub inne, uniemożliwia w zasadzie weryfikowanie skuteczności tego środka zapobiegawczego. Tym samym deprecjonuje jego znaczenie, również w ocenie samych podejrzanych.

Za kolejną przyczynę determinującą negatywny wizerunek dotyczący problematyki tymczasowego aresztowania w warunkach polskich, uznać należy długotrwałość postępowań przygotowawczych i sądowych, w których stosowany jest ten środek zapobiegawczy.

Pomimo głośzonych w prasie licznych zarzutów, skierowanych wobec prokuratury i sądów, podnoszących powody przewlekłości w sprawach karnych, brakuje wnikliwej analizy tego niepokojącego zjawiska. Autorzy skupiają się bowiem nie na przyczynach tego stanu rzeczy ale na jego skutku w postaci braku aktywności organów procesowych. Szczegółowe pochylenie się nad tą problematyką pozwala na stwierdzenie, że głównymi przeszkodami utrudniającymi „rozsądne” trwanie tymczasowego aresztowania jest długotrwałość postępowań przygotowawczych oraz sądowych, wywołana przez:

- zmiany prokuratorów prowadzących lub nadzorujących sprawy najtrudniejsze, wieloosobowe, a także zmiany składów sędziowskich, rozpatrujących sprawy;
- bardzo częsty obieg akt pomiędzy poszczególnymi prokuraturami, pomiędzy prokuraturami i sądami oraz pomiędzy sądami różnych instancji, spowodowany m.in. zażaleniami na decyzje procesowe, wnioskami o zmiany środków, przedłużeniami czasu trwania śledztwa oraz przedłużeniami trwania tymczasowego aresztowania;
- długotrwałe nieobecności akt wywołane brakiem kompleksowego i szybkiego, systemu dostarczania ich z Policji do prokuratur, a także z prokuratur do sądów oraz w ramach sądów, wynikające ze złożonego systemu ich obiegu wewnątrz wymienionych struktur;
- konieczność analizowania akt sprawy przez wiele podmiotów, usytuowanych na różnych poziomach procedury, wywołana istniejącymi procedurami: Policja lub inna uprawniona służba, Prokuratura /, co powoduje, że akta skomplikowanych lub wieloosobowych śledztw, przez wiele tygodni są nieobecne we właściwej prokuraturze z uwagi na trwające czynności sądowe oraz nadzorcze prokuratur nadrzędnych;
- znaczna czasochłonność procedur związanych ze zwalnianiem z tajemnicy państwowej, prowadzeniem ekspertyz i opiniami biegłych, obserwacjami psychiatrycznymi, a także pomocami prawnymi realizowanymi przez podmioty zagraniczne.

4. Propozycje w zakresie przepisów regulujących tymczasowe aresztowanie

1. Pozostawienie bez zmian aktualnego katalogu przesłanek warunkujących stosowanie tymczasowego aresztowania, z wyjątkiem uzupełnienia ujętego w pkt. 2. (Przeprowadzona analiza wskazała, że obecnie obowiązujący katalog nie odbiega od unormowań międzynarodowych);
2. Doprecyzowanie przepisu art. 258 par. 2 i 3 kpk – poprzez wskazanie celu /zapobieżenie ucieczki i ukrycie się podejrzanego, innego niebezpieczeństwa uchylenia się od wymiaru sprawiedliwości/ oraz obowiązku relatywizacji takiego celu poprzez ocenę „sytuacji” tego podejrzanego, w zależności od której można byłoby rozważyć realność utrudniania postępowania. (Rozwiązanie to zapobiegłoby automatyzmowi podejmowanych decyzji i apriorycznego zakładania, że ryzyko ucieczki jest wprost proporcjonalne do wysokości grożącej kary. Ponadto, zniwelowałoby to zarzuty niektórych teoretyków prawa /Zob. D. Dudek, Konstytucyjna wolność człowieka, LWP 1999 r./ o sprzeczności obecnego rozwiązania z EKPC;
3. Wprowadzenie nowych, skuteczniejszych środków zapobiegawczych, takich jak:
  - przymusowy pobyt w miejscu zamieszkania /areszt domowy/, którego każdorazowe przełamanie skutkowałoby tymczasowym aresztowaniem,
  - wprowadzenie katalogu kaucji (widełkowego), przyporządkowującego określone przedziały kwot wybrany przestępstwom, lub kategoriom przestępstw;
4. Wzmocnienie tzw. „aresztowania warunkowego” poprzez wprowadzenie jako zasady obowiązku zawierania przez sądy w każdym postanowieniu o zastosowaniu oraz przedłużeniu tego środka, uzasadnionego zastrzeżenia informującego o dopuszczeniu w określonym terminie zastąpienia tymczasowego aresztowania kaucją pieniężną, lub klauzulę informującą, iż taka zamiana nie jest możliwa w okresie na który stosuje się tymczasowe aresztowanie. (Byłaby to konstrukcja podobna do ujętej w art.

257 par. 2 kpk oraz w art. 251 par. 3 zd. 2 kpk, lecz jeszcze bardziej mobilizująca sąd do analizy skorzystania z rozwiązania nieizolacyjnego);

5. Wprowadzenie zasady obowiązkowego doręczania podejrzanemu i obrońcy wniosku prokuratora o stosowanie tymczasowego aresztowania, który byłby przekazywany wymienionym stronom za pośrednictwem sądu właściwego do jego rozpatrzenia. (W ten sposób doprowadzono by do marginalizacji zarzutów o braku warunków do procesowego przeciwstawiania się „aresztowym” zamiarom prokuratora, z uwagi na nieznamość przesłanek skłaniających ten urząd do formułowania wniosku o stosowanie tymczasowego aresztowania);
6. Wprowadzenie jednoznacznego zapisu – w kodeksie postępowania karnego, dotyczącego zakazu uczestniczenia w posiedzeniach dot. stosowania tymczasowego aresztowania /w toku postępowania przygotowawczego/ innych osób niż strony procesowe. (Rozwiązanie to, wobec ostatnio podnoszonych wątpliwości w tym zakresie, przyczyniłoby się do utrudnienia wycieku informacji nie przeznaczonych do rozpowszechniania, zebranych podczas inkwizycyjnego procesowania).

Uwagi końcowe

W celu rzetelnego pochylenia się nad omawianą w niniejszym raporcie problematyką konieczne jest powołanie zespołu ekspertów, który podjąłby pilnie szczegółowe badania – w oparciu o akta spraw i aktualne opracowania statystyczne, nad następującymi kwestiami:

- 1) czy wielkie ilości skarg kierowanych przez obywateli Polski do Rzecznika Praw Obywatelskich oraz do Europejskiego Trybunału w Strasburgu są wynikiem bezsilności ich autorów wobec systemu prawnego czy też swoistym działaniami „quasi instancyjnymi”, zmierzającym do polepszenia swojej doli procesowej;
- 2) jakie są faktyczne przyczyny nieprawidłowości wytkniętych Polsce przez ET, a w szczególności – czym były spowodowane przewlekłości postępowań prokuratorskich i sądowych, a także tymczasowych aresztowań;
- 3) zasadności wprowadzenia /powrotu/ do procedury polskiej instytucji sędziego śledczego z jego klasycznymi uprawnieniami. (Instytucja aktywna w następujących krajach: Francja, Niemcy, Austria, Belgia, Holandia, Szwajcaria, Grecja. Brak sędziego śledczego: Włochy, Anglia, Dania, Szwecja).

CZĘŚĆ V

Łukasz Lewandowski – adwokat

Izba Adwokacka w Lublinie

„Praktyka stosowania instytucji tymczasowego aresztowania w Polsce”

Spośród wszystkich biorących udział w sporządzaniu raportu, mam prawdopodobnie największą okazję spotykać się z osobami, wobec których stosowany jest ten najsurowszy środek zapobiegawczy. Stąd też w swojej części raportu będę starał się zaprezentować także punkt widzenia osoby, która jest podmiotem stosowania tymczasowego aresztowania, a dopiero w drugiej kolejności – adwokacki punkt widzenia.

Problemy, które stają przed podejrzanym (oskarżonym) w praktyce stosowania tymczasowego aresztowania, postaram się omówić w kolejności stosowania procedury karnej w tym zakresie.

1. Sporządzanie wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania

Ze względów niekiedy „strategicznych”, kwestia stosowania tymczasowego aresztowania przez wobec danej osoby (składania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania) bywa orężem Prokuratora w negocjacjach z podejrzanym, który taki status otrzymał. Osoba taka niejednokrotnie bywa przekonywana, co oczywiście nie jest odzwierciedlone w jakimkolwiek protokole, że w razie złożenia obszernych, wyczerpujących wyjaśnień, udzielenia określonych informacji o przebiegu danego zdarzenia, o osobach w nim uczestniczących, przyznania się, obciążenia innych osób, etc., nie zostanie aresztowana. Praktyka taka jest w pełni zrozumiała. To, co jawi się być problemem, to czynności dalsze, czyli kwestia wiedzy podejrzanego o możliwości obrony w wypadku składania wniosku.

Podejrzanym, wraz z przedstawieniem mu zarzutu, otrzymuje pouczenie o przysługujących mu prawach i obowiązkach podejrzanego. Owych praw i obowiązków jest dużo, wobec czego przeważającą praktyką jest wręczenie takiej osobie pełnej kartki zawierającej pouczenie i odebranie od niej podpisu na takiej samej kartce pod oświadczeniem o tym, że zapoznano się z prawami i obowiązkami podejrzanego. Zazwyczaj niezwłocznie po podpisaniu tego oświadczenia (**bez czasu na faktyczne zapoznanie się z prawami i obowiązkami**) następuje odebranie danych osobowych i przesłuchanie. Większość osób nie zna swoich praw i obowiązków, nie ma czasu na faktyczne zapoznanie się z treścią całostronicowego pouczenia. Stąd bierze się późniejsza nieumiejętność w korzystaniu z przysługujących możliwości obrony, w tym nieskładaniu wyjaśnień samoobciążających, czy korzystaniu z pomocy obrońcy, w tym obrońcy z urzędu.

Dlatego też zasadnym będzie taka zmiana praktyki (choćby drogą wydania przepisów wykonawczych bądź zmian w „regulaminie urzędowania jednostek Prokuratury”, by zapewnić autentyczną możliwość zapoznania się przez podejrzanego ze swoimi prawami i obowiązkami. Informacja o możliwości skorzystania z pomocy obrońcy powinna być nie tylko przytoczona, ale także wyjaśnione powinno być, w jaki sposób konkretnie podejrzanym może powołać obrońcę (z urzędu, z wyboru). Podejrzanym często w sytuacji zatrzymania jest w tak silnym stresie, zwłaszcza, kiedy zatrzymany jest po raz pierwszy, że nie wie, kiedy może wykonać określone działania.

W wypadku podjęcia przez Prokuratora decyzji o sporządzeniu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, Prokurator sporządza taki wniosek wraz ze stosownym uzasadnieniem i doręcza ten wniosek wraz z aktami sprawy właściwemu Sądowi, jednak odpisu wniosku nie doręcza podejrzanemu. Odpis taki nie jest także doręczany obrońcy podejrzanego, jeśli jest ustanowiony.

Powyższe jest, moim zdaniem, naruszeniem prawa do obrony i postulowałbym w tym zakresie zmianę przepisów (art. 250 par. 3 k.p.k.) tak, by odpis wniosku był każdorazowo doręczany podejrzanemu, jak i jego obrońcy najpóźniej przed rozpoczęciem posiedzenia w przedmiocie rozważenia tego wniosku.

Kolejną sprawą jest treść wniosku

Prawo do adekwatnej obrony podejrzanego wymagałoby takiego sformułowania tego wniosku, by jego uzasadnienie było zrozumiałe dla podejrzanego. W szczególności (w poszanowaniu dla tzw. dobra postępowania) winno ono zawierać co najmniej przedstawienie dowodów (jeśli są wśród nich osobowe źródła dowodowe – może być bez danych umożliwiających identyfikację) przemawiających za uprawdopodobnieniem popełnienia przez podejrzanego zarzucanych mu czynów i stosowną argumentację (wyjaśnienie związku pomiędzy dowodami, z którego wynikać ma uprawdopodobnienie popełnienia zarzucanego czynu) zrozumiałą dla podejrzanego także bez dokładnej znajomości akt sprawy, dostępnych na tym etapie postępowania w zasadzie tylko dla Prokuratora i Sądu rozpoznającym wniosek. Ponad te elementy zasadnym byłoby wyjaśnienie podstawy, jaką widzi Prokurator dla stosowania tymczasowego aresztowania, a jaka jednocześnie wykluczałaby stosowanie innych środków zapobiegawczych, uzasadniałaby ich niewystarczalność w danym wypadku. Jest oczywistym, że postępowanie na swoim początkowym etapie zazwyczaj wymaga tajności, zwłaszcza wobec podejrzanego. Jednak wobec składania wniosku o zastosowanie najsurowszego środka zapobiegawczego, o dolegliwości przewyższającej wykonanie kary pozbawienia wolności (pozbawienie możliwości kontaktów nawet z rodziną, pełna izolacja, ostrzejszy regulamin, niemożność otrzymywania większości przedmiotów, kontrola korespondencji, etc.), zasadnym jest umożliwienie także podejrzanemu obrony adekwatnej do sytuacji, w jakiej się znajduje. Powyższe umożliwi podejrzanemu normalną obronę także przed Sądem rozpoznającym wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Podejrzanym znając treść i uzasadnienie wniosku będzie mógł składać wyjaśnienia przed Sądem wiedząc dokładnie (mając na piśmie) – co mu się zarzuca, czy są dowody (i jakiego rodzaju to dowody), a także jaką logiką kieruje się Prokurator wykazując Sądowi uprawdopodobnienie popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu czynu. Można w tym miejscu wskazać na zasadność stosowania do wniosku Prokuratora kryteriów określonych w art. 251 par. 3 k.p.k. odnoszących się do treści postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania.

Tak więc, poza postulatem doręczania podejrzanemu i obrońcy wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania zasadnym jest także postulat takiej modyfikacji odpowiednich norm postępowania karnego, by uzasadnienie wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania zawierało wymienienie dowodów, na których opiera się założenie Prokuratora o uprawdopodobnieniu popełnienia przez podejrzanego zarzucanego czynu, argumentację tłumaczącą rozumowanie Prokuratora co do uprawdopodobnienia, o którym mowa powyżej, a także uzasadnienie przyczyn, dla których Prokurator uznaje tymczasowe aresztowanie za konieczne, a zastosowanie innych środków – za niewystarczające.

2. Postępowanie przed Sądem

Jak wspomniałem uprzednio, uważam, że w postępowaniu przed Sądem podejrzany powinien mieć możliwość zapoznania się z wnioskiem otrzymując jego odpis, jeszcze przed wywołaniem sprawy. Taką samą możliwość powinien mieć jego obrońca, o ile się stawi. Dołączenie powinno nastąpić niezwłocznie po sporządzeniu wniosku, nie później jednak, niż przed wywołaniem sprawy o rozpoznanie wniosku. Podejrzany, a także jego obrońca, powinni mieć czas na zapoznanie się z wnioskiem. Podejrzany powinien mieć także możliwość osobistego kontaktu z obrońcą przed wywołaniem posiedzenia Sądu rozpoznającego wniosek.

Pełną realizacją prawa podejrzanego do obrony (idealna równość broni) miałyby miejsce wtedy, kiedy podejrzany (i jego obrońca) miałby prawo do zapoznania się z aktami postępowania w takim samym zakresie, jak Sąd rozpatrujący wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Takie prawo dałoby możliwość rzetelnego odniesienia się do już zgromadzonego materiału dowodowego podejrzanemu, w tym do dowodów obciążających. Podejrzany mógłby wtedy powoływać się na takie okoliczności, o których Prokurator, wobec utajnienia akt przez podejrzanym, nie mógł się dowiedzieć od podejrzanego, np. podejrzany mógłby powiedzieć, że dana osoba, której zeznania obciążają podejrzanego, ma konkretne powody, by to czynić, etc. Przy założeniu, że w wypadku uznania przez Sąd, że tymczasowe aresztowanie będzie uzasadnione, pozostawanie w późniejszym okresie przez podejrzanego w warunkach izolacji uniemożliwiłoby mu bezprawnie wykorzystanie wiedzy zdobytej w toku postępowania aresztanckiego.

Minimum realizacji zasady „równości broni” na gruncie prawa polskiego powinno dotyczyć możliwości zapoznania się przez podejrzanego i jego obrońcę z dowodami powołanymi we wniosku.

3. Podstawy do stosowania tymczasowego aresztowania i przedłużania stosowania tego środka

Podstawowym polem, na którym jawią się „nadużycia” w stosowaniu, czy też przedłużaniu stosowania tymczasowego aresztowania, jest norma zawarta w art. 258 par. 2 k.p.k.. Daje ona podstawę do dowolnego stosowania tymczasowego aresztowania wobec osób, którym (w odniesieniu do pierwszej wymienionej w przepisie kategorii) postawiono zarzut, bądź przeciwko którym sporządzono akt oskarżenia, wskazujący na materialnoprawny przepis, w którym górna granica ustawowego zagrożenia przekracza osiem lat.

Niejednokrotnie zdarza się, a zdarzało zwłaszcza w minionych dwóch latach, że Prokurator w postanowieniu o przedstawieniu zarzutu, bądź w akcie oskarżenia, sformułował zarzut (wskazywał na przepis) znacznie przewyższający swą kryminalną zawartością rzeczywisty czyn oskarżonego. Ma to wielokrotnie odzwierciedlenie w uprzedzeniu o możliwości zmiany kwalifikacji czynu i późniejszym wyrokowaniu z przypisaniem czynu określonego w innym, „łagodniejszym” artykule. Jednak do czasu ogłoszenia wyroku podstawą ciągle może być ów formalny przepis. Na tym tle rodzi się wiele nadużyć i wielokrotnie tymczasowe aresztowanie, wygodne dla Sądu, stosowane jest właśnie na bazie art. 258 par. 2 k.p.k.. Uważam, że zasadną byłaby taka modyfikacja brzmienia tego przepisu, która wymagałaby od Sądu odniesienia się do materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie także na etapie orzekania w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania i wskazania, czy na bazie tego materiału istnieją przesłanki do tego, by uznać, że danemu oskarżonemu na obecnym etapie orzekania grozi orzeczenie surowej kary, której granica wynosi co najmniej 8 lat. Pozostawienie obecnego brzmienia art. 258 par. 2 k.p.k. będzie skutkowało

dalszym stosowaniem tymczasowego aresztowania bez rzeczowego uzasadnienia i bez możliwości rzeczywistego zaskarżenia postanowień w tym przedmiocie przez oskarżonego, bądź jego obrońcę. Stosowanie tymczasowego aresztowania w tym trybie winno być rozważane nie wyłącznie formalnie, w granicach sformułowanego przez prokuratora zarzutu, a w granicach realnie zagrażającej oskarżonemu na danym etapie postępowania kary i surowości tej kary, a nie kary formalnie surowej, wynikającej z górnej ustawowej granicy określonej w materialnym przepisie wskazanym w postanowieniu o przedstawieniu zarzutu, bądź w akcie oskarżenia.

Można w tym miejscu posłużyć się sformułowaniem zawartym w art. 259 par. 2 k.p.k. mówiącym o tym, że „tymczasowego aresztowania nie stosuje się, gdy na podstawie okoliczności sprawy można przewidywać, że” oskarżonemu nie będzie groziła surowa kara, przekraczająca osiem lat pozbawienia wolności.

4. Kilka uwag odnośnie procedury

Norma zawarta w art. 249 par. 3 k.p.k. zdanie drugie stanowi o dopuszczeniu do udziału w przesłuchaniu ustanowionego obrońcę, jeżeli się stawi; dalej stanowi, że zawiadomienie obrońcy nie jest obowiązkowe, chyba, że oskarżony o to wnosi, a nie utrudni to przeprowadzenia czynności. Można zrozumieć intencję prawodawcy, która sprowadza się do tego, by nie wykreować przepisu, który powodowałby przeszkody (w postaci konieczności sprowadzania obrońcy, co nie zawsze jest możliwe) nie do opanowania przez wymiar sprawiedliwości. Jednak konieczność zawiadamiania o posiedzeniu ustanowionego obrońcy tylko na żądanie oskarżonego jest zbyt ostrożnością i również prowadzi do nieuprawnionego ograniczenia prawa do obrony oskarżonego. Oskarżony nie musi wiedzieć (i zazwyczaj nie wie) o tym, że jeśli nie zażąda stanowczo (na tyle, by Sąd ujął to w protokole) obecności obrońcy, nie zostanie on nawet powiadomiony o posiedzeniu. Stąd uważam, że przepis ten winien być zmieniony tak, by zawiadomienie ustanowionego obrońcy było każdorazowo obowiązkowe.

Uważam także, że norma zawarta w art. 254 par. 3 k.p.k. jest naruszeniem prawa do obrony. Skoro oskarżonemu ogranicza się już prawo do składania wniosków do częstotliwości trzymiesięcznej, jest nadużyciem rozpoznawanie zażaleń na postanowienia zapadające w trybie określonym art. 254 par. 1 k.p.k. przez sędziów z tego samego Sądu.

CZĘŚĆ VI

Małgorzata Wasylczuk

Sędzia Sądu Okręgowego w Warszawie – Stowarzyszenie IUSTITIA

„Stosowanie tymczasowego aresztowania w Polsce. Analiza i rekomendacje”

1. Jakość materiału dowodowego przedstawianego sądowi na etapie stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym.

Oceniając jakość materiału dowodowego przedstawianego sądowi na etapie stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym należy mieć na względzie, że stosowanie tymczasowego aresztowania, podobnie jak i pozostałych środków zapobiegawczych służyć ma zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania karnego. Zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania oznacza stworzenie przez organ prowadzący je takich warunków, że postępowanie to przebiega w sposób określony przez ustawę procesową, zmierzając ku osiągnięciu jego celów, ogólnie określonych w art. 2 kpk.

Z tego też względu ogólną przesłanką stosowania tymczasowego aresztowania jest ustalenie, że zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo.

Dotychczasowe orzecznictwo sądowe, a także poglądy przedstawicieli doktryny utrwały stanowisko, iż na etapie stosowania środków zapobiegawczych nie jest konieczne ustalenie prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa przez danego podejrzanego w takim stopniu, który prowadziłby do przypisania mu tego przestępstwa w wyroku. Celem postępowania w przedmiocie stosowania bądź przedłużenia stosowania środków zapobiegawczych nie jest merytoryczna ocena dowodów zgromadzonych w sprawie i ustalenie czy podejrzany dopuścił się zarzucanych mu czynów, a jedynie rozważenie czy dowody te stwarzają stan prawdopodobieństwa o jakim mowa w art. 249 § 1 k.p.k.

Zaprezentowane poglądy godne są akceptacji, jednakże nie mogą one prowadzić do aprobowania niekompletności i uproszczeń materiału dowodowego przedstawianego przez prokuratora, albo zbierania dowodów w sposób niezgodny z przepisami prawa procesowego.

Praktyka sądowa w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania na etapie postępowania przygotowawczego wskazuje na to, że co do zasady – w zdecydowanej większości spraw dowody zaprezentowane sądowi na etapie składania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania są na tyle kompletne, że spełniają wymóg dużego prawdopodobieństwa popełnienia przez podejrzanego przestępstwa.

Niepokojącym symptomem ostatnich dwóch lat było konstruowanie wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania w oparciu o pomówienia rzekomych współsprawców, albo na podstawie dowodów pośrednio uzyskanych w innych postępowaniach. Na etapie rozpoznawania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania dość trudno sądowi było zweryfikować wartość takich dowodów.

Dokonyjąc analizy materiału dowodowego na etapie stosowania tymczasowego aresztowania nie można zapomnieć o ocenie dowodów w kontekście istnienia przesłanek szczególnych stosowania tego środka, o których mowa w art. 258 § 1 kpk.

Wymieniona w powołanym przepisie obawa ucieczki lub ukrywania się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu, musi być uzasadniona. Materiał dowodowy musi, zatem dostarczać przesłanek do oceny, iż taka obawa zachodzi.

W praktyce sądowej okolicznością, która z reguły jest prawidłowo udowodniona, jest brak stałego miejsca pobytu w kraju osoby podejrzanej. Dowodem takim jest informacja z bazy PESEL, potwierdzona informacją policyjną, a czasem zeznaniami świadków.

Niemożność ustalenia tożsamości podejznanego jako okoliczność stanowiąca przesłankę do zaistnienia obawy ucieczki lub ukrywania się w praktyce sądowej zdarza się stosunkowo rzadko. Nie mniej jednak z reguły jest to okoliczność prawidłowo udowodniona, z wykorzystaniem dostępnych na wczesnym przecież etapie środków dowodowych.

Jeżeli jednak podejrzany jest osobą o ustalonej tożsamości i posiadającą w kraju stałe miejsce pobytu, na etapie stosowania tymczasowego aresztowania w zasadzie dowody, które miałyby wskazywać na uzasadnioną obawę ucieczki lub ukrywania nie są przedstawiane.

Prowadzi to do sytuacji, w których dowody na poparcie wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania na podstawie tej przesłanki szczególnej zastępowane są domniemaniami niedopuszczalnymi w postępowaniu karnym.

Kolejną szczególną przesłanką stosowania tymczasowego aresztowania jest uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne.

Udowodnienie istnienia obawy matactwa wymaga dokonania analizy materiału dowodowego przez pryzmat jego treści, a także metod jego gromadzenia. Tak, więc dla oceny jakości dowodów przez pryzmat tej przesłanki szczególnej znaczenie ma wartość dowodów oceniana w taki sam sposób, jak przy ustalaniu prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa. Obawa matactwa wszak nie musi wynikać na przykład z wyraźnych stwierdzeń świadka o obawach przed wpływami podejznanego, ale może wynikać z depozycji przesłuchiwanych osób na okoliczności zdarzenia objętego postępowaniem karnym.

Jakość materiału dowodowego uzasadniającego stosowanie tymczasowego aresztowania na podstawie zagrożenia surową karą, to jest przesłanki szczególnej, o której mowa w art. 258 § 2 kpk, także musi być oceniana na podstawie tych samych kryteriów, które dotyczą przesłanki ogólnej. Jeśli bowiem materiał dowodowy dostarczy podstaw do dużego prawdopodobieństwa, że podejrzany popełnił zbrodnię lub występki zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, spełniony jest podstawowy warunek stosowania najsurowszego środka zapobiegawczego. Jednakże o zaistnieniu przesłanki, o której mowa art. 258 § 2 kpk nie może decydować wyłącznie zagrożenie ustawowe, ale realność wymierzenia surowej kary. Ta przesłanka natomiast wymaga uzasadnienia dowodowego. Stwierdzić trzeba, że na etapie stosowania tymczasowego aresztowania z reguły wartość dowodów wskazujących na prognozę surowej kary jest nikła. Zazwyczaj w tej fazie postępowania brak jest podstawowych dowodów, takich jak choćby informacje o karalności, czy dane osobopoznawcze.

Zgodnie z art. 258 § 3 kpk tymczasowe aresztowanie może wyjątkowo nastąpić także wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, a zwłaszcza, gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził.

W praktyce sądowej wykorzystanie tej przesłanki jest stosunkowo rzadkie. Z reguły jednak dowody, które ją uzasadniają mają dużą wartość i są prawidłowo weryfikowane.

2. Jakość uzasadnień postanowień sądu o zastosowaniu tymczasowego aresztowania na etapie postępowania przygotowawczego.

Przeprowadzając analizę uzasadnień postanowień sądu o zastosowaniu tymczasowego aresztowania należy przypomnieć wymogi ustawowe zawarte w art. 251 § 3 kpk.

Zgodnie z treścią tego przepisu w uzasadnieniu postanowienia powinno się znaleźć przedstawienie dowodów świadczących o popełnieniu przez oskarżonego przestępstwa, przytoczenie okoliczności wskazujących na istnienie podstaw i konieczności stosowania środka, wskazania, dlaczego nie uznano za wystarczające zastosowanie innego, łagodniejszego środka.

Należy również pamiętać, iż stosowanie tymczasowego aresztowania odbywa się na wstępnym etapie postępowania karnego (gdzie nie istnieje pełna wewnętrzna jawność procesu) i służyć ma zabezpieczeniu jego toku. Oznacza to, że przedstawienie dowodów świadczących o popełnieniu przez oskarżonego przestępstwa, nie musi polegać na wskazywaniu konkretnych (w przypadku dowodów osobowych – imiennie określonych) dowodów. Chodzi, bowiem o ich „przedstawienie”, np. ogólnie jako zeznania świadków, opinia eksperta, oględziny miejsca zdarzenia, okazanie podejrzanego. Zbyt wczesne ujawnienie dowodów może w niektórych przypadkach zniweczyć cel stosowania tymczasowego aresztowania, jakim jest zabezpieczenie dalszego toku postępowania karnego. Z drugiej jednak strony przedstawienie dowodów winno się odbywać z poszanowaniem podstawowych zasad procesu, takich jak domniemanie niewinności i prawo do obrony.

Przytoczenie okoliczności wskazujących na istnienie podstaw stosowania środka oznacza wskazanie tych faktów, w oparciu, o które wysnuto uzasadnione obawy, będące podstawami szczególnymi stosowania środków zapobiegawczych. Chodzi o powołanie się na dokonane ustalenia, z których może zasadnie wynikać określona podstawa danego środka zapobiegawczego i potrzeba jego stosowania. Ustalenia dotyczące podstaw – w odróżnieniu od tych, które świadczyć mają o dużym prawdopodobieństwie popełnienia przez podejrzanego (oskarżonego) przestępstwa – mogą opierać się także na dowodach swobodnych.

Praktyka sądów w zakresie uzasadniania postanowień w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania wskazuje, iż stoją one na coraz wyższym poziomie merytorycznym, choć ciągle istnieją mankamenty.

Uzasadnienia postanowień odnoszące się do ogólnej przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania nadal jednak są zbyt ogólnikowe.

Sądy odwołują się do „całości kształtu zebranego materiału dowodowego”, co w praktyce uniemożliwia weryfikację poszczególnych dowodów tak z punktu widzenia prawa podejrzanego do rzetelnej obrony, jak i przez pryzmat ewentualnej kontroli odwoławczej.

To niewątpliwe uchybienie ma swoje źródło między innymi w tym, iż czas pozostawiony sądom na analizę materiału dowodowego, przeprowadzenie niezbędnych czynności procesowych i wreszcie sporządzenie postanowienia jest stosunkowo krótki. Niejednokrotnie natomiast materiał dostarczony sądom jest dość obszerny i wymagający znacznej ilości czasu na zapoznanie się z nim.

W tym miejscu podnieść też trzeba, iż niezależnie od merytorycznej jakości materiału dowodowego stanowiącego podstawę wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, która to okoliczność ma niewątpliwie wpływ na jakość uzasadnienia postanowienia sądu w aspekcie przesłanki ogólnej, nie można nie dostrzegać wpływu technicznej strony materiału dowodowego na jakość uzasadnienia postanowień. Ten etap postępowania karnego, na którym stosowane jest tymczasowe aresztowanie najczęściej charakteryzuje się tym, iż materiał dowodowy nie tylko jest jeszcze niekompletny, ale i nieuporządkowany (np. brak kart przeglądowych, brak numeracji kart, itp.). Owo nieuporządkowanie wydłuża czas zapoznawania się z materiałami postępowania przygotowawczego, a następnie powoduje trudności w powołaniu dowodów, które stanowią o istnieniu dużego prawdopodobieństwa popełnienia przez podejrzanego przestępstwa.

Najliczniejsze uchybienia w zakresie motywacji postanowień o zastosowaniu tymczasowego aresztowania dotyczą wskazania podstaw szczególnych stosowania środka.

Uchybienia te można podzielić na dwie kategorie. Do pierwszej kategorii należy zaliczyć zastępowanie wymogu wskazania faktów stanowiących o istnieniu danej przesłanki szczególnej przytoczeniem treści przepisu, albo ogólnikowe określenie danej okoliczności. Do drugiej kategorii uchybień należy nie rozróżnianie poszczególnych przesłanek szczególnych tymczasowego aresztowania i powoływanie się przy ich uzasadnianiu na te same okoliczności faktyczne. Najwięcej problemów w przedstawieniu uzasadnienia stwarza obawa matactwa (art. 258 § 1 pkt 2 kpk) i zagrożenie surową karą (art. 258 § 2 kpk).

Jakość uzasadnienia postanowienia sądu w zakresie przesłanek szczególnych jest także pochodną jakości przedstawionego materiału dowodowego.

Niezależnie jednak od jakości materiału dowodowego – pod względem merytorycznym oraz „technicznym”, obowiązkiem sądu jest dbałość o najwyższą jakość uzasadnienia decyzji o zastosowaniu najsurowszego środka zapobiegawczego nie tylko wobec obowiązku wynikającego z art. 251 § 3 kpk, statującego ustawowe minimum, ale także wobec zasady prawa do rzetelnej obrony.

Wydaje się, że obowiązujący stan prawny, dotyczący wymogów co do treści uzasadnienia postanowienia o tymczasowym aresztowaniu jest wystarczający do realizacji gwarancji procesowych podejrzanego z jednej strony i realizacji celu stosowania środków zapobiegawczych (zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania) z drugiej strony. **Postulować jedynie należy przestrzeganie przez sądy przepisów prawa i respektowania ugruntowanej linii orzecznictwa sądowego w tym zakresie.**

3. Przedłużenie tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym – wybrane aspekty.

Zgodnie z treścią art. 263 § 1 kpk przedłużenie tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym na okres dłuższy niż 3 miesiące może nastąpić tylko w sytuacjach wyjątkowych, gdyż art. 263 § 2 mówi o „szczególnych okolicznościach” sprawy, które powodują, że nie można ukończyć dochodzenia czy śledztwa w terminie 3 miesięcy.

Muszą to być powody niezawinione przez organ prowadzący postępowanie, stanowiące przeszkody, których usunięcie nie było możliwe, mimo należytej staranności tego organu. Mogą to być okoliczności najróżniejszego rodzaju, w tym także wymienione w art. 263 § 4. Okoliczności te muszą dotyczyć osoby, wobec której ma być stosowane albo

przedłużane tymczasowe aresztowanie, a przedłużanie tymczasowego aresztowania nie może następować automatycznie jako rezultat przewlekłości postępowania i rozszerzenia jego zakresu podmiotowego.

Ustawowe przesłanki przedłużenia tymczasowego aresztowania zakładają, zatem dalsze istnienie podstawy ogólnej w postaci dużego prawdopodobieństwa popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu przestępstwa, a także istnienie podstaw szczególnych, o których mowa w art. 258 kpk., a dopiero w następnej kolejności zaistnienie wymienionych wyżej przyczyn kontynuacji izolacyjnego środka zapobiegawczego.

Rozstrzygnięcie kwestii przedłużenia tymczasowego aresztowania musi rozpocząć się, zatem od oceny zaprezentowanych dowodów pod kątem ustalenia aktualności dużego prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa. Z reguły etap postępowania, na którym składany jest wniosek o przedłużenie tymczasowego aresztowania jest etapem, na którym materiał dowodowy jest już w znacznej mierze zweryfikowany i pogłębiony. Zdarzają się jednak wypadki, iż treść materiału dowodowego zupełnie obala tezę o owym prawdopodobieństwie. **Przywołując, zatem ewentualne istnienie podstawy ogólnej sąd ma obowiązek odnosić się do dowodów aktualnych w danym momencie.**

Praktyka sądowa dowodzi, iż weryfikacja dowodów w omawianym kontekście jest dość pobieżna i ogranicza się do stwierdzenia, że nie ustały przesłanki, dla których zastosowano tymczasowe aresztowanie.

Podobna formuła stosowana jest w odniesieniu do szczególnych przesłanek tymczasowego aresztowania. Praktyka taka może być zaakceptowana o ile rzeczywiście wszystkie przesłanki pozostają aktualne, a dynamika postępowania nie wpłynęła w żaden sposób na ich istnienie. Bez względu jednak na stosowanie formuł motywacyjnych obowiązkiem sądu jest badanie czy, a jeśli tak to, które z przesłanek skutkujących tymczasowym aresztowaniem w danym momencie istnieją. Pamiętać, bowiem należy, iż celem tymczasowego aresztowania jest wyłącznie zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania.

Analiza praktyki sądowej wskazuje, iż w niektórych przypadkach, w których złożono wniosek o przedłużenie tymczasowego aresztowania nie tylko nie istniały przesłanki szczególne (np. zmieniono podejrzanemu zarzut, kwalifikując czyn z przepisu skutkującego łagodniejszym zagrożeniem – co oznaczało ustanie groźby surowej kary; zabezpieczono wszystkie dowody ze źródeł osobowych, w tym na przykład przy zastosowaniu art. 316 kpk, co oznaczało ustanie obawy matactwa), ale także rodzaj czynności, które należało wykonać nie wymagał zabezpieczenia przez środek o charakterze izolacyjnym (np. sporządzenie opinii przez biegłych na podstawie zabezpieczonego uprzednio i przebadanego materiału). Obowiązkiem sądu jest również ustalenie z jakich przyczyn postępowanie przygotowawcze nie zostało zakończone w terminie dotychczasowego stosowania tymczasowego aresztowania. **Przepis wymaga, bowiem dla kontynuowania tymczasowego aresztowania zaistnienia okoliczności szczególnych – niezależnych od organu prowadzącego postępowanie.**

Praktyka orzecznicza wskazuje, iż właśnie w związku z tą kwestią występuje najwięcej uchybień.

W pierwszej kolejności ponieść należy, iż jak się wydaje uregulowanie zawarte w art. 263 § 2 kpk, zawierające pojęcie „szczególnych okoliczności” nie jest wystarczająco dookreślone. Choć oczywiście na gruncie tego przepisu ukształtowało się już dość bogate orzecznictwo sądowe, ustalające kryteria ustalenia owych szczególnych okoliczności, to jednak

z uwagi na przedmiot regulacji (podstawa pozbawienia wolności) wydaje się zasadnym postulat nowelizacji przepisu. **Dążyć należy do jak najbardziej ścisłego wskazania przyczyn, pozwalających na kontynuowanie pozbawienia wolności w ramach środka zapobiegawczego, wzorem rozwiązania zawartego w § 4 art. 263 kpk.**

Posłużenie się przez ustawodawcę klauzulą ocenną, w praktyce powoduje, iż „szczególne okoliczności” stały się regułą – okolicznościami niemalże zwyczajnymi.

Analiza akt spraw, w których złożono wnioski o przedłużenie tymczasowego aresztowania prowadzi do wniosku, iż po zastosowaniu wobec podejrzanego tymczasowego aresztowania w niemal 50% spraw dynamika postępowania znacząco spadła w stosunku do pierwszego etapu, a w niektórych przypadkach można było stwierdzić nawet zupełną bezczynność.

Należy odnotować brak dbałości prokuratora o jakość wniosku o przedłużenie tymczasowego aresztowania. Niska jakość wniosków nie rodzi żadnych negatywnych konsekwencji dla prokuratora, wszak sąd z urzędu bada przesłanki ewentualnego dalszego stosowania tymczasowego aresztowania. Wnioski charakteryzują się wysokim stopniem ogólności w zakresie odwołania do faktów i dowodów. Często podniesione w nich okoliczności są powieleniem argumentów zawartych we wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania bez odniesienia do aktualnego etapu postępowania. Trudno również w zdecydowanej większości wniosków doszukać się wytłumaczenia dla dotychczasowego nieukończenia postępowania, a wreszcie argumentów przemawiających za takim a nie innym terminem, do którego środek zapobiegawczy powinien trwać.

Ta ostatnia kwestia, a więc uzasadnienie okresu przedłużenia aresztu należy też do przedmiotu najczęstszych uchybień w zakresie motywów decyzji sądu o przedłużeniu środka. Brak dostępu do planu dalszych czynności postępowania przygotowawczego utrudnia, a czasem wręcz uniemożliwia sądowi odniesienie się do konkretnych czynności, które miałyby być zabezpieczone izolacją podejrzanego.

Oceniając, zatem przedłużanie tymczasowego aresztowania na etapie postępowania przygotowawczego zasadnym wydaje się postulowanie dalszych zmian legislacyjnych, które przede wszystkim sprecyzowałyby okoliczności pozwalające na przedłużenie tymczasowego aresztowania, a także obliowały prokuratora do dbałości o jakość materiału dowodowego w kontekście przesłanek przedłużenia aresztu i jakość wniosku, łącznie z obowiązkiem przedstawienia – do wiadomości sądu, precyzyjnego planu czynności postępowania przygotowawczego i okoliczności wskazujących na konieczność zabezpieczenia tych właśnie czynności środkiem zapobiegawczym o charakterze izolacyjnym.

4. Udostępnianie akt podejrzanemu i jego obrońcy na etapie stosowania i przedłużania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym.

Analizując problematykę dostępności akt postępowania przygotowawczego w toku stosowania lub przedłużania tymczasowego aresztowania należy mieć na uwadze cel i zasady prowadzenia postępowania przygotowawczego oraz uregulowanie zawarte w art. 156 § 5 kpk.

Postępowanie przygotowawcze jest, a w każdym razie powinno być procesem dynamicznym, w trakcie którego gromadzone są dowody służące wyjawieniu prawdy materialnej. Wymaga ono, zatem swoistej dyskrekcji i zabezpieczenia, co pozostaje w korelacji z przesłankami stosowania tymczasowego aresztowania.

Z drugiej jednak strony prawo do rzetelnej obrony wymaga, aby osoba podejrzana (i ewentualnie obrońca) знаła dowodową osnowę stawianych jej zarzutów. Wydaje się, iż przepis art. 156 § 5 kpk daje gwarancję zarówno realizacji naczelných celów postępowania karnego, jak i prawa do obrony. Jest rzeczą oczywistą, iż gospodarzem postępowania przygotowawczego jest prokurator i on jest podmiotem, który wyraża zgodę na udostępnienie akt tego postępowania podejrzanemu i jego obrońcy, także w sytuacji, w której są one kierowane do sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Pewne kłopoty może natomiast rodzić rozwiązanie zawarte w art. 159 kpk. Oczywiście nie są to wątpliwości dotyczące samej możliwości zaskarżenia decyzji o odmowie udostępnienia akt, ani też w odniesieniu do organu właściwego do rozpoznania zażalenia. Rzecz sprowadza się, bowiem do praktycznych aspektów stosowania wymienionych wyżej przepisów postępowania.

Praktyka sądowa, na etapie stosowania i przedłużania tymczasowego aresztowania prowadzi do wniosku, iż udostępnianie akt podejrzanemu bądź jego obrońcy zdarza się zupełnie sporadycznie.

Dokonałam przeglądu 15 spraw, w których stosowany lub przedłużany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania. W 13 sprawach (a były to sprawy o bardzo różne przestępstwa – także zbrodnie zabójstwa) ani podejrzany, ani obrońca nie składał wniosku o udostępnienie akt postępowania przygotowawczego.

W jednej ze spraw m.in. o przestępstwa z art. 286 § 1 kk w zw. z art. 294 § 1 kk, w której materiał dowodowy został zebrany w 60 tomach akt, wniosek taki został przez obrońcę złożony na etapie rozpoznawania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Zgody nie wydano, uzasadniając decyzję „dobrem śledztwa”. Zażalenie nie zostało uwzględnione, przy czym rozpoznanie zażalenia nastąpiło już po wydaniu przez sąd postanowienia o tymczasowym aresztowaniu.

Przykład tej sprawy wskazuje na to, że zdeterminowanie rozpoznania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania terminami, powoduje, iż rozpoznanie zażalenia na odmowę udostępnienia akt jest niemożliwe w rzeczywistości przed rozpoznanem wniosku o zastosowanie aresztu.

Należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden praktyczny aspekt tej sprawy. Zakładając nawet wyrażenie przez prokuratora zgody na udostępnienie akt obrońcy, to obszerność materiału dowodowego uniemożliwiłaby w rzeczywistości rzetelne zapoznanie się z materiałami obrońcy i sądowni.

W innej sprawie doszło do wyrażenia zgody na wgląd do akt przez obrońcę na etapie składania zażalenia na postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania. Analiza treści zażalenia złożonego w tej sprawie prowadzi do wniosku, iż zapoznanie się przez obrońcę z aktami na tym etapie rzeczywiście posłużyło realizacji prawa do obrony – wskazane zostały, bowiem argumenty, które w istocie doprowadziły do zmiany postanowienia poprzez skrócenie czasu tymczasowego aresztowania.

Reasumując: mając na uwadze charakter postępowania przygotowawczego i jego dynamikę, a także nie kwestionując zasady, iż gospodarzem tego etapu postępowania karnego jest prokurator należy postulować szerszy dostęp obrońców i podejrzanych do akt, z tym, że o ile na wstępnym etapie (stosowania aresztu) dostęp ten może doznawać większych ograniczeń, o tyle na etapie przedłużania aresztu (a na pewno kolejnych przedłużeń) **znajomość materiału dowodowego stanowiącego podstawę pozbawienia wolności winna być dla podejrzanego i jego obrońcy możliwie najszersza.**

5. Odszkodowanie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie.

Zagadnienie odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie, na podstawie akt 15 spraw, rozpatrywane było przez pryzmat ustalonych w orzecznictwie przesłanek niewątpliwiej niesłuszności aresztowania w rozumieniu art. 552 § 4 kpk.

Do tych przesłanek zaliczyć należy:

- brak uprawdopodobnienia faktu popełnienia przestępstwa;
- zupełną bezpodstawność faktyczną albo prawną niedopuszczalność;
- zastosowanie aresztowania w wyniku ustaleń dokonanych na podstawie dowodów uzyskanych wbrew prawu
- nieuchylenie tymczasowego aresztowania, mimo zaistnienia okoliczności to nakazujących określonych w art. 253 § 1 kpk;
- stosowanie (przedłużanie) gdy z okoliczności sprawy wynikało, że orzeczenie bezwzględnej kary pozbawienia wolności w świetle dyrektyw określonych w art. 53 k.k. nie wchodziło w grę, a nie zachodziły okoliczności, o których mowa w art. 259 § 4 kpk;
- tymczasowe aresztowanie zostało zastosowane w postępowaniu, które winno ulec umorzeniu z powodu okoliczności wyłączających ściganie określonych w art. 17 kpk;
- zastosowanie (przedłużenie) tymczasowego aresztowania przez nieuprawniony do tego sąd;
- pozbawienie wolności mimo nieprzedłużenia okresu tymczasowego aresztowania;
- uniewinnienie nawet wówczas, gdy zastosowanie miała reguła określona w art. 5 § 2 kpk;
- umorzenie postępowania na podstawie art. 17 § 1 kpk;
- stosowanie aresztowania mimo stanu zdrowia.

W dwóch analizowanych sprawach niesłuszność tymczasowego aresztowania dotyczyła etapu stosowania środka. W jednej ze spraw brak było jakichkolwiek faktycznych podstaw, uprawdopodobniających zarzut postawiony wnioskodawczyni, a w dodatku opis czynu nie zawierał znamion żadnego przestępstwa. W drugiej ze spraw zastosowano tymczasowe aresztowanie wobec wnioskodawcy pomimo przedawnienia karalności zarzucającego mu przestępstwa na etapie stosowania środka zapobiegawczego.

W jednej ze spraw niewątpliwą niesłuszność tymczasowego aresztowania wynikała z przedłużenia tymczasowego aresztowania przez niewłaściwy sąd.

W pozostałych sprawach ocena, iż nastąpiło niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie odbyła się przez pryzmat orzeczenia kończącego proces. Mianowicie – wydano wyroki uniewinniające. W zdecydowanej większości tych spraw podstawą uniewinnienia było stosowanie reguły z art. 5 § 2 kpk.

Analizowana ilość akt nie może oczywiście stanowić reprezentatywnej próby, daje jednak pewien ogłęd problemu. Można mianowicie pokusić się o stwierdzenie, że do oceny, iż tymczasowe aresztowanie było niewątpliwie niesłuszne dochodzi w sytuacji, w której

dopiero ostateczny wynik postępowania wykazał, że oskarżony nie ponosi odpowiedzialności karnej.

W ocenianych sprawach okres pozbawienia wolności wynosił od 1 miesiąca do 6 miesięcy. W jednej sprawie, w której wyrok uniewinniający zapadł dopiero w wyniku trzeciego rozpoznania sprawy tymczasowe aresztowanie trwało prawie 11 miesięcy. Okres tymczasowego aresztowania musi być oczywiście badany łącznie z przesłanką warunkującą uznanie aresztu z niewątpliwie niesłuszny. Tylko w jednej sprawie – w której tymczasowe aresztowanie trwało niemal miesiąc – a już w momencie stosowania tymczasowego aresztowania karalność czynu uległa przedawnieniu można mówić o rażącym bezprawnym pozbawieniu wolności. W pozostałych przypadkach niezasadność tymczasowego aresztowania na etapie jego stosowania wymagała dokonania ocen.

Reasumując: na podstawie akt postępowań w przedmiocie odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie należy postulować przede wszystkim o staranną i rzetelną ocenę materiału dowodowego w aspekcie ogólnej przesłanki z art. 249 § 1 kpk na każdym etapie postępowania i niezwłoczne podejmowanie decyzji o uchyleniu aresztu, gdy pojawią się przesłanki do odstąpienia od stosowania tego środka.

CZĘŚĆ VII

Marlena Gilewicz

Naczelnik Wydziału Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości

Analiza statystyczna zagadnień związanych z tymczasowym aresztowaniem

W związku z dotychczasowymi konsultacjami dot. stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce, w szczególności na tle informacji na temat długości trwania tymczasowego aresztowania w związku z zaleceniami Komitetu Ministrów Rady Europy zawartymi w *Tymczasowej Rezolucji KM/ResDH (2007)75 (...) dotyczącej nadmiernej długości aresztów tymczasowych w Polsce*, uprzejmie informuję, że niezmiernie ważne jest podjęcie określonych działań w przedmiotowej sprawie.

Poniżej przedstawia się próbę analizy obecnego stanu przepisów regulujących stosowanie tymczasowego aresztowania w oparciu o kodeks postępowania karnego i przepisy wykonawcze, wynikającą z wiedzy o:

- 1) procedurze kodeksu postępowania karnego,
- 2) niejednolitości stosowania tej procedury,
- 3) rozbieżności przepisów wykonawczych między jednostkami organizacyjnymi resortu nie wynikającymi z zadań,
- 4) prowadzeniu rejestracji w niedoskonały, częściowo nieprofesjonalny sposób, przede wszystkim i w dużej mierze – niezdefiniowany,
- 5) niejednolitym zapotrzebowaniu na informacje i dane z omawianego przedmiotu.

Rozbieżność zapotrzebowań zależy od pionu, który funkcjonuje pod rządami Ministra właściwego do spraw sprawiedliwości: prokuratury, sądownictwa i więziennictwa, jak i zakresu szczegółowości informacji. Powoduje to, że także zbiory cech są rozbieżne, w związku z przesunięciem w czasie etapów postępowania, a więc nieporównywalne.

Dane statystyczne zbierane w Wydziale Statystyki w Departamencie Organizacyjnym Ministerstwa Sprawiedliwości zawierają informacje pochodzące z różnie zdefiniowanych źródeł danych, różnych jednostek organizacyjnych resortu ministra właściwego do spraw sprawiedliwości, różnych okresów czasowych, typów i etapów postępowania, w tym z wykonywania orzeczeń przez zakłady karne, dotyczące danych wraz z listami gończymi i bez nich, o uchyleniach aresztów przez sąd, prokuratora itd. Są to dane statystyczne pozyskiwane z jednostek organizacyjnych wymiaru sprawiedliwości za pośrednictwem lub w formie:

- 1) sprawozdań:

MS-S5 w sprawach karnych i wykroczeniowych (dla sądów apelacyjnych, okręgowych i rejonowych),

MS-S6 w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji – według właściwości rzeczowej (dla sądów okręgowych i rejonowych),

- 2) MS-P1k dotyczące ewidencji spraw, czynności procesowych prokuratora w sprawach karnych, w tym w zakresie nadzoru sprawowanego nad postępowaniem

przygotowawczym prowadzonym przez Policję lub inne uprawnione organy (dla powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury wszystkich szczebli.

MS-ZK-5 roczne sprawozdanie o tymczasowo aresztowanych i skazanych według odbywania kary zasadniczej, zastępczej, rodzajów przestępstw, powrotności do przestępstw i wieku.

- 3) systemu KSiTA (Kartoteka Skazanych i Tymczasowo Aresztowanych) w Krajowym Rejestrze Karnym
- 4) systemu Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności Noe.NET w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej, w trakcie wdrażania
- 5) systemu informatycznego Prokuratury „Libra”, w trakcie wdrażania.

Opis danych statystycznych w sprawozdaniach i podstaw ich zbierania przedstawia się poniżej.

Sprawozdanie MS-S5 w sprawach karnych

1. z sądów apelacyjnych są to dane z kontrolki (Ar), do której wpisywane są podręczne dane o osobach aresztowanych w sprawach przekazanych do postępowania odwoławczego.

Zauważyć należy, że dane w sądach apelacyjnych są danymi wtórnymi do danych z sądów okręgowych, w których to jednostkach prowadzi się wykaz Ar, w którym – zgodnie z § 417 Zarządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej – rejestruje się osoby aresztowane będące do dyspozycji sądu, od daty wpływu sprawy do uprawomocnienia orzeczenia, a więc także w czasie, gdy trwa sprawa w postępowaniu odwoławczym.

2. z sądów okręgowych – prowadzi się zarówno wykaz Ar jak i kontrolkę (Ar) odpowiednio dla spraw, które dotyczą osób aresztowanych, przekazanych do dyspozycji sądu (I instancji), jak i w postępowaniu odwoławczym dla spraw, które wpływają z sądów rejonowych.
3. z sądów rejonowych – prowadzi się wykaz Ar, w którym rejestruje się osoby aresztowane przekazane do dyspozycji sądu.

W tym miejscu zauważyć należy, że aresztowanie może nastąpić także przez sąd w czasie rozprawy, a wówczas postanowienia rejestrowane są w wykazie Ar w sądach rejonowych i sądach okręgowych. W sądach apelacyjnych takiego urządzenia biurowego nie ma, zatem na tym szczeblu sądu nie dysponujemy informacją o ilości postanowień o tymczasowym aresztowaniu.

W innych urządzeniach ewidencyjnych Wykaz Kp rejestruje się (w sądach odpowiednich szczebli) postanowienia dotyczące przedłużenia tymczasowego aresztowania oraz pełne informacje z zakresu nadzoru sądu nad postępowaniem przygotowawczym, w tym w związku z tymczasowym aresztowaniem.

Niedoskonałością odrębnych (tj. niez informatyzowanych) ewidencji jest duży upływ czasu między prokuraturą a sądem i odwrotnie, lub w tych samych pionach oraz błędy ludzkie, w tym niedostateczne szkolenie. Zdarzają się sytuacje, że wnioski prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania (a więc jeszcze w postępowaniu przygotowawczym) są rejestrowane w wykazie Ar, w którym zapisuje się wyłącznie osoby przekazane do dyspozycji sądu, a więc już z aktem oskarżenia). Inną niedoskonałością jest, że w tym wykazie

nie rejestruje się ponownego postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztu wydanego wobec tej samej osoby, która była zwolniona z aresztu. Takie postanowienie jest postanowieniem nowym, jest to zatem rejestr postanowień, a nie osób.

Sprawozdanie MS-S6 w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (według właściwości rzeczowej) zarówno w sądach rejonowych jak i okręgowych zawiera informacje z repertorium K o osobach, które w momencie wydania wyroku przez sąd pierwszej instancji w danym okresie sprawozdawczym przebywały w areszcie. Niedoskonałością jest brak dalszej informacji, czy skazany był w dalszym ciągu aresztowany, czy pobyt w areszcie tymczasowym związany jest z przestępstwem, które wykazywane jest według określonych zasad jako podstawa orzeczenia.

Sprawozdanie MS-P1k – z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury z rejestru A wykazuje wszystkie rodzaje postanowień (w danym okresie sprawozdawczym), a więc wniosek do sądu o zastosowanie, o przedłużenie, przekazane przez sąd postanowienia i decyzje o zastosowaniu lub uchyleniu tymczasowego aresztowania itd. Dane zawarte w tym sprawozdaniu dotyczą postanowień wobec osób w związku z listami gończymi lub bez listów.

Niedoskonałością jest uwzględnianie wszystkich postanowień bez wiedzy czy odnoszą się do tych samych osób, lub czy są wydawane w tych samych sprawach. Wydanie postanowienia o poszukiwaniu listem gończym jest przesunięte w czasie w sprawie, w której wydano postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, stąd wykazywanie danych w danym okresie sprawozdawczym może nie być prawidłowe: zbiór postanowień osób poszukiwanych listami gończymi jest tylko w określonym zakresie zbieżny ze zbiorem postanowień o tymczasowych aresztowaniach. Nie jest doskonałe obliczenie stanu liczbowego aresztowanych, ponieważ następuje rozbieżność czasowa między datami postanowień (przez sąd) o aresztowaniu, a datami postanowień o uchyleniu tymczasowego aresztu (przez prokuraturę lub sąd).

Do rejestracji w rejestrze TA w systemie informatycznym „Libra” stosuje się przepisy jak w rejestrze A, a niedoskonałością jest, w trakcie wdrażania SIP „Libra”, że przy przekazaniu sprawy między jednostkami organizacyjnymi prokuratury stosującymi ten system i niestosującymi go, brak jest pełnej wymiany i uzupełniania informacji.

Niedoskonałością zasadniczą informacji o tymczasowym areszcie jest brak regulacji jednolicie zdefiniowanej stosowania przepisów o tymczasowym aresztowaniu. Są to akty wykonawcze różnej rangi, w związku z tym występują trudności w wygęzkwowaniu jednolitej i ciągłej obserwacji zjawiska.

Dane z **Centralnego Zarządu Służby Więziennej** przedstawiają stan liczbowy w danym dniu osadzonych w aresztach śledczych i zakładach karnych. Można uzyskać informacje o liczbie przyjętych i liczbie zwolnionych w danym okresie sprawozdawczym, jednak informacja także nie wynika z ciągłości i następstwa danych uzyskiwanych z prokuratur i sądów, gdyż stan jest daną najbardziej dynamiczną nawet w ciągu doby. W chwili obecnej brak jest danych statystycznych o długości trwania aresztu osób zwolnionych w danym okresie sprawozdawczym.

Monitoring tymczasowego aresztowania w sytuacji obecnego kształtu (a nie tylko brzmienia) przepisów wykonawczych i trwania korespondencji między organami stosującymi ten środek zapobiegawczy, jest także niedoskonały powodu rozbieżności kwalifikacji prawnej czynów przypisywanych na poszczególnych etapach postępowania. Wprawdzie zasady są jednakowe, ale rozpoznawanie spraw powoduje zmiany kwalifikacji, a na to nakładają się błędy ludzkie w wykonywaniu obowiązków rejestracyjno-statystycznych.

W tym miejscu zauważyć należy, że informacja niniejsza opisuje stosowanie tymczasowego aresztowania w powszechnych jednostkach organizacyjnych wymiaru sprawiedliwości, a funkcjonują również prokuratury i sądownictwo wojskowe, z którego zakresu nie przestawia się danych statystycznych mimo, iż są one informacją publiczną. Wykonywanie tymczasowych aresztowań stosowanych przez sądy wojskowe odbywa się w aresztach podległych Centralnemu Zarządowi Służby Więziennej.

W celu wykonania Tymczasowej Rezolucji KM/ResDH (2007)75 (...) dotyczącej wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w 44 sprawach przeciwko Polsce dotyczących nadmiernej długości aresztów tymczasowych, należy podjąć szereg działań wzajemnie uzupełniających się we współpracy wszystkich jednostek organizacyjnych wymiaru sprawiedliwości.

Wskazane byłoby dopracowanie zarówno definicji gromadzenia danych w przedmiotowym temacie, jak i sposobu szczegółowej rejestracji umożliwiającej uzyskanie pełnego przekroju i zasobu danych.

Do czasu podjęcia działań kompleksowych należałoby przede wszystkim zmienić sposób rejestracji:

I. w sądach powszechnych (wykaz Ar),

- w prokuraturze rejestr A w systemie papierowym (dla osób tymczasowo aresztowanych w toku śledztwa lub dochodzenia),
- w prokuraturze rejestr TA, gdy prowadzi się SIP „Libra”.

Istotne jest też, aby zmobilizować jednostki organizacyjne wymiaru sprawiedliwości do wzajemnej wymiany informacji o wszelkich wydanych postanowieniach dotyczących tymczasowego aresztowania, ściślej współpracować z Centralnym Zarządem Służby Więziennej, zgodnie z regulaminami i zarządzeniami Ministra o prowadzeniu urzędzeń biurowych.

Dodatkowo należałoby sprecyzować podmiotowość, tj. czy dane mają dotyczyć:

- postanowień czy osób,
- w związku z listami gończymi, czy z wyłączeniem listów gończych,
- faktycznego umieszczenia czy tylko wydanego postanowienia,
- ujęcia tymczasowego aresztu w związku z zatrzymaniem: czy liczyć czas łączny, czy tylko od postanowienia o tymczasowym aresztowaniu,
- sprawy, czy w związku z inną sprawą,
- niestosowania aresztu ze względu na stosowanie go w innej sprawie,
- uchylenia w trakcie aresztowania: czy ma być „odliczane” od czasu ogólnego trwania aresztu, czy liczyć osoby, czy postanowienia, a przy ponownym stosowaniu – czy wykazywać przyczyny poprzedniego zwolnienia,
- sposobu ewidencjonowania ewentualnie nieletnich, gdy przebywają w zakładach pop – osób poddanych leczeniu (zamiast tymczasowemu aresztowaniu) gdy wymaga tego stan zdrowia (art. 260 kpk).

Z tak zdefiniowanego celu, środki wyznaczone do jego osiągnięcia będą jednoznaczne. W wypadku dokładnego opisu podmiotowości tymczasowego aresztowania, uzyska się

wynik na początku statystyczny – ilościowy, jednak w na nowo zaprojektowanych wykazach będzie możliwe wyszukanie przyczyn stosowania aresztów, jego trwania, powiązań między etapami postępowania w sprawie (rozumianej jako działania od dnia zatrzymania do prawomocnego zakończenia sprawy). Można to osiągnąć tymczasowo na okres przejściowy od roku do dwóch lat, a w tym czasie, na bazie takiej ewidencji – projektować system informatyczny.

Należy zatem zbudować system informatyczny, ewentualnie oparty o jeden z wdrażanych systemów (NOE, „Libra”), lub zupełnie nowy poświęcony bieżącej wymianie informacji o aresztowanych osobach.

Przedsięwzięcie jest o tyle łatwe do zorganizowania, iż podstawowy przepis prawa, jakim jest Kodeks Postępowania Karnego, reguluje tryb postępowania aresztowego. Należałoby natomiast zharmonizować przepisy postępowania wykonawczego w taki sposób, aby system informatyczny był modułowy: dotyczył informacji o osobie, sprawie, czynie, poczynając od pierwotnej daty zatrzymania, aż do daty prawomocnego skazania lub innego zakończenia sprawy czy postępowania wobec osoby. Kolejne etapy postępowania i wymiana informatyczna informacji byłaby zapewniona drogą elektroniczną.

Uwzględniając powyższe niedoskonałości jako bazę zdefiniowaną do analizy koncepcji poprawnej budowy systemu informatycznego – po dokonaniu korekt – należy podjąć się zorganizowania takiego systemu.

Dane statystyczne Wydziału Statystyki Departamentu Organizacyjnego Ministerstwa SprawiedliwościMS – Wydział Statystyki
Polska**MS – P1k
SPRAWOZDANIE**

z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury dotyczące ewidencji spraw, czynności procesowych prokuratora w sprawach karnych oraz wnoszonych i rozpoznawanych w tych sprawach środków odwoławczych za 2007 r.

Dział 1.3.1. Środki zapobiegawcze stosowane w postępowaniach przygotowawczych – tymczasowe aresztowania

Wyszczególnienie (wiersze od 1 do 25 dot. osób, a wiersze od 26 do 35 dot. środków zapobieg.)	Ogółem w postę- powaniu przygotowawczym	W zakończonych postępowaniach wobec oskarżonych, co do których środek był stosowany w dacie wniesienia aktu oskarżenia
0	1	2
Tymczasowe aresztowania (osoby)		
pozostało z poprzedniego okresu sprawozdawczego	01 6 929	
w okresie sprawozdawczym		
wystąpiono do sądów z wnioskami		
o tymczasowe aresztowanie		
(w tym do listów gończych)	02 35 882	
sądy zastosowały tymczasowe aresztowanie		
(w tym do listów gończych)	03 31 543	
sądy zastosowały tymczasowe aresztowanie		
(z wyłączeniem zastosowanych do listów gończych)	04 22 903	
zaskarżono decyzje o odmowie tymczasowego aresztowania	05 1 397	
sądy drugiej instancji uwzględniły		
zażalenie prokuratora	06 196	
ujęto z listów gończych, przejęto		
z innych jednostek (sądów, prokuratur)	07 3 919	
razem (wiersze 04+06=07)	08 27 018	18 288
w tym aresztowano cudzoziemców	09 837	464
skierowano do sądu wnioski o przedłużenie		
okresu tymczasowego aresztowania	10 14 816	
w tym stosunku do osób ujętych z listów gończych	11 418	
sądy przedłużyły okres tymczasowego aresztowania	12 14 067	
w tym w stosunku do osób ujętych z listów gończych	13 384	
uchylono tymczasowe aresztowanie		
prokurator na podstawie art.		
253 § 1 kpk	14 6 739	
254 kpk	15 569	
sądy rozpoznały zażalenia osób tymczasowo aresztowanych	16 7 304	
sądy uchylili postanowienie na podstawie art. 252 § 1 kpk	17 1 239	
razem (wiersze 14+15+17)	18 8 547	
przekazano do		
sądów	19 18 440	
prokuratur	20 1 074	
inne przyczyny skreślenia z ewidencji	21 861	
w tym – sądy nie uwzględniły wniosków o przedłużenie okresów		
tymczasowego aresztowania	22 475	
razem (wiersze 18 do 21)	23 28 992	
stan ewidencyjny tymczas. aresztowanych w ostatnim dniu		
okresu sprawozd.	24 5 025	
razem (w. 01+08–23=w. 25 do 29)		
w tym:		
do 3 miesięcy	25 3 204	
powyżej 3 do 6 miesięcy	26 1 013	
powyżej 6 do 12 miesięcy	27 630	
powyżej 12 miesięcy do 2 lat	28 172	
powyżej 2 lat	29 6	

MS – Wydział Statystyki
Polska

MS – P1k
SPRAWOZDANIE

z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury dotyczące ewidencji spraw, czynności procesowych prokuratora w sprawach karnych oraz wnoszonych i rozpoznawanych w tych sprawach środków odwoławczych za 2007 r.

Dział 1.3.2. Środki zapobiegawcze stosowane w postępowaniach przygotowawczych – pozostałe środki

Wyszczególnienie		Ogółem w postępowaniu przygotowawczym	W zakończonych postępowaniach wobec oskarżonych, co do których środek był stosowany w dacie wniesienia aktu oskarżenia
0		1	2
Zastosowane inne środki zapobiegawcze			
ogółem (wiersze 02 do 06, 08 do 10)	01	61 764	47 372
poręczenie			
majątkowe	02	15 4231	12 000
osoby godnej zaufania	03	72	59
społeczne	04	33	25
dozór policji	05	33 813	26 966
zakaz opuszczania kraju			
ogółem	06	10 931	7 108
w tym połączony z zatrzymaniem paszportu lub innego dokumentu	07	4 199	2 369
zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu	08	339	167
powstrzymanie się od określonej działalności	09	411	275
powstrzymanie się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów	10	742	772

Dział 1.4. Czas trwania tymczasowego aresztowania w sprawach pozostających w toku oraz w zakończonych w okresie sprawozdawczym postępowaniach przygotowawczych

Wyszczególnienie	Liczba osób	
0	1	
Łączna liczba osób tymczasowo aresztowanych w sprawach pozostających w toku i w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w okresie sprawozdawczym (w. 01=w. 02+03=w. 04 do 14)	01	33 109
w tym tymczasowe aresztowanie zastosowano		
w poprzednich okresach sprawozdawczych	02	6 890
w okresie sprawozdawczym	03	26 219
Liczba osób tymczasowo aresztowanych według czasu trwania tymczasowego aresztowania (od daty jego zastosowania do daty jego uchylecia lub przekazania tymczasowo aresztowanego do dyspozycji innego organu bądź czas trwania w/w środka na koniec okresu sprawozdawczego)		
do miesiąca	04	6 557
pow. 1 do 2 mies.	05	6 398
pow. 2 do 3 mies.	06	9 154
pow. 3 do 4 mies.	07	2 475
pow. 4 do 5 mies.	08	2 304
pow. 5 do 6 mies.	09	2 093
pow. 6 do 9 mies.	10	2 316
pow. 9 mies. do roku	11	1 159
pow. roku do 1 roku i 6 mies.	12	459
pow. 1 roku i 6 mies. do 2 lat	13	165
ponad 2 lata	14	29

MS – Wydział Statystyki
Polska

MS – P1k
SPRAWOZDANIE

z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury dotyczące ewidencji spraw, czynności procesowych prokuratora w sprawach karnych oraz wnoszonych i rozpoznawanych w tych sprawach środków odwoławczych za 2007 r.

Dział 3.2.1. Udział prokuratora w postępowaniu sądowym w sprawach karnych (orzeczenia sądów pierwszej instancji)

Wyszczególnienie		Liczba osób	
0		1	
Osądzono			
ogółem (wiersz 03+04=05+11 do 15+19)		01	509 261
w tym z udziałem prokuratora		02	334 209
w tym (wiersz 01) w sądach rejonowych		03	502 898
okręgowych		04	6 350
Skazano			
ogółem		05	464 217
w tym			
wyrokiem nakazowym		06	38 106
na podstawie art. 387 kpk		07	52 943
bez przeprowadzenia rozprawy			
art. 335 i art. 343 kpk		08	164 925
art. 156 § 1 kks		09	26
odstąpiono od wymierzenia kary		10	324
Warunkowo umorzono postępowanie karne		11	23 255
Umorzono postępowanie i zastosowano środki zabezpieczające (wobec złożenia wniosku z art. 324 kpk)		12	655
Umorzono na podstawie przepisów o amnestii		13	15
Inne umorzenia		14	9 996
Uniewinniono			
ogółem		15	10 519
w tym osoby uprzednio tymczasowo aresztowane		16	197
w tym uniewinnienia prawomocne		17	4 138
w tym dotyczące osób tymczasowo aresztowanych		18	63
Wydano inne orzeczenia		19	604
Osoby osadzone z wyłączeniem osadzonych przy zastosowaniu art. 343 kpk (w zw. z art. 335 kpk), art. 156 § 1 kks i art. 387 kpk (w01-w07-w08-w09)		20	291 345

Dział 3.2.2. Orzeczenie sądów II instancji

Wyszczególnienie		Liczba osób	Liczba spraw
0		1	2
Sprawy rozpoznane przez sąd II instancji		01	67 725
Utrzymano w mocy zaskarżone orzeczenie sądu I instancji		02	37 390
w tym odnoszące się do oskarżonego, w stosunku do którego zapadł wyrok uniewinniający		03	1 828
w tym w stosunku do osoby uniewinnionej uprzednio tymczasowo aresztowanej		04	51
Uniewinniono		05	426
Uchyłono orzeczenie w stosunku do oskarżonego i przekazano sprawę w tym zakresie		06	11 423
Zmieniono zaskarżone orzeczenie		07	15 682

MS – Wydział Statystyki
Polska

MS – P1k
SPRAWOZDANIE

z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury dotyczące ewidencji spraw, czynności procesowych prokuratora w sprawach karnych oraz wnoszonych i rozpoznawanych w tych sprawach środków odwoławczych za 2007 r.

Dział 4.1. Stosowanie Europejskiego Nakazu Aresztowania (ENA). ENA kierowane z Polski do państw członkowskich Unii Europejskiej

Wyszczególnienie		Wnioski prokuratora o wydanie ENA na podst. art. 607a kpk	Sądy wydały ENA na podst. art. 607a kpk
0		1	2
4.1.1. Wnioski			
Ogółem (w. 02 do w. 04)	01	3 024	2 673
z tego wobec osób			
– o miejscu pobytu			
o nieustalonym	02	990	936
o ustalonym			
(jedno państwo)	03	1 815	1 549
o ustalonym (powyżej jednego państwa)	04	219	188

4.1.2. Państwa członkowskie UE

	01	3 023	2 447
Razem	01	3 023	2 447
Austria	02	89	71
Belgia	03	71	59
Cypr	04	55	47
Czechy	05	60	47
Dania	06	52	40
Estonia	07	42	31
Finlandia	08	40	30
Francja	09	165	141
Grecja	10	95	74
Hiszpania	11	163	136
Holandia	12	135	110
Irlandia	13	166	135
Litwa	14	45	33
Luksemburg	15	41	31
Łotwa	16	43	31
Malta	17	40	30
Niemcy	18	624	526
Portugalia	19	48	38
Słowacja	20	51	39
Słowenia	21	44	33
Szwecja	22	74	58
Węgry	23	46	34
Wlk. Brytania	24	528	433
Włochy	25	235	194
Bułgaria	26	34	22
Rumunia	27	37	24

4.1.3. Państwa wzywane zrealizowały ENA

	01	350
Razem	01	350
Austria	02	8
Belgia	03	13
Cypr	04	–
Czechy	05	7
Dania	06	1
Estonia	07	–
Finlandia	08	–
Francja	09	19
Grecja	10	3
Hiszpania	11	39
Holandia	12	18
Irlandia	13	7
Litwa	14	–
Luksemburg	15	–
Łotwa	16	–
Malta	17	–
Niemcy	18	128
Portugalia	19	–
Słowacja	20	3
Słowenia	21	–
Szwecja	22	9
Węgry	23	3
Wlk. Brytania	24	71
Włochy	25	17
Bułgaria	26	2
Rumunia	27	2

MS – Wydział Statystyki
Polska

MS – P1k
SPRAWOZDANIE

z działalności powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury dotyczące ewidencji spraw, czynności procesowych prokuratora w sprawach karnych oraz wnoszonych i rozpoznawanych w tych sprawach środków odwoławczych za 2007 r.

Dział 4.2. Stosowanie Europejskiego Nakazu Aresztowania (ENA). ENA kierowane z państw członkowskich Unii Europejskiej do Polski

Państwa członkowskie Unii Europejskiej		Prokuratury otrzymały ENA z państw obcych (na podst. art. 607 k § 2 kpk) i przekazały do sądów	Sądy wydały postanowienia o przekazaniu (na podst. art. 607 m kpk) kpk
0		1	2
OGÓŁEM (w. 02 do 25)	01	181	106
Austria	02	6	2
Belgia	03	5	1
Cypr	04	1	–
Czechy	05	5	2
Dania	06	1	1
Estonia	07	–	–
Finlandia	08	–	–
Francja	09	4	3
Grecja	10	1	–
Hiszpania	11	2	2
Holandia	12	6	4
Irlandia	13	–	–
Litwa	14	7	6
Luksemburg	15	1	1
Łotwa	16	1	2
Malta	17	–	–
Niemcy	18	129	76
Portugalia	19	1	–
Słowacja	20	1	–
Słowenia	21	–	–
Szwecja	22	1	1
Węgry	23	1	–
Wlk. Brytania	24	5	3
Włochy	25	2	1
Bułgaria	26	–	–
Rumunia	27	1	1

MS – Wydział Statystyki
Sądy Apelacyjne

MS – S5a
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych w sądach apelacyjnych za 2007 r.

Dział 1.1. Ewidencja spraw

Sprawy wg repertoriów lub wykazów		Pozostało z ubiegłego roku	Wpłynęło			Załatwiono		Pozostało na okres następny
			razem	w tym ponownie wpisane z powodu		razem	w tym przekazano do innej jednostki	
				ogółem	w tym przekazano z innej jednostki			
0	1	2	3	4	5	6	7	
Ogółem	01	1 658	27 941	45	6	27 847	42	1 752
Sprawy karne ogółem	02	1 467	27 331	45	6	27 111	40	1 687
AKa – apelacyjne	03	258	3 230	33	2	3 233	–	255
W tym								
o odszkodowanie w trybie a. 552 kpk	04	15	155	2	–	154	–	16
o odszkodowania z ustawy z dnia 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 34 p. 149)	05	3	37	1	–	38	–	2
wyroki łączny	06	39	530	1	–	528	–	41
sprawy z ust. z 18.10.2006 r. o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dok.	07	–	19	2	2	15	–	4
AKz – zażaleniewe	08	147	6 822	–	–	6 746	–	223
zażalenie na umorzenie postępowania	09	3	13	–	–	16	–	–
zażalenie na postanowienie w przedmiocie kosztów	10	1	66	–	–	64	–	3
zażalenie na odmowę przyjęcia wniosku o wznowienie postępowania	11	1	188	–	–	177	–	12
zażalenie na zawieszenie postępowania	12	1	28	–	–	29	–	–
zażalenie na podjęcie zawieszono postępowania	13	–	1	–	–	1	–	–
zażalenie na odmowę uchylenia tymczasowego aresztowania	14	–	16	–	–	16	–	–
zażalenie na oznaczenie lub przedłużenia tymczasowego aresztowania	15	102	4 754	–	–	4 714	–	142
zażalenie na zastosowanie tymczasowego aresztowania	16	4	102	–	–	105	–	1
zażalenie na odmowę przyjęcia środka odwoławczego	17	1	217	–	–	213	–	5
zażalenie na ustalenie kosztów postępowania	18	2	124	–	–	123	–	3
zażalenie na zarządzenie obserwacji sądowo-psychiatrycznej	19	–	17	–	–	17	–	–
zażalenie na wydanie wyroku łącznego	20	14	384	–	–	377	–	21
inne	21	18	912	–	–	894	–	36
AKzw zażaleniewe w postępowaniu wykonawczym	22	881	13 679	6	–	13 647	–	913
zażalenie na udzielenie warunkowego zwolnienia	23	20	788	–	–	764	–	44
zażalenie na odmowę warunkowego zwolnienia	24	390	5 906	2	–	5 925	–	371

MS – Wydział Statystyki
Sądy Apelacyjne

MS – S5a
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych w sądach apelacyjnych za 2007 r.

Dział 1.1. Ewidencja spraw (cd.)

Sprawy wg repertoriów lub wykazów	Pozo- stało z ubie- głego roku	Wpłynęło			Załatwiono		Pozo- stało na okres następ- ny	
		razem	w tym ponownie wpisane z powodu		razem	w tym prze- kaza- no do innej jed- nostki		
			ogó- łem	w tym przekaza- no z innej jednostki				
0	1	2	3	4	5	6	7	
zażalenie na odwołanie warunkowego zwolnienia	25	93	1 050	–	–	1 075	–	68
zażalenie na odmowę odwołania warunko- wego zwolnienia	26	1	13	–	–	13	–	1
zażalenie na odmowę ustanowienia, rozszerzenia lub zmianę obowiązków przy karze z warunkowym zawieszeniem wyko- nania przy warunkowym zwolnieniu lub warunkowym umorzeniu postępowania	27	–	2	–	–	2	–	–
zażalenie na orzeczenie wydane na podsta- wie art. 201 i 204 kkw	28	3	27	–	–	29	–	1
inne	29	64	1 008	2	–	980	–	92
AKp nadzór sądowy nad postępowa- niem przygotowawczym	30	15	1 068	–	–	1 067	–	16
w tym przedłużenie przez Sąd Apelacyjny tymczasowego aresztowania w trybie art. 263 § 4 kpk na wniosek								
sądu rejonowego	31	4	162	–	–	161	–	5
sądu okręgowego	32	5	435	–	–	432	–	8
prokuratora	33	6	471	–	–	474	–	3
AKo ogólne	34	166	2 532	6	4	2 418	40	280
wznowienie postępowania	35	139	952	6	4	932	12	159
prośby o ułaskawienie	36	8	520	–	–	511	8	17
odszkodowania za niesłuszne skazania, ukaranie, aresztowanie lub zatrzymanie	37	–	–	–	–	–	–	–
odtworzenie akt sprawy	38	–	1	–	–	–	–	1
przekazanie sprawy do rozpoznania inne- mu sądowi (z wyłączeniem art. 35 kpk)	39	4	125	–	–	128	4	1
wyłączenie sędziego, jeżeli wniosek prze- kazano z innego sądu lub wydziału	40	–	86	–	–	84	13	2
spory kompetencyjne	41	–	24	–	–	24	–	–
wnioski o przekazanie sprawy w trybie art. 25 § 2 kpk	42	1	120	–	–	115	–	6
sprawy w trybie art. 11a pwpkp	43	–	4	–	–	4	–	–
inne	44	14	700	–	–	620	3	94
WKK (skarga kasacyjna)	45	180	468	–	–	590	–	58
Skargi na postępowanie sądowe								
Wykaz 5	46	11	142	–	–	146	2	7

MS – Wydział Statystyki
Sądy Apelacyjne

MS – S5a
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych w sądach apelacyjnych za 2007 r.

Dział 5. Uzupelnienie postępowania przygotowawczego

Wyszczególnienie		Liczba
0		1
Wydane orzeczenia zmieniające lub uchylające orzeczenia sądu I instancji w trybie art. 437 § 2 w zw. z art. 397 § 1 kpk	01	–
Przedłużenie określonego terminu do przedstawienia dowodów (art. 397 § 3 kpk)	02	–

Dział 5.1. Prawomocnie zasądzone odszkodowania w postępowaniu odwoławczym (w okresie sprawozdawczym)

Wyszczególnienie		Liczba osób	Łączna wysokość zasądzonych odszkodowań (zł)
0		1	2
Odszkodowania z tytułu uznania za nieważne orzeczeń wobec osób represjonowanych... (ustawa z 1991 r. Dz. U. Nr 34, poz. 149 z późn. zm.)	01	10	1180227
Odszkodowania w trybie art. 552 kpk za niesłuszne skazanie (§ 1 i 2)	02	–	–
zastosowanie środka zabezpieczającego (§ 3)	03	–	–
tymczasowe aresztowanie (§ 4)	04	38	9384972
zatrzymanie (§ 4)	05	7	67800

Dział 6. Środki zapobiegawcze

Wyszczególnienie		Dotyczy kontroli Ar	
0		1	
Tymczasowe aresztowanie (co do osób)			
w okresie sprawozdawczym			
tymczasowo aresztowano osób w postępowaniu przygotowawczym i postępowaniu sądowym			
w tym cudzoziemców	01	920	
liczba zażeń dotyczących tymczasowego aresztowania (wpływ)	02	21	
liczba uwzględnionych zażeń dotyczących tymczasowego aresztowania	03	3 035	
kontrolka „Ar”	04	113	
stan w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego			
razem (wiersz 06 do 10)	05	189	
do 3 miesięcy	06	10	
powyżej 3 do 6 miesięcy	07	3	
powyżej 6 do 12 miesięcy	08	31	
powyżej 12 miesięcy do 2 lat	09	59	
powyżej 2 lat	10	86	
wykreślono z kontroli w okresie sprawozdawczym			
razem (wiersz 12 do 14)	11	1 086	
z powodu uchylenia tymczasowego aresztowania	12	51	
z powodu przekazania innemu sądowi lub organowi	13	910	
z innych przyczyn	14	125	
Inne środki zapobiegawcze			
poręczenie			
majątkowe	15	5	
osoby godnej zaufania	16	–	
społeczne	17	–	
dozór Policji	18	21	
zakaz opuszczania kraju	19	3	
w tym z zatrzymaniem paszportu lub innego dokumentu	20	2	
zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu	21	–	
powstrzymanie się od określonej działalności	22	–	
powstrzymanie się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów	23	–	

MS – S6r
SPRAWOZDANIE
w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (wg właściwości rzeczowej) za 2007 rok

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

Dział 1.1. Osądzeni według rodzajów przestępstw (z wył. kks)

Rodzaje przestępstw (w rep. K)	Tymczasowo aresztowa- ni przed wyrokiem	Skazani z zas- towaniem art. 60 kk i innych dot. nadzwyczajnego złagodzenia kary	Poprzednio karani w tym recydywiści		Warunkowe zawieszenie wykonania kary (rubr. 33 do 35=rubr. 4)			Pozakodowane osoby		
			razem	art. 64 § 1	art. 64 § 2	do 5 mies. do 33	6 mies. do roku 34	pow. roku 35	młodoletni	kobiety
0	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
01 Ogółem osoby osądzone (wiersz 02 do 04) Z tego z oskarżenia prywatnego	10 726 1	4 090 4	92 022 27	7 944 1	1313 -	40 291 89	166 917 60	68 826 23	214 -	457 -
02 w trybie art. 55 § 1 kpk w zw. z art. 330 § 2 kpk publicznego (w. 5 do 101)	-	-	-	-	-	1	9	6	39	60
03 Art. 156 kk	10 725	4 086	91 995	7 943	1313	40 201	166 848	68 797	175	397
04 Art. 157 kk	108	11	117	16	2	13	102	189	-	3
05 Art. 158 § 1 kk	126	85	1 322	139	43	625	2 912	927	-	-
06 Art. 159 kk	184	262	2 269	217	44	681	6 658	2 337	-	-
07 Art. 161 kk	46	4	132	16	10	4	161	210	-	-
08 Art. 177 § 1 kk drogowe	-	-	1	-	-	1	2	-	-	-
09 inne	16	279	460	2	-	547	3 927	1 263	-	2
10 Art. 177 § 2 kk drogowe	-	1	1	-	-	4	7	2	-	-
11 inne	116	14	191	3	-	19	655	1 800	-	-
12 Art. 178 w zw. z 177 § 1 kk drogowe	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-
13 inne	26	2	127	1	-	9	220	424	-	-
14 Art. 178 w zw. z 177 § 2 kk drogowe	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
15 inne	100	-	78	2	-	4	15	81	-	-
16 Art. 178a § 1 kk drogowe	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-
17 inne	77	8	9 691	119	2	8 045	28 208	7 897	-	-
18 drogowe	-	2	16	-	-	6	60	8	-	-
19 inne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

MS – S6r
SPRAWOZDANIE
w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (wg właściwości rzeczowej) za 2007 rok
Dział 1.1. Osądzeni według rodzajów przestępstw (z wył. kks)

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

Rodzaje przestępstw (w rep. K)	Tymczasowo aresztowa- ni przed wyrokiem	Skazani z zasto- sowaniem art. 60 kk i innych dot. nadzwyczajnego złagodzenia kary	Poprzednio karani		Warunkowe zawieszenie wykonania kary (rubr. 33 do 35=rubr. 4)			Poszkodowane osoby		
			razem	w tym recydywiści		do 5 mies.	6 mies. do roku	pow. roku	młodoletni	kobiety
				art. 64 § 1	art. 64 § 2					
0	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
Art. 178a § 2 kk drogowe	72	29	13 371	233	7	11 163	13 630	3 568	-	-
inne	-	2	44	-	-	11	77	17	-	-
Art. 190 kk	188	9	2 175	171	4	1 030	2 387	527	286	2 742
Art. 191 kk	53	55	310	33	6	135	760	272	50	227
Art. 195 kk	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-
Art. 196 kk	1	-	2	1	-	1	9	1	-	-
Art. 197 § 1 kk	285	6	180	28	19	1	15	204	132	412
Art. 197 § 2 kk	43	-	32	7	-	1	51	50	30	92
Art. 197 § 3 kk	5	-	4	1	-	-	-	2	7	6
Art. 198 kk	11	-	16	1	-	-	13	34	16	32
Art. 199 kk	1	-	3	-	-	1	9	9	6	7
Art. 200 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(wraz z art. 200 § 1 kk sprzed 1.05.2004)	247	19	166	15	2	3	29	362	-	3
Art. 201 kk	2	1	5	1	-	1	8	10	1	10
Art. 202 kk	9	1	9	1	-	3	39	47	-	-
Art. 203 kk	5	-	8	4	-	-	4	16	24	25
Art. 207 § 1 kk	1 000	168	4 198	470	23	500	8 818	4 727	4 352	14 123
Art. 207 § 2 kk	24	-	12	1	1	-	3	11	29	61
Art. 207 § 3 kk	36	1	27	3	1	1	24	63	31	71
Art. 209 kk	129	8	2 667	286	1	463	5 143	1 901	10	-
Art. 222 kk	13	8	372	21	4	179	706	183	-	-
Art. 223 kk	70	3	116	12	1	5	179	208	-	1
Art. 224 kk	42	110	940	75	4	517	2 054	550	-	-
Art. 226 kk	23	5	930	26	2	562	1 212	266	-	-

MS – S6r
SPRAWOZDANIE
w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (wg właściwości rzeczowej) za 2007 rok

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

Dział 1.1. Osądzeni według rodzajów przestępstw (z wył. kks)

Rodzaje przestępstw (w rep. k)	Tymczasowo aresztowa- ni przed wyrokiem	Skazani z zasto- sowaniem art. 60 kk i innych dot. nadzwyczajnego złagodzenia kary	Poprzednio karani w tym recydywiści		Warunkowe zawieszenie wykonania kary (rubr. 33 do 35=rubr. 4)			Poszkodowane osoby		
			razem	art. 64 § 1	art. 64 § 2	do 5 mies.	6 mies. do roku	pow. roku	maloletni	kobiety
0	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
Art. 228 § 1 kk	6	-	3	1	-	5	61	77	-	-
Art. 228 § 2 kk	-	-	-	-	-	4	1	5	-	-
Art. 228 § 3 kk	3	11	8	-	-	1	104	137	-	-
Art. 228 § 4 kk	3	-	3	-	-	-	10	13	-	-
Art. 228 § 5 kk	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Art. 228 § 6 kk	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-
Art. 229 § 1 kk	8	8	45	2	-	2	286	116	-	-
Art. 229 § 2 kk	1	-	3	-	-	8	37	5	-	-
Art. 229 § 3 kk	39	16	190	2	-	2	879	671	-	-
Art. 229 § 4 kk	-	-	1	-	-	-	3	-	-	-
Art. 229 § 5 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 229 § 6 kk	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 230 kk	8	1	14	1	-	1	39	38	-	-
Art. 230a § 1 kk	-	-	-	-	-	1	61	15	-	-
Art. 230a § 2 kk	-	-	2	-	-	-	9	-	-	-
Art. 231 kk	2	8	7	-	-	15	158	61	-	-
Art. 233 kk	31	179	806	6	2	592	2 890	479	-	-
Art. 253 kk	-	-	1	1	-	1	2	-	-	-
Art. 257 kk	-	-	4	-	-	2	8	-	-	-
Art. 262 kk	9	2	33	7	-	1	57	32	-	-
Art. 264 kk	72	13	146	8	9	49	1 342	340	-	-
Art. 264a kk	-	-	4	-	-	4	14	8	-	-
Art. 265 kk	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Art. 266 kk	-	-	2	-	-	1	8	-	-	-

MS – S6r
SPRAWOZDANIE
w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (wg właściwości rzeczowej) za 2007 rok

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

Dział 1.1. Osądzeni według rodzajów przestępstw (z wył. kks)

Rodzaje przestępstw (w rep. K)	Tymczasowo aresztowa- ni przed wyrokiem	Skazani z zaszo- sowaniem art. 60 kk i innych dot. nadzwyczajnego złagodzenia kary	Poprzednio karani w tym recydywiści		Warunkowe zawieszenie wykonania kary (rubr. 33 do 35=rubr. 4)				Pozakodowane osoby	
			razem	art. 64 § 1	art. 64 § 2	do 5 mies. 33	6 mies. do roku 34	pow. roku 35	małoletni	kobiety
0	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
Art. 268a kk	-	-	-	-	-	-	7	2	-	-
Art. 269 kk	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-
Art. 269a kk	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Art. 269b 4kk	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Art. 271 kk	12	47	188	4	-	125	987	330	-	-
Art. 278 § 1 kk	650	908	7 966	1 596	29	3 208	15 062	4 590	-	3
Art. 278 § 2 kk	1	10	70	6	-	58	268	87	-	-
Art. 278 § 5 kk	18	285	656	69	3	647	2 093	246	-	-
Art. 279 kk	1 453	157	5 936	1 242	612	193	5 675	6 015	-	2
Art. 280 § 1 kk	2 470	84	2 401	567	277	4	212	3 394	-	1
Art. 281 kk	131	4	276	64	24	9	141	295	-	1
Art. 282 kk	138	4	281	66	27	1	135	356	-	-
Art. 283 w zw. z 280 § 1 kk	36	4	104	18	14	6	150	131	-	-
Art. 284 kk	75	99	1 221	158	4	541	3 123	1 198	1	1
Art. 285 kk	5	2	52	10	-	6	89	36	-	-
Art. 286 kk	723	80	6 975	1 004	30	260	16 750	7 894	-	-
Art. 287kk	2	-	8	3	-	1	28	17	-	-
Art. 289 § 1 kk	13	7	154	28	1	58	283	92	-	-
Art. 289 § 2 kk	28	3	169	39	3	4	326	143	-	-
Art. 289 § 3 kk	13	-	22	8	2	-	11	19	-	-
Art. 290 kk	2	19	90	5	-	98	137	43	-	-
Art. 291 kk	94	112	1 093	191	10	621	2 716	816	-	-
Art. 293 kk	-	2	7	1	-	5	47	3	-	-

MS – S6r
SPRAWOZDANIE
w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (wg właściwości rzeczowej) za 2007 rok

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

Dział 1.1. Osądzeni według rodzajów przestępstw (z wył. kks)

Rodzaje przestępstw (w rep. K)	Tymczasowo aresztowa- ni przed wyrokiem	Skazani z zaszo- waniem art. 60 kk i innych dot. nadzwyczajnego złagodzenia kary	Poprzednio karani		Warunkowe zawieszenie wykonania kary (rubr. 33 do 35=rubr. 4)				Pozakodowane osoby	
			razem	w tym recydywyści art. 64 § 1 art. 64 § 2	do 5 mies. do 5 mies.	6 mies. do roku	pow. roku	młodoletni	kobiety	
0	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
Art. 294 kk	55	9	82	6	2	-	57	315	-	-
Art. 296 kk	2	1	5	-	-	-	60	79	-	-
Art. 296a kk	-	-	2	-	-	-	-	3	-	-
Art. 298	1	2	7	-	-	2	53	22	-	-
Art. 300 kk	9	17	176	3	-	85	637	157	-	-
Art. 301 kk	-	-	5	-	1	-	12	19	-	-
Art. 302 kk	-	-	3	-	-	2	17	3	-	-
Art. 305 kk	-	1	4	1	-	1	9	3	-	-
Ustawa z dn. 24.04.1997 r. o przeciwdziałaniu narko- manii (poz. 468) i inne	779	194	3 845	162	17	2 172	8 128	3 132	-	-
Przestępstwa związane z ochroną natur. środow. (z rozdz. XXII kk, prawo wodne, prawo łowieckie, inne)	3	4	93	3	-	68	165	55	-	-
Przestępstwa z kodeksu karnego skarbowego wpisane do rep. K w pierwszej instancji	2	-	17	-	-	6	46	18	-	-
Inne przestępstwa	781	700	18 817	757	71	6 795	25 348	9 118	-	8

MS – S6r
SPRAWOZDANIE
w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (wg właściwości rzeczowej) za 2007 rok

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

Dział 1.2. Osądzeni według rodzajów przestępstw z kodeksu karnego skarbowego

Rodzaje przestępstw z kodeksu karnego skarbowego (w rep. ks)	Osądzeni ogółem rubr. 2, 19, 20, 24, 25)	Skazani ogółem (rubr. 3, 12, 14, 15, 18)	Pozbawienie wolności								Ograniczenie wolności		
			razem (rubr. 5 do 11)	w tym (rubr. 3) warunkowo wezwieszenie	do 15 dni	16 do 30 dni	powyżej miesiąca do 6 mies.	powyżej 6 mies. do 1 roku	powyżej roku do 2 lat	powyżej 2 lat do 3 lat	powyżej 3 lat	ogółem	w tym z warunk. zwiesz.
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ogółem osoby osądzone (wiersz 02 do 32)	8 978	8 149	264	237	-	2	92	113	57	-	-	12	1
Art. 54 § 1 i 2 kks	1 569	1 466	61	53	-	-	19	26	16	-	-	2	-
Art. 55 § 1 i 2 kks	50	48	6	3	-	-	1	1	4	-	-	-	-
Art. 56 § 1 i 2 kks	1 901	1 676	42	40	-	1	12	12	17	-	-	1	-
Art. 59 § 1 i 2 kks	6	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 60 § 1 i 2 i 61 § 1 kks	445	430	2	2	-	-	1	1	-	-	-	-	-
Art. 62 § 1, 2, 3 i 4 kks	194	179	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Art. 63 § 1, 2 i 3 kks	52	52	6	5	-	-	-	4	2	-	-	-	-
Art. 66 § 1 kks	32	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 67 § 1 i 2 kks	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 68 § 1 kks	20	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 70 § 1, 2, 3 i 4 kks	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 73 § 1 kks	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 80 § 1, 2 i 3 kks	39	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 82 § 1 kks	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 85 § 1, 2 i 3 kks	2	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-

MS – S6r
SPRAWOZDANIE
w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (wg właściwości rzeczowej) za 2007 rok

Dział 1.2. Osądzeni według rodzajów przestępstw z kodeksu karnego skarbowego

Rodzaje przestępstw z kodeksu karnego skarbowego (w rep. Ks)	Środki poprawczo-wychowawcze (art. 5 § 2 kk)	Grzywna samoistna		Razem grzywna obok pozbawienia wolności	Orzeczono wyłącznie środki karny	Warunkowo umorzono postępowanie	Umorzono postępowanie			Uniewinniono	Odstąpiono od wymierzenia kary	Tymczasowo aresztowani przed wyrokiem	Skazani z zastosowaniem art. 36 i inne dotyczące kks	
		ogółem	w tym z warunk. zawiesz.				razem	art. 11 § 1 kpk	w tym w trybie art. 17 § 1 pkt. 3 i 4 kpk					
									20					21
0	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
Ogółem osoby osądzone (wiersz 02 do 32)	1	6 922	30	205	950	191	248	5	48	44	346	44	6	4
Art. 54 § 1 i 2 kks	-	1 264	6	52	139	25	32	-	6	2	40	6	2	-
Art. 55 § 1 i 2 kks	-	35	-	4	7	1	1	-	-	-	-	-	-	1
Art. 56 § 1 i 2 kks	-	1 379	4	31	254	52	57	3	11	15	115	1	2	-
Art. 59 § 1 i 2 kks	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Art. 60 § 1 i 2 i 61 § 1 kks	-	345	2	2	83	3	4	-	-	2	7	1	-	-
Art. 62 § 1, 2, 3 i 4 kks	-	143	-	2	34	4	4	-	1	1	6	1	-	-
Art. 63 § 1, 2 i 3 kks	-	45	-	6	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 66 § 1 kks	-	22	-	-	-	9	-	-	-	-	1	-	-	-
Art. 67 § 1 i 2 kks	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Art. 68 § 1 kks	-	19	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Art. 70 § 1, 2, 3 i 4 kks	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 73 § 1 kks	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 80 § 1, 2 i 3 kks	-	28	-	-	3	-	2	-	-	1	4	2	-	-
Art. 82 § 1 kks	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 85 § 1, 2 i 3 kks	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

**MS – S6r
SPRAWOZDANIE**

w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (wg właściwości rzeczowej) za 2007 rok

Dział 1.2. Osądzeni według rodzajów przestępstw z kodeksu karnego skarbowego

Rodzaje przestępstw z kodeksu karnego skarbowego (w rep. Ks)	Środki poprawczo-wychowawcze (art. 5 § 2 kks)	Grzywna samoistna		Razem grzywna obok pozbawienia wolności	Orzeczono łącznie środek karny	Warunkowo umorzono postępowanie	Umorzono postępowanie				Odstępiono od wymierzenia kary	Tymczasowo aresztowani przed wyrokiem	Skazani z zastosowaniem art. 36 i inne dotyczące kks	
		ogółem	w tym z warunk. zawiesz.				razem	w tym w trybie art. 17 § 1 pkt. 3 i 4 kpk		art. 11 § 1 kpk				art. 17 § 1 pkt. 6 kpk
								3 i 4 kpk	6 kpk					
0	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
Art. 86 § 1, 2 i 3 kks	-	67	1	2	1	-	1	-	-	-	3	-	-	-
Art. 87 § 1, 2 i 3 kks	-	9	-	1	-	-	1	-	-	1	5	-	-	-
Art. 89 § 1 i 2 kks	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 90 § 1 i 2 kks	-	40	-	2	3	-	3	1	1	-	6	-	-	-
Art. 91 § 1, 2 i 3 kks	-	137	-	4	11	-	7	-	1	1	11	4	-	1
Art. 93 § 1, 2 i 3 kks	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 95 § 1 kks	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 97 § 1, 2 i 3 kks	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 98 § 1, 2 i 3 kks	-	2	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Art. 99 § 1 do 101 § 1 i 2 kks	-	12	-	-	2	2	20	2	-	1	2	-	-	-
Art. 105 § 1, 2, 3 i 4 kks	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-
Art. 107 § 1, 2 i 3 kks	-	172	-	9	2	2	13	2	-	-	40	-	-	-
Art. 108 § 1, 2 i art. 109 kks	-	6	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Art. 110 kks	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 112 § 1 kks	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pozostałe	1	3 180	17	90	405	92	96	1	25	20	102	29	2	2

MS – 56
SPRAWOZDANIE
w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (wg właściwości rzeczowej) za 2007 rok

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

Dział 6. Nietelni osądzeni w trybie art. 10 § 2 kk („nietelni skazani jak dorośli”)

Rodzaje przestępstw (zbrodnie i występki) przekazane wg właściwości w trybie art. 25 kk)	(Skazani ogółem (rubr. 2, 18, 19, 21, 22)	Skazani ogółem (rubr. 3, 4, 16)	Dożywotnie pozbawienie wolności	Pozbawienie wolności									
				razem (rubr. 6 do 15)	w tym (rubr.4) warunkowo zawieszono	do 2 lat	powyżej 2 lat poniżej 3 lat	3 lata	powyżej 3 lat poniżej 5 lat	5 lat	powyżej 5 lat poniżej 8 lat	8 lat	powyżej 8 lat poniżej 15 lat
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ogółem osoby osądzone	4	4	-	2	1	2	-	-	-	-	-	-	-
Art. 156 § 1 i 3 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 163 § 1 i 3 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 166 § 1 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 173 § 3 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 197 § 3 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 252 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Dział 6. Nietelni osądzeni w trybie art. 10 § 2 kk („nietelni skazani jak dorośli”) (cd.)

Rodzaje przestępstw (zbrodnie i występki) przekazane wg właściwości w trybie art. 25 kk)	Pozbaw. wolności		Inne skazania	Grzywna obok pozbawienia wolności (ogółem)	Warunkowo umorzono postępowanie	Umorzono postępowanie ogółem	w tym art. 17 § 1 pkt 6	Uniewinniono	Odstąpiono od wymierzenia kary	Tymczasowo aresztowani przed wyrokiem	Skazani z zastosowaniem art. 60 kk i innych dot. nadzwyczajnego złagodzenia kary
	15 lat	25 lat									
0	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Ogółem osoby osądzone	-	-	2	1	-	-	-	-	-	1	-
Art. 156 § 1 i 3 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 163 § 1 i 3 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 166 § 1 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 173 § 3 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 197 § 3 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art. 252 kk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

MS – S5r
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych i wykroczeniowych w sądach rejonowych za 2007 r.

Dział 6. Środki zapobiegawcze

Wyszczególnienie		Wykaz Ar
0		1
Tymczasowe aresztowanie (co do osób)		
w okresie sprawozdawczym		
tymczasowo aresztowano osób w postępowaniu przygotowawczym		
i postępowaniu sądowym	01	29 637
w tym cudzoziemców	02	646
liczba zażeń dotyczących tymczasowego aresztowania (wpływ)	03	6 332
liczba uwzględnionych zażeń dotyczących tymczasowego aresztowania	04	895
kontrolka „Ar”		
stan w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego		
razem (wiersz 06 do 10)	05	6 941
do 3 miesięcy	06	2 233
powyżej 3 do 6 miesięcy	07	1 826
powyżej 6 do 12 miesięcy	08	1 727
powyżej 12 miesięcy do 2 lat	09	952
powyżej 2 lat	10	203
wykreślono z wykazu w okresie sprawozdawczym		
razem (wiersz 12 do 14)	11	20 633
z powodu uchylenia tymczasowego aresztowania	12	15 821
z powodu przekazania innemu sądowi lub organowi	13	1 526
z innych przyczyn	14	3 286
Inne środki zapobiegawcze		
poręczenie		
majątkowe	15	7 968
osoby godnej zaufania	16	21
społeczne	17	84
dozór Policji	18	16 330
zakaz opuszczania kraju	19	4 403
w tym z zatrzymaniem paszportu lub innego dokumentu	20	1 831
zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu	21	93
powstrzymanie się od określonej działalności	22	106
powstrzymanie się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów	23	1 471

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

MS – 55r
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych i wykroczeniowych w sądach rejonowych za 2007 r.

Dział 4.1. Uzupełnienie postępowania przygotowawczego

Wyszczególnienie		Liczba
0		1
Sprawy przekazane prokuratorowi w trybie art. 345 § 1 kpk	01	1 642
Wydane postanowienia w trybie art. 397 § 1 kpk	02	218
Wniosek o przedłużenie określonego terminu (art. 397 § 3 kpk)	03	108
Uwzględniono wniosek o przedłużenie	04	149

Dział 4.2. Nadzór nad postępowaniem przygotowawczym

Wyszczególnienie		Liczby spraw
0		1
Wnioski prokuratora złożone o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania w toku śledztwa lub dochodzenie (art. 250 i 263 kpk) razem (wiersze 02+03)	01	46 928
o zastosowanie	02	36 408
o przedłużenie	03	10 520
Zastosowanie kary porządkowej w postaci aresztowania (art. 287 § 2 kpk i 290 kpk) na wniosek prokuratora	04	506
Kontrola i utrwalanie treści rozmów telefonicznych (art. 237 kpk)		
zarządzenie przez sąd na wniosek prokuratora (§ 1)	05	159
zatwierdzenie przez sąd zarządzeń prokuratora w wypadkach nie cierpiących zwłoki (§ 2)	06	68
Uwzględnione przez sąd wnioski prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania	07	31 271

Dział 4.3. Przedłużenie tymczasowego aresztowania

Wyszczególnienie		Liczby
0		1
Przedłużenie przez Sąd Apelacyjny tymczasowego aresztowania w trybie art. 263 § 4 kpk na wniosek sądu	01	172

Dział 4.4. Dane dotyczące złożenia powództwa adhezyjnego

Wyszczególnienie		Liczby
0		1
Przez pokrzywdzonego	01	818
Przez prokuratora	02	4 835

Dział 5. Wnioski dotyczące postępowania międzypaństwowego w sprawach karnych (wykaz Kop)

Wyszczególnienie		Liczby
0		1
Czynności sądu w sprawach wniosków Ministra Sprawiedliwości o przyjęcie obywatela polskiego skazanego przez sąd państwa obcego, w celu wykonania kary pozbawienia wolności w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 608 kpk)	01	1
Czynności sądu w sprawach wniosków Ministra Sprawiedliwości o przejęcie skazanego przez sąd polski cudzoziemca przez państwo, którego jest on obywatelem, w celu odbycia kary pozbawienia wolności (art. 610 kpk)	02	–
Czynności sądu w sprawach wniosków państw obcych o wykonanie prawomocnych orzeczeń o zabezpieczenie mienia art. 611 d § 2 kpk	03	–

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

MS – S5r
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych i wykroczeniowych w sądach rejonowych za 2007 r.

Dział 1.1. Ewidencja spraw

Sprawy wg repertoriów lub wykazów	Pozostało z ubiegłego roku	Wpłynęło			Załatwiono		Pozostało na okres następny	
		razem	w tym ponownie wpisane		razem	w tym przekazano do innej jednostki		
			ogółem	w tym przekazano z innej jednostki				
0	1	2	3	4	5	6	7	
Ogółem	01	381 162	2 250 474	69 231	29 960	2 278 162	37 830	353 474
Sprawy karne ogółem	02	284 066	1 625 096	61 868	26 284	1 640 536	32 857	268 626
K razem (wiersze 04 do 06) z oskarżenia	03	186 123	511 107	49 648	17 862	531 693	21 086	165 537
publicznego	04	179 325	495 017	47 727	16 864	515 108	19 778	159 234
tryb art. 55 § 1 kpk	05	241	352	71	40	287	40	306
prywatnego	06	6 557	15 738	1 850	958	16 298	1 268	5 997
w tym (w. 02) sprawy z kodeksu karnego skarbowego								
przestępstwa	07	111	184	27	9	188	16	107
wykroczenia	08	2	17	2	2	16	2	3
Ks razem	09	7 472	38 100	1 322	781	38 948	688	6 624
przestępstwa	10	3 915	14 045	772	384	14 253	447	3 707
wykroczenia	11	3 557	24 055	550	397	24 695	241	2 917
Kp razem	12	13 326	378 735	3 759	2 675	374 932	3 560	17 129
tymczasowe aresztowanie w toku śledztwa lub dochodzenia art. 250 kpk)								
zastosowanie	13	490	36 394	258	60	36 441	119	443
przedłużenie	14	212	10 501	59	40	10 545	76	168
zastosowanie aresztowania jako kary porządkowej w toku postępowania przygotowawczego (do 30 dni) na wnioski prokuratora wobec osób uporczywie uchylających się od złożenia zeznania, wykonania czynności biegłego, tłumacza oraz wydania przedmiotów (art. 287 § 2 i 290 kpk)	15	53	658	1	1	634	22	77
rozpoznanie zażaleń na zatrzymanie osoby (art. 246 kpk)	16	163	2 459	41	34	2 408	39	214
rozpoznanie zażaleń na odmowę wszczęcia dochodzenia lub śledztwa oraz umorzenie postępowania przygotowawczego, gdy prokurator nadrzędny nie przychylił się do zażalenia (art. 306 § 1 i 2 kpk)	17	5 901	55 539	2 209	1 704	52 908	2 050	8 532
rozpoznawanie wniosków prokuratora o skierowanie podejrzanego na badanie psychiatryczne połączone z obserwacją psychiatryczną w zakładzie zamkniętym oraz o przedłużenie tej obserwacji (art. 203 kpk)	18	73	1 020	22	8	1 009	30	84

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

MS – 55r
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych i wykroczeniowych w sądach rejonowych za 2007 r.

Dział 1.1. Ewidencja spraw (cd.)

Sprawy wg repertoriów lub wykazów	Pozostało z ubiegłego roku	Wpłynęło			Załatwiono		Pozostało na okres następny	
		razem	w tym ponownie wpisane		razem	w tym przekazano do innej jednostki		
			ogółem	w tym przekazano z innej jednostki				
0	1	2	3	4	5	6	7	
rozpoznanie zażeń na postanowienia prokuratora w przedmiocie zastosowania innych niż tymczasowe aresztowanie środków zapobiegawczych (art. 252 § 2 kpk) oraz na postanowienia dot. zabezpieczenia majątkowego na mienie oskarżonego (art. 293 § 2 kpk)	19	232	3 886	75	69	3 803	104	315
rozpoznanie zażalenia oskarżonego na postanowienie prokuratora w sprawie zachowania w tajemnicy danych osobowych świadka (art. 184 § 5 kpk) zarządzenia – na wniosek prokuratora – kontroli i utrwalenia treści rozmów telefonicznych (art. 237 § 1 kpk) oraz zatwierdzenia postanowień prokuratora w tym przedmiocie, wydanych w sytuacjach nie cierpiących zwłoki (art. 237 § 2 kpk) a także rozpoznawania zażeń na postanowienia prokuratora w zakresie kontroli i utrwalania tych rozmów (art. 240 kpk)	20	–	34	–	–	34	–	–
rozpoznawanie wniosków prokuratora dotyczących orzeczenia o przepadku przedmiotu poręczenia majątkowego (art. 270 § 1 kpk)	21	3	244	2	1	247	1	–
rozpoznawanie wniosków prokuratora o orzeczenie przepadku przedmiotów tytułem środka zabezpieczającego – po prawomocnym umorzeniu dochodzenia lub śledztwa (art. 323 § 3 kpk)	22	25	536	9	7	550	1	11
rozpoznawanie wniosków organów postępowania przygotowawczego o orzeczenie przepadku przedmiotów tytułem środka zabezpieczającego w oparciu o przepisy Kodeksu karno-skarbowego	23	610	7 192	195	157	7 222	163	580
przesłuchania – na żądanie strony, prokuratora lub innego organu prowadzącego postępowanie – świadek w sytuacji, gdy zachodzi obawa nie możliwości przesłuchania go na rozprawie – (art. 316 § 3 kpk)	24	2 204	105 641	45	28	104 521	25	3 324
rozpoznanie wniosków prokuratora i podejrzanego o wyznaczenie obrońcy z urzędu oraz wniosków stron i innych osób uprawnionych o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu (art. 78 § 1 i art. 88 § 1 kpk)	25	6	447	2	2	446	1	7
rozpoznanie wniosków prokuratora o udzielenie informacji stanowiących tajemnicę bankową (art. 106b ust. z 31.01.83 r. Prawo Bankowe Dz. U. Nr 72 poz. 359 ...)	26	582	69 920	134	59	69 886	283	616
	27	–	326	–	–	326	2	–

MS – Wydział Statystyki
Sądy Rejonowe

MS – 55r
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych i wykroczeniowych w sądach rejonowych za 2007 r.

Dział 1.1. Ewidencja spraw (cd.)

Sprawy wg repertoriów lub wykazów	Pozostało z ubiegłego roku	Wpłynęło			Załatwiono		Pozostało na okres następny	
		razem	w tym ponownie wpisane		razem	w tym prze- kazano do innej jednost- ki		
			ogółem	w tym przekaza- no z innej jednostki				
0	1	2	3	4	5	6	7	
rozpoznawanie wniosków prokuratora o przesłuchanie osoby poniżej 15 lat w trybie art. 185a kpk	28	331	5 378	54	36	5 389	50	320
inne	29	2 441	78 560	653	469	78 563	594	2 438
Ko – sprawy wykroczeniowe	30	9 987	174 295	1 036	745	170 665	940	13 617
wnioski o uchylenie mandatu	31	962	6 570	123	83	6 573	78	959
pisma i czynności dotyczące zatrzymanych praw jazdy	32	301	10 954	34	13	10 868	20	387
zażalenie na zatrzymanie	33	9	69	4	2	72	3	6
wnioski o zabezpieczenie zajętego przedmiotu (art. 48 kpw)	34	21	174	–	–	183	1	12
udzielenie pomocy sądowej	35	131	777	32	26	791	39	117
skrócenie wykonania środka karnego	36	2	51	–	–	47	1	6
zatarcie ukarania	37	–	14	1	1	11	–	3
zarządzenie wykonania kary aresztu warunkowo zawieszonyj	38	7	130	–	–	121	1	16
odroczenie i odwołanie odroczenia wykonania kary	39	210	1 402	5	3	1 408	–	204
prośby o ułaskawienie	40	1	22	–	–	20	–	3
odtworzenie akt sprawy	41	4	461	1	–	411	–	54
wnioski o przyjęcie depozytu sądowego (art. 231 § 1 kpk)	42	1	54	–	–	54	–	1
umorzenie, odroczenie, odwołanie odroczenia, rozłożenie na raty, odwołanie rozłożenia na raty grzywny i należności sądowych	43	3 271	99 335	530	437	97 020	465	5 586
zarządzenie wykonania zastępczej kary aresztu	44	1 626	19 235	103	23	18 305	23	2 556
przekazanie sprawy do rozpoznania innemu sądowi	45	–	67	–	–	61	22	6
wyłączenie sędziego	46	1	47	–	–	45	–	3
wnioski złożone na podstawie art. 104 ust. 2 ustawy z dnia 13.06.2003 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2006 r. Nr 234 poz. 1694)	47	–	1	–	–	1	–	–
inne	48	3 440	34 932	203	157	34 674	287	3 698
W	49	87 109	451 083	6 326	2 931	466 961	4 033	71 231
Kop	50	–	2	–	–	2	–	–
Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych	51	2	32	1	–	18	–	16

a) Dział 1.1.a. W tym:

sprawy rep. K skierowane na posiedzenie w trybie art. 339 § 4 kpk celem rozważenia przekazania

do postępowania medacyjnego

2 571

sprawy rep. K skierowane do postępowania medacyjnego w wyniku posiedzenia w trybie art. 339 § 4 kpl

2 682

MS – Wydział Statystyki
Sądy Apelacyjne

MS – S5a
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych w sądach apelacyjnych za 2007 r.

Dział 1.1. Ewidencja spraw

Sprawy wg repertoriów lub wykazów	Pozostało z ubiegłego roku	Wpłynęło			Załatwiono		Pozostało na okres następny	
		razem	w tym ponownie wpisane		razem	w tym prze- kazano do innej jednost- ki		
			ogółem	w tym przekaza- no z innej jednostki				
0	1	2	3	4	5	6	7	
Ogółem	01	1 658	27 941	45	6	27 847	42	1 752
Sprawy karne ogółem	02	1 467	27 331	45	6	27 111	40	1 687
AKa – apelacyjne	03	258	3 230	33	2	3 233	–	255
zażalenie na odmowę uchylenia tymczasowego aresztowania	04	–	16	–	–	16	–	–
zażalenie na oznaczenie lub przedłu- żenie tymczasowego aresztowania	05	102	4 754	–	–	4 714	–	142
zażalenie na zastosowanie tymczasowego aresztowania	06	4	102	–	–	105	–	1
AKp nadzór sądowy nad postępo- waniem przygotowawczym	07	15	1 068	–	–	1 067	–	16
w tym przedłużenie przez sąd Apela- cyjny tymczasowego aresztowania w trybie art. 263 § 4 kpk na wniosek:								
sądu rejonowego	09	4	162	–	–	161	–	5
sądu okręgowego	10	5	435	–	–	432	–	8
prokuratora	11	6	471	–	–	474	–	3

MS – Wydział Statystyki
Sądy Apelacyjne

MS – S5a
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych w sądach apelacyjnych za 2007 r.

**Dział 5.1. Prawomocnie zarządzone odszkodowania w postępowaniu odwoławczym (w okresie sprawo-
zdawczym)**

Wyszczególnienie	Liczba osób	Łączna wysokość zasądzonych odszkodowań (zł)	
0	1	2	
Odszkodowania z tytułu uznania za nieważne orzeczeń wobec osób represjonowanych... (ustawa z 1991 r. Dz. U. Nr 34, poz. 149 z późn. zm.)	01	10	1180227
Odszkodowania w trybie art. 552 kpk za niesłuszne skazanie (§ 1 i 2)	02	–	–
zastosowanie środka zabezpieczającego (§ 3)	03	–	–
tymczasowe aresztowanie (§ 4)	04	38	9384972
zatrzymanie (§ 4)	05	7	67800

MS – Wydział Statystyki
Sądy Apelacyjne

MS – S5a
SPRAWOZDANIE

w sprawach karnych w sądach apelacyjnych za 2007 r.

Dział 6. Środki zapobiegawcze

Wyszczególnienie		Dotyczy kontrolki Ar
0		1
Tymczasowe aresztowanie (co do osób)		
w okresie sprawozdawczym		
tymczasowo aresztowano osób w postępowaniu przygotowawczym i postępowaniu sądowym	01	920
w tym cudzoziemców	02	21
liczba zażeń dotyczących tymczasowego aresztowania (wpływ)	03	3 035
liczba uwzględnionych zażeń dotyczących tymczasowego aresztowania	04	113
kontrolka „Ar”		
stan w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego		
razem (wiersz 06 do 10)	05	189
do 3 miesięcy	06	10
powyżej 3 do 6 miesięcy	07	3
powyżej 6 do 12 miesięcy	08	31
powyżej 12 miesięcy do 2 lat	09	59
powyżej 2 lat	10	86
wykreślono z kontrolki w okresie sprawozdawczym		
razem (wiersz 12 do 14)	11	1 086
z powodu uchylenia tymczasowego aresztowania	12	51
z powodu przekazania innemu sądowi lub organowi	13	910
z innych przyczyn	14	125
Inne środki zapobiegawcze		
poręczenie		
majątkowe	15	5
osoby godnej zaufania	16	–
społeczne	17	–
dozór Policji	18	21
zakaz opuszczania kraju	19	3
w tym z zatrzymaniem paszportu lub innego dokumentu	20	2
zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu	21	–
powstrzymanie się od określonej działalności	22	–
powstrzymanie się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów	23	–

